

Nyári tűnődések

A szerkesztő hirtelen rám szól, mégis kellene a blog, ami eddig, valamilyen tematikus okból, nem kellett, mégpedig sürgősen. Nyár van, nyár, negyven fok már reggel kilenckor is, ha lenne gondolatom, de nincs, azt is kiszívná a hőség, mi több, már annak a tudata is, hogy kint áll és remeg a levegő, megolvadnak a vasrudak, elporladnak a lét nagy betontömbjei. Meredek a képernyőre, ahogy régen a papírra meredtem, hidegen mered vissza rám a semmi. A gondolatatlanság. Elviccelődhetnék most azzal, hogy a legjobb múzsa a határidő, de már lejárt, nem is volt, a homlokcsók elmaradt, az ihletés pillanatához nem teremtődött meg a lehetőség. Ha sem a határidő, sem az ihletés, sem e kettő vélt összefüggése nem segít, marad a karakter mint iránytű. A B2-páholy olyan blog – ha blog, erre visszatérek –, amelyiknek meghatározott kiterjedése van. Szondi főszerkesztő 2600 karaktert, azaz leütést engedélyezett, space-ekkel, azaz szóközökkel. Ennyi fér a B-kettes borítóra. Ellenőrzők: a szám leírásáig, címmel együtt, 1036 karakternél vagyok. Alakul a blog. Ideje témát keresni.

Ha nincs más témánk, költőnél ez gyakori fogás, saját magunkkal kell foglalkoznunk. Jelen esetben műfajunkkal, a bloggal. A B2-páholy nem szokványos blog, mert nem lehet hozzászólni. Nevezzük egyirányú blognak. Véleménye lehet az olvasónak, és meg is tarthatja magának. Ennek örülök. A blog-műfaj legutálatosabb mozzanata, hogy anonim vagy álneves köpködők élík ki magukat ismert emberek legyalázásával – a felelősség legkisebb jelenléte nélkül. Ezt legalább elkerülöm. A B2-páholy legyen leginkább jegyzet. (1067 karakter.)

A kérdés mármost az, miért ír az ember blogot, és miért feltételezi, hogy valakiben is felkelti az érdeklődést megjegyzéseivel, reflexióival. (Valahol másutt megírtam már, G., fiatal barátom, két blogot olvas rendszeresen. Gyurcsányét és az enyémet a Bárkaonline-on. Kimondottan nem baloldali. Akkor csak röhögni akar néha. Rajtam is? Gyurcsány híres ember. Én is az vagyok? Az Irodalmi Jelen-online-on is van hétfőnként egy versblogom. Ott azt írja egy olvasóm, mert ott lehet hozzászólni, biztatólag, hogy legalább ötvenen elolvassák, amit írok a honlapon. Ez most akkor sok, kevés, jó vagy rossz? Mennyi bizonytalanság egy pillanat alatt!) Exhibicionizmusból, hangzik az egyik válasz a fentebbi miéltre. Író ember azonban száz másik formában élheti ki magamutogatási hajlamát. Hivatástudatból! Nincs hivatásom a szavak egymás mellé illesztésén kívül. Pénzért. A B2-páholyt barátságából írom. (2517) Nincs rá magyarázat. Talán ez az egyetlen tisztességes okmeghatározás. Oly korban élünk, amikor a blognak íródnia kell. Így vagy úgy, ezért vagy azért, ettől vagy attól, ennek vagy annak. A többi már rajtunk kívül álló ok. Ne is törődjünk vele! Ez itt a blog. Ez a 2785-ik karaktere. Túlléptük a határt, így szoktuk, ha a szerkesztő mond valamit, annak mindig lehet kicsit fölé lőni. Megtörtént. Kész, mehet. Tombol a nyár, találkozunk a túlsó parton...

Zalán Tibor

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XII. évfolyam 6. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Balázs Géza** (nyelvművelés),
Bognár Antal (évkönyv), **Borbély András** (próza), **Elek Szilvia** (zene), **Király Farkas** (vers),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (dokumentum), **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (tördelés), **Vincze Ferenc** (műbírálat), **Wegner Tibor** (művészet).
Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**. Terjesztés: **Németh Lóránt**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Gazdag Dávid, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Koncz Gábor, Radnóti Zsuzsa, Rakovszky Zsuzsa, Konrad SutarSKI** (tiszteletbeli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. mfsz. 29. • Telefon/fax: (1) 225-3474

E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor: Nyári tűnődések borítóbelső

Batta, Báté, Százhalom

Csáti Demeter: Ének Pannónia megvételeéről. . . 3

Janus Pannonius: Pannónia dicsérete;
A békéért 8

Jacopone da Todi: Hétfájdalmú Szűzanya
(Fazekas István fordítása) 9

Mitták Ferenc: Az ősök tisztelete 11

Balogh Ágnes Emese: Százhalombatta 13

Szép Enikő: Ősszel 13

Vezér Mihály: Százhalombatta turizmusa 14

Szép István: Zene a halmok alatt 17

Horváth Béla: A város iskolahálózata 25

Szalai Gáborné: A népkönyvtártól
Hamvas Béláig 33

Szigetvári József: Az értől az óceánig 38

Fazekas István: Levél Tóth Krisztinának;
Zsukámnak. 43

Véghelyi Balázs: Nap és kereszt; Bérlet;
Hóvirág-mezőben; Világítás;

Kollázs, Hubay Miklósnak 44

Takács Péter: Duna-parti történet 47

Krizsán László: Ki volt Hány, az obsitos? 51

Oláh András: Az elodázások népe
(Fazekas István: Kis Károly) 53

Bozók Ferenc: Lépések önmagunkhoz
és egymáshoz

(Véghelyi Balázs: Huszonhárom lépés) . . . 56

Fazekas István: Az igazak ösvényén
(Pósa Zoltán: Törött tükörbe néztél) 58

Baka Györgyi: Jázmin és bor;
a lélek határain túl; nem kérdezem 60

Zerza Béla Zoltán: Kalapozó 63

Szűgyi Zsolt: Kör 64

Tárlat

Százhalombattai képzőművészek alkotásai
(színes melléklet)

Tandori Dezső: Kotta nélkül 65

Papp Tibor: Jerikó; mint a hangjegyek;
idegen arany 67

Berek

Sebeők János: A Nyugat tündöklése
és bukása 69

Mustra

- Szilágyi-Nagy Ildikó: A bazsarózsás lampion . . .73
- Basa Viktor: miserere; Armageddon után . . .80
- Németh András: Semper idem82
- Oláh Tamás: Ikerkép85

Hetedhét

- Tatjana Ocsejeva: 1. Ne fuss;
2. Az ember kóbor lelke; 3. Mama87
- Ljubov Koszova-Sztarceva versei90
- Maria Vagatova: Aj Juvan a Moszum folyó
vidékéről (Nagy Katalin fordításai)91
- Tatjana Daniljanc: Fehér vers
(Mandics György fordítása)94
- Grzegorz Wróblewski: A beszélgetés
művészete (Csisztay Gizella fordítása)95
- Michal Habaj: Utolsó tangó a barokk
cirkuszban; Nosztalgia; Képeslap Párizsból
(Psenák Ilona fordításai)96
- Harry Clifton: A kristálymennyszág98
- Carrie Etter: A háború negyedik éve99
- David Harsent: A panoptikum
(Ócsai Éva fordításai)100
- Birtalan Ferenc: Degan Alihastro verseiből . .101

Téka

- Kolta Dóra: A Kelet-motívum újjáéledése . .103

Ablak

- Bereti Gábor: A létteljesség mércéje
(Ködöböcz Gábor: Megtartó párbeszéd) .115
- Székely András Bertalan: Párhuzamosok talál-
kozása – nem a végtelenben (Ioan Groșan:
Vaslui megye a NATO-ra gyúr)119
- Bánosi György: Ki a zsákutcából
(Marczinka Csaba: Impériumváltozás
fazonigazítással)123
- Mátyus Aliz: Bebarangolom a nyári mezőket .125
- E számunk szerzői81

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 46.

- Elmer István: Műtét
(Dráma két részben)

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XII. évfolyam 6. szám

Batta, Báté, Százhalom

MAKOVECZ IMRE
SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

A százhalombattai részt
Fazekas István és Véghelyi Balázs
állította össze.

A szám megjelenését
Százhalombatta Város
Önkormányzata
támogatta.

Batta, Báté, Százhalom

Csáti Demeter

Ének Pannónia megvételeéről

Emlékezzünk régiekről,
Az Szythiából kijüttekrel,
Magyaroknak eleikrel,
És azoknak vitézségekre.

Szythiából kiindulának,
Hogy ez földre kijüvénék,
Istentől is kiszírttetének,
Erdélységben letelepedének.

Ott jól tének űmagokkal,
Hét sereget nagyot szerzének,
Hét kapitánok emelének,
Mindeniknek várat szerzének.

Mind eggyessek ű dolgokban,
Hatalmassok viadalokban,
Nincs filelmek országokban,
Csak lakoznak bátorságokban.

Nagy erejek mint Sámsonnak,
Bátor szívek mint oroszlánnak,
Mindent rontnak ha indulnak,
Rettenetesek sokaságokkal.

Az egyik kezettek jelesb vala,
Kinek neve Árpád vala,
Mindeniknél gazdagb vala,
Azért keztek fő kapitán vala.

Mikor azt hallották volna,
Hogy az Duna jó víz volna,
Lakóföldre nagy jó volna,
Hogy annál jobb sohol nem volna;

Egy kevetet választának,
Duna látni bocsátának.
Hogy ha bizont mondhatnának,
Ők az földre beszállanának.

Kevet juta Duna mellé,
Földet, fivet megszemléle,
Duna vizit es megkímlé,
Ómagának jónak ítéle.

Herceg akkor az földen lengyel vala,
Ki mind ez országot bírja vala,
Lakóhele Veszprém vala,
Ez föld népe mind német vala.

Kevet futa bé Veszprémben,
Az hercegnek eleiben,
Magyaroknak ű szovával,
Keszeneti lén nagy tisztességgel.

„Engem kildtek téged látnom,
Országodat mind megjárnom,
Lakóheleden megtudakoznom,
Néped tervínit tanálnom.”

Herceg azt igen eríle,
Az kevetet megvendíglé,
Ómagának jónak ítéle,
Mert azokat kez népnek viélé.

Kevet onnyat elsieté,
Egy palackot kerestete,
Duna vizében belé teltse,
Földet, fivet hamar kerestete;

Azt Erdeibe el-bévívé,
Árpád elet mind letevé,
Árpád látá, jó neven vívé,
Kapitánoknak mind hírré tevé.

Kapitánok odagyúlének,
Duna vizét ők megláták,
Földet fivet es megláták,
Ottan reá tanácsot tartának.

Egy fejér lovat hozatának,
Féket, nyeret aranyast hozának;
Az herceghez bocsátának,
Hogy ilyen szóval neki szólának:

„Ez szép lóval azok tisztelének,
Kik Szythiából kijűének,
Nagyságodtul feldet kérének.
Országodban letelepedének.”

Herceg azval veszté magát,
Hogy az dolgot meg nem érté,
Az szép lovat megszereté,
Hogy ki miatt földét elveszté.

Az szép lónak eriltében,
Az szót mondá az kevetnek:
„Annat adok én feldemben
Mint kívánnak ők, nagy bösséggel.”

Kivetek vadnak nagy eremben,
Mert járának nagy jó véggel,
Elbúcsúzának nagy tiszteséggel,
Bésietének Erdely feldében.

Kivetek beszélnek kapitánokkal.
Kapitánok tanácskoznak,
Hogy ha ez földre juthatnának,
Az herceggel megvínának.

Istent ők ott imádának,
Háromszor Deust kiáltának;
Arról nevezték ott az várast,
Számos mentében az nemes Dézsnek.

Tűlek maradott nekenk az szokásonk,
Hogy, ha mikoron árút mi szakasztonk.
„Deus, Deus !” ott kiáltonk,
Bizonságunk, hogy megárultonk.

Hamar mind felkészilének,
Harmad kevetet választának,
Az herceghez bocsátának,
Hogy ilyen szóval neki szólának:

„Herceg, jól meggondold magad,
Hogy ez feldet hamar elhagyjad,
Mert magyaroknak árún adtad,
Immár őknekik megbocsássad.”

Kevetek jutának az herceghez,
Tiszteséggel neki keszenének,
Az Árpádnak ő szavával
Ezt megbeszéli nagy bátorsággal:

„Feldedet attad fejér lovan
És fivedet aranyas féken,
Duna vizit aranyas nyergen,
Akkort való nagy szökségben.”

Herceg hallá, mosolyodék,
Azzal semmit nem gondola;
Az kevetnek akkoron szállala;
Haragjában azt mongya vala:

„Ha az szép lovat azért kildték,
Egy sulyokkal majd agyon verjék,
Nyergeset vessék az Dunába,
És az féket az fíben elrekentsék.”

Kevetek azt mondák az hercegnek:
„Nem kell tenni kegyelmednek;
Azzol az magyarok károsok sem lesznek,
Inkább lesznek nyereségesek.

Mert ebek lóval mind meghíznak,
Nyerge leszen halászoknak,
Az fékével kaszások osztoznak,
Azért teutánnad ők sok jót mondonak”

Kevetek onnyat elbúcsúznak.
Herceg ottan megfélemlék,
Seregekkel gyilekezék.
Az Duna mellen el-békeltezek.

Árpád juta magyar néppel,
Kelem földén a Dunán elkelének,
Az Csekén ők csekének,
Az Téténben el-feltetének.

Érden sokat ők értenek.
Százhalomnál megszállának,
Az herceggel megvívának.

Isten vala magyar néppel:
Ott járának nagy nyereséggel.

Az herceg ott megvereték,
Csak egyedül futnia essék.
Az Dunára őt keríték,
Semmiképpen meg nem érheték.

Abban egyéb nem lehet:
Az Dunában beszöktete,
Hogy már magát ott megmentenéje
Inkább magát ott elrekkenté.

Árpád vala nagy eremben,
Mert az ország lén kezében,
Ő megszálla fenn egy hegyben.
Székesfejérvárhoz lén ű kezeiben.

Ott ez ország nekik adaték,
Magyarországnak nevezteték,
Némettől mert megvívék,
Fegyverekkel évékkén tevék.

Egyiknek neve Buda vala,
Ki ez országot megvette vala;
Hogy az Árpád megholt vala,
Árpád után ő kapitány vala.

Lakóhelye lőn Duna mentében,
Pest ellenében, fenn egy hegyben,
Arról nevezték ott a várost
Duna mentében kincses Budának.

Ezt szerzették Szilágyságban
Csáti Demeter nagy gondolatjában,
Mikort nagy bú vala Magyarországnban,
Egy némi-nemű mulatságában.

Csáti Demeter ferences rendi szerzetes 1526-ban, a mohácsi csata utáni hónapokban írta ezt a költeményt, amelyben Anonymus *Gesta Hungarorum*át követte. Első magyar nyelvű verseink egyike, Balassi Bálintot és Bornemisza Pétert is megelőzve. A harmincötödik versszakban találhatjuk Százhalom település első irodalmi említését.

Janus Pannonius

Pannónia dicsérete

Hajdan Olaszhon földje adott a betűknek is ívet,
Most pannon dalokat olvas a mives olasz.
Hírem is épült, ám a dics inkább földemet áldja:
Szellemem is csupa láng, így csupa fény a hazánk.

A békéért

Ó, Atyaisten, csillagot és eget óv a hatalmad,
Mint örök őrzőnk, lásd meg a földet, lásd nyomorunkat,
Lásd, hogy a szablyák szétszabtak mindent a mezőkön
És aratott itt hosszan a kéjes harci halál is.
Add a magyarnak is, áldott Jóatyá, végre a békét,
Mely ragyog és a gonoszt meg a dögvészt messzire űzi.

Fazekas István fordításai

Százhalombatta

(Róm. kath. templom belseje)

Jacopone da Todi
Hétfájdalmú Szűzanya

Mária megtörten állt már,
könnyezte a keresztfánál
éppen haldokló fiát.

Sóhajtozta sok-sok terhét,
bánatba fult, beteg lelkét
kardnak éle vágta át.

Jaj, mivé lesz és hogyan sír
áldott anyánk, hogyha a sír
hívogatja gyermekét!

Csak az tudja, hogy mi a gyász,
aki látja, akit igaz,
hogy fiát kéri az ég.

Ki ne szánná Krisztus anyját,
ki ne siratná fájdalmát
ilyen gyötrelmek között?

Ki nem érez vak keservet,
ha az anya fia mellett
örök gyászba öltözött?

Népéért kiömlő vérét,
korbáccsal, hogy húsát tépték,
nézte Jézust, egyfiát.

Látta drágáját az anyja
haldoklásában elhagyva,
s látta lelke páráját.

★

Forrása a szeretetnek,
Anyánk, hadd legyenek könnyednek,
gyászodnak is hú társa!

Add, hogy szívem égve égjen
a Megváltó szerelmében,
s hadd legyenek földi mása.

Szűzanyám, hozzád esengek,
rakd a vállamra keresztet,
horzsolja szívem a kín.

Hozzád esdek, hogy megengedd,
a szerelmed, a gyötrelmed
vinni fiad útjain.

Sírok veled: a keresztnek,
viselője a sebeknek,
hadd lehessenek mindig én.

A keresztnél veled állni,
fájdalmaddal egygé válni,
ez a legnagyobb remény.

★

Szűzek szűze, drága szépség,
ne légy nékem keserűség,
engedd hozzám bánatod.

Krisztus által, halálával,
lelke minden fájdalmával,
véled megosztozhatok.

Sebe váljon a sebemmé,
hadd lehessenek a kereszté,
vére áldjon engemet.

Poklok tüzén ne hagyj égni,
anyám, ne hagyj elítélni,
te lásd el védelmemet.

A szent kereszt őriz engem,
a megváltás erő bennem,
a kegyelem lángja ég.

Mikor a por újra por lesz,
lelkem újból Istennél lesz,
megkoronáz majd az ég. Ámen.

Fazekas István fordítása

Jacopone da Todi (1230–1306) latinul és olaszul író olasz költő. Bolognában jogot tanult, majd ügyvédként dolgozott. Felesége tragikus halála után Assisi Szent Ferenc követője lett. A középkori himnusz-költészet egyik legnagyobb alakja.

Mitták Ferenc

Az ősök tisztelete

Millenniumi mese

Egyszer volt, hol nem volt... 1975-ben történt, amikor Százhalombattán találtam munkát és családomnak ott-hont, hogy néhány hónap múlva összeismerkedtem az Ófaluban (a helyiek ma is így hívják az Óvárost) az akkor már nyugdíjas Feri bácsival. Érdeklődő és a vidék történelmében, hagyományában járatos ember volt, aki szívesen beszélgetett (még szívesebben mesélt) ha volt, aki meghallgassa.

Én pedig szívesen hallgattam őt. Egyszer is, amikor a pincéje előtti eperfa alatt borozgattunk, megoldódott a nyelve és beavatott a történeteibe:

– Tudod, fiam, érdekes helyre kerültél, olyan múltú vidékre, hogy azt nem is sejtéd. Elmesélem most neked azt, amit nagyapámtól hallottam, aki nagy mesélő volt, gyerekkoromban mindig szájtátva hallgattuk a pajtásaimmal együtt. Szóval, a római időkben – valamikor a Krisztus Urunk születése utáni századokban – katonai tábor létesült és virágzott itt a római hadiút mentén. A mai Dunafüreden volt ez a tábor, több száz évig védte a Duna mellett a római civilizációt.

Történt, hogy a magyarok testvérnépe, a hunok kelet felől a Dunához érkeztek (a magyarok ekkor még valahol a Volgánál éltek, onnan jöttek a hunok is). A folyó azonban az útjukat állta. Errefelé pedig nyugodtan táboroztak a római légiók a

szász Detre vezetésével, mivel tudták, hogy a hunoknak nincs hajójuk a Dunán való átkelésre. A hunok azonban túljártak a rómaiak eszén, felfűjt börtömlők segítségével egy éjszaka átkeltek a Dunán. Ezen a vidéken vívtak véres csatát a rómaiakkal, ez volt a híres tárnokvölgyi csata. A hunok vezére maga Attila király volt. Természetesen a hunok győztek. A csatában elesett hun harcosokat összehordott nyergekből rakott máglyán elégették, hamvaikat pedig halomsírokba temették. Pontosabban a hamvakat és a fegyvereket eltemették, a sírok fölé pedig halomokat emeltek. Több mint száz halomsír van itt a határban, róluk kapta a nevét Százhalombatta.

(Akkor már tudtam, hogy a halomok alá nem a hun vitézeket, hanem a Kr. e. VII. századi Hallstatt-kultúra előkelőit temették, de nem szóltam Feri bácsinak, tiszteltem a korát és a mesélőkedvét.)

Feri bácsi elhallgatott. Kortyintott egy nagyot a poharából. Elővette pipáját, komótosan megtömte dohánnyal a dóznijából, aztán rágyújtott. Nagyokat szippantott, miközben egyszer-egyszer az udvarra sercintett.

Vagy tíz perc is eltelt némán. Akkor rám nézett, s mivel látta, hogy figyelek, folytatta a történetet:

– A hunok birodalma összeomlott, a maradékaik Csaba királyfival elmentek keletre vagy talán fel a csil-

lagokba, ott lovagolnak a Tejúton. Pár száz évvel később aztán megjöttek a magyarok, Árpád apánk vezetésével. Úgy mondják, hogy errefelé jöttek, amikor a Dunántúl meghódítására indultak, s itt a halmoknál letáboroztak. Árpád apánk a vezéreivel együtt a halmokon tüzet gyújtott, lovat áldozott, hogy a hunok szelleme segítse őket. Az áldozás nem volt hiábavaló, mert sikerült az egész országot, a teljes Kárpát-medencét meghódítani. A hunok szelleme ott volt Árpádékkal, és úgy tudom, hogy azóta is itt van ezen a vidéken, mellette áll az itt élőknek.

Árpád után két faluban is megtelepedtek az emberek, az egyik volt Százhalom – itt, ahol ülünk –, a másik meg Dunafüreden, a római tábor mellett, az volt Báté falu. Virágzott a két falu századokon át; nevezetes volt a vidéken a Bátéi család, sok hőst adtak az országnak. Nagyapám úgy mondta, hogy a Bátéiak ott voltak Hunyadi János és Mátyás király seregében, de ott voltak a mohácsi csatában is. Aztán jöttek a törökök, megfogyatkozott a lakosság, de azért mindig éltek itt családok.

1690 környékén szerbek, majd magyarok vándoroltak ide, újjáépítették Százhalmot. Dolgos nép élt itt mindig, az én őseim is háromszáz éve jöttek ide. Rengeteget változott azóta minden, de a történeteinket, hagyományainkat őrizzük.

Nemcsak Százhalomnak, vagyis Százhalombattának, hanem Magyarországnak is felelősséggel tartozunk. Nagyapám az 1848-as honvédseregben harcolt, gyerekefjével megéltem, hogy Trianonban megcsonkították az országot, felnőtként harcoltam a világháborúban. Kegyetlen volt, vér és halottak, alig jutottam haza a Don-kanyarból. Hittem benne, hogy

a Nagy-Magyarország feltámasztható. Nem így lett, ezt a háborút is elvesztettük. Kicsi maradt az ország, de nagy a múltja, amire büszkék lehetünk.

Mi maradt hát? Vagyunk mi magyarok, alkotunk és építünk. Mert ez a dolgunk, mindig építeni – gyakran újjáépíteni – és boldogulni az őskök által ránk hagyott földön.

Nézz szét, fiam, itt, Százhalombattán! Tizenöt éve ideért az ipartelepítés, felépült az erőmű és az olajfinomító, velük együtt új emberek jöttek az ország minden részéből. Letelepedtek itt, várost építettek, és majdan a sajátjuknak fogják vallani ezt a tájat. Továbbviszik a hagyományainkat és őseink tiszteletét.

Feri bácsi újra elhallgatott. Teleöltötte a poharakat. A sajátját megemelte, átnézett az aransárga nedűn, aztán ivott néhány kortyot. Megtörölte a bajszát:

– Nagyapám tanított a következőkre: a valaha itt élt emberek – a hunok, honfoglaló magyarok, a középkoriak, a múlt századiak – lelke itt lebeg körülöttünk, vigyázzák a táj nyugalma és segítik a most élőket. Az ősök szelleme velünk van, erőt ad a ma és a holnap feladataihoz. Minden kornak meg kell becsülnie az elődök által teremtett értékeket és törekednie kell az értékek gyarapítására. Mert csak így élhetünk teljes életet és így leszünk méltók az őskökhöz és így leszünk felelősséggel gondolkodók az utódokért. Ezt ne feledd, fiam, soha! És add majd tovább e gondolatokat a gyermekeidnek. Az ősokeket tisztelni kell!

Feri bácsi szavait azóta sem felejttem, mert olyan szépek és olyan iga-

zak voltak. Azóta már Feri bácsi is az égi mezőkre költözött, de biztos vagyok benne, hogy lelke a többi ősével együtt itt lebeg a tájon. Ha látja a magyarapodását, a vidék gazdagodását, az emberek szorgos munkálkodását, Feri bácsi szelleme biztosan elégedett. Tanítását: az ősök tiszteletére

való nevelést pedig azóta is művelem, szóban és írásban.

Továbbadtam fiaimnak – és most továbbadom másoknak is –, hogy ők is megőrizhessék és utódaikra örökíthessék.

Az ősök még ma is élnek és soha meg nem halnak...

Balogh Ágnes Emese Százhalombatta

sáncokon állok
jég zajlik lent a völgyben
elfeledettség

csontváz a sírban
emlékezet-maradék
fémváz a jelen

Szép Enikő Ősszel

méla délután
leomló alkonyatba
néz a vágy bután

Vezér Mihály

Százhalombatta turizmusa

Százhalombatta mint az elmúlt évtizedekben kialakult/kialakított iparváros jelenleg nem tartozik Magyarország idegenforgalmi szempontból számon tartott városai közé. Különösen igaz ez az emberek tudatában kialakult képre, mely Százhalombattát az ipartelepekkel, az eróművel és a környezetszennyezéssel azonosítja.

Ugyanakkor a városnak vannak olyan meglévő és fejleszthető értékei, melyek idegenforgalmi potenciállal bírnak és építeni lehet rájuk. Ezek a potenciálok következnek a város történelmi (elsősorban ókori történelmi) múltjából és az elmúlt évtizedek fejlesztéseiből, erőfeszítéseiből.

Az idegenforgalom fejlesztése – kiemelt, hosszú távú program – elengedhetetlen a város arculatának alakításához, vonzerejének és megtartó erejének növeléséhez. Egyúttal komoly bevételt is jelent a város és az itt lakók számára. Jelenleg a Régészeti Park a legfontosabb turisztikai célpont, melynek folyamatos fejlesztése elengedhetetlen. A változatos programok egy-két napos itt-tartózkodást is biztosítanak, ami a térség vonzerejét növeli.

Meg lehet-e változtatni egy több évtizedes város imázsát, mely azt sugallta, hogy Százhalombatta múlt nélküli iparváros? Miért is érdemes ellátogatni, milyen látnivalók vannak?

A város története, arculata csupa kontraszt, sokszínűség. A mai modern ipartelepülésre tekintve szinte hihetetlen, hogy Százhalombatta története 4000 évvel ezelőtti múltba vezet vissza. Kedvező földrajzi helyzetét, védettségét és a táj szépségét kihasználva már az újkőkorból embercsoportok telepedtek meg itt. A város bővelkedik régészeti emlékekben és feltárásokban. A Dunára csodálatos panorámát nyújtó bronzkori földvár, a római korból származó Matrica katonai tábor, a római fürdőmaradvány, valamint a természeti és régészeti védettség alatt álló, több mint 100 halmot számláló Hallstatt-kori halomsír-mező mint az elmúlt évezredek történelmi emlékei.

Százhalombatta idegenforgalmi potenciállal rendelkező adottságai és lehetőségei:

Régészeti Park. A Régészeti Park létesítésének ötlete nem új keletű és nem egyedüli, százhalombattai megvalósítása azonban egyedülálló. 1996-ban nyitotta meg kapuit Magyarország első és egyetlen őskori szabadtéri múzeuma, ahol 6 hektár területen a bronzkorból, vaskorból feltárt házak, kemencék, melléképületek hiteles rekonstrukciói épülnek. Mindehhez környezeti rekonstrukció társul, azaz a késő bronzkori-kora vaskori növényfajok kerülnek visszatelepítésre. A „százhalomok” az előkelők sírkamráit rejtik, a 115. számú nagy halom szenzációs építészeti lelet, a 2700 éves, tölgyfából épített folyosós sírkamrát rejt, melyet eredeti helyén tekinthet meg az érdeklődő. A halmok között az őskori élet elevenedik meg: az idelátogatók kipróbálhatják az őskori kézművestechnikákat, régi korok receptjei szerint készült ételeket kóstolhatnak, sőt az itt termesztett búzából lepényt is süthetnek.

A Régészeti Parkban Családi Napok rendezvénysorozata, nyári táborok, konferenciák, szabadtéri színházi előadások és még számos egyéb rendezvény várja a látogatókat, melyek száma évről évre jelentősen növekszik.

Az európai szintű ritkaságnak számító halomsírokra épített látványosság speciális jellegénél fogva jelentős vonzerőt képvisel a turizmus egy bizonyos szegmense számára. Azokra kell gondolni, akik aktív pihenésre, az újjal való megismerkedésre vágyanak, és viszonylag magas kulturális érdeklődési szinttel rendelkeznek. Vállalják azt, hogy az ilyen jellegű érdekességek látogatásáért buszra szállnak, utaznak, szervezett csoportokhoz társulnak. Ez a szegmens elsősorban a jobb módú nyugati nyugdíjasokból, idősebb korosztályúakból tevődik össze. Másik fontos számításba jövő csoport a tanulmányi kiránduláson részt vevő fiatalok, diákok csoportjai, míg a hétvégi szervezett programokra (családi napok) már családok részvétele is jellemző.

A Régészeti Parkot látogató csoportok esetében fontos kiemelni, hogy önmagában a park maximum egy-két órás programot képes nyújtani, vagyis a csoportok ideérkeznek, majd a látogatást követően továbbutaznak.¹

Matrica Múzeum. A múzeum névadója az ókori „Matrica” római katonai tábor és település, mely Százhalombatta város területén helyezkedett el. Az előkerült leletek a Matrica Múzeum állandó kiállítását gazdagítják. A múzeumban 4000 év történelme elevenedik meg a bronzkortól napjainkig. Az állandó kiállítás mellett négy-öt időszakos kiállítás gazdagítja a látóvalókat előadásokkal és kézműves-foglalkozásokkal kiegészítve.

A létesítmény fontos eleme a város kulturális életének és jelentős idegenforgalmi programlehetőséget nyújt, de hasonlóan a Régészeti parkhoz, egy-két órás programot biztosít, speciális, kultúrérdeklődéssel rendelkező csoportok számára.²

Városi Szabadidő Központ. A dunafüredi városrészen található a város kiemelkedő kapacitással rendelkező szabadidőközpontja. A területen strand, sportcsarnok, sportpályák, fedett uszoda, illetve csónakázótó található. A központ igen népszerű a százhalombattaiak körében, de a strandra a szélesebb környékről is járnak, mivel másutt nincs hasonló létesítmény. A sportcentrumban nemzetközi versenyek megrendezésére is alkalmas pályák lettek kialakítva, és zajlanak is a legkülönbözőbb hazai és nemzetközi versenyek, edzőtáborok stb. A szabadidőközpont kihasználásában, fejlesztésében igen jelentős potenciálok vannak, melyek a város idegenforgalmának akár robbanásszerű fejlődését is eredményezhetik.

Barátság Művelődési Központ. Az intézmény a város egyik jelentős kulturális központja. Keretein belül működik a mozi, a kulturális rendezvényeknek, kiállításoknak helyet adó galéria és színházterem. Közvetlenül mellette található a Városi Könyvtár, melyben egyben Internet Központ és Kávéház is működik. A művelődési központ idegenforgalmi jelentősége abban rejlik, hogy keretei között működik a Forrás néptáncgyűttes, mely a maga területén világhírű. A városban egyre növekvő hagyományai vannak a népi táncnak, és immár tizenhatodik alkalommal kerül megrendezésre a **Nemzetközi Néptáncfesztivál**

¹ www.matricamuzeum.hu/regeszeti-park-ortenet

² www.matricamuzeum/node/351

(Summerfest), mely az ezt a művészeti ágat kedvelők körében nemzetközi hírnév eseménnyé vált, évről évre több ezren érkeznek ilyenkor a városba, és sok nemzet mutatja be néptáncművészetét, népi kultúráját. A Summerfest a város kiemelkedő kulturális értéke, mely világszerte elviszi Százhalombatta jó hírét és valódi idegenforgalmi vonzerőt jelent – elsősorban a fesztivál idejére. Nem jelent megoldást azonban az év más időszakában jelentkező pangásra, a turisztikai érdeklődés máskor nem elégséges szintjére.

Battai Napok. Az évről évre szeptemberben megrendezésre kerülő Battai Napok jelentik a város másik nemzetközi jelentőségű rendezvényét. A nagy érdeklődés mellett zajló eseményen a testvérvárosok (Szováta, Brzesko) bevonásával játékos sportvetélkedők, könnyűzenei koncertek, vásár stb. kerülnek megrendezésre. A Battai Napok a Summerfesthez hasonlóan a város pozitív imázsát erősíti, de évente egyszeri eseményként nem kapcsolható be a város permanensen „árusítható” idegenforgalmi potenciáljai közé.

Horgászati lehetőségek. A városon átfolyó, télen sem befagyó vizű Benta patak, a horgászto és a Duna-part biztosít lehetőségeket a horgászok számára.

Lovaglási lehetőségek. A „Tóth tanyán” (Óváros) és a Benta lovasiskolában nyílik lehetőség lovaglásra. A Tóth tanya egyre fokozódó hírnévre tesz szert, évente több rendezvény is zajlik a tanyán, és megjelent a külföldiek, illetve magyar hírességek érdeklődése a lovaglási, lótartási lehetőségek iránt.

Szálláshely, étkezés. A városban egy szálloda található, a Hotel Training, ahol 128 fő színvonalas elhelyezésére van lehetőség. Vendéglátóipari egység több is található a városban, köztük jó minőségű éttermek. Hiányoznak viszont az olcsóbb szálláslehetőségek – pl. kemping –, mindössze egy kisebb panzió, és Dunafüreden a Csónakház faházai állnak rendelkezésre. Ezekre a város rapszodikus idegenforgalmi helyzetéből adódóan eddig nem is lett volna komoly kereslet (a Summerfest ideje alatt magánházaknál helyezik el a több ezer idelátogatót, sőt környező településeket is igénybe vesznek – az év más időszakában ugyanakkor a meglévő kapacitások is kihasználatlanok). Az idegenforgalmi vonzeró fejlesztése azonban ezen igények növekedését vonja maga után, ezért a városnak pl. a területhasználat szempontjából is figyelembe kell venni e szempontokat, mert adott esetben a meginduló idegenforgalom gátját jelentheti a szálláshelyek hiánya.

Testvérvárosi kapcsolatok. Százhalombattának jelenleg három külföldi testvérvárosa van: a lengyelországi Brzesko, az olaszországi Sanazzaro de'Burgondi és az erdélyi Szováta. Mindhárom testvérvárossal kiváló a kapcsolat, amely gyermekeink táboroztatásától ünnepeink kölcsönös látogatásáig számos területen megmutatkozik. Százhalombatta és testvérvárosai turizmusának is gyümölcsöző az együttműködés. Egy sanazzarói közmondást idézve: „Egy igaz barát többet ér még egy földbirtoknál is!”

Szép István

Zene a halmok alatt

A zene ősi gyökerei

A teremtett világ legősibb hangjai: a tengerek és folyók zúgása, a szelek süvöltése, a menny és a föld rengő moraja. Az ember, mióta része e világnak – önmagában is érezheti szívének lüktetését, a levegővétel ritmikus kényszerét. Ez hát a bölcső, melyben a zenei gondolkodás megszülethet és életre kap. Általa születik gondolkodásunk, ösztönünk számtalan ritmusfajtája is. Ebből a földet benépesítő élőlények, a megszólaló teremtmények hangjából ágazik ki *zenei világunk őserdeje*.

A történelem előtti korok nagy változásainak sorában már ott találjuk a zenét, mely feltételezések szerint egyidős az emberi beszéd kialakulásával. Első megnyilvánulási formája a primitív énekhang, amely alig különbözik a sírástól, az artikulálatlan üvöltéstől, s gyakori jellemzője az egyenletes lüktető ritmus. A ritmus, mely minden zene alapcsírája; és minthogy mindenfajta zene kezdete varázslat, a ritmus kezdete sem lehet más, mint ráolvasás, bűvölet, mágia. A halomsírok vidéke ez, a Duna föléd magasodó táj misztikus máglyái az éjszakában elűzik a sötétség rontó erőit. *Szólnak a dobok*, hogy jó éjszakát kívánjanak, vagy segítsék a vadászt, veszélyt jelezve üzenjenek a törzsbélieknek, hogy kapcsolatba léphessenek a szellemvilág jó és rossz démonaival, hogy gyógyítsanak vagy kárhozatot, rontást idézzenek elő.

Évezredek múlnak el, s a Duna szélesen hömpölygő folyama ezüstös kígyóként kúszik déli irányban a Hold misztikus hideg fényében a tájon, az érdi fennsíkon, hol a medve volt az úr...

S hogy milyen (lehetett) a primitív ember kultúrája?

Félelmei: ha nem sikerül a vadászat és éhes maradt; ha megsérül vagy megbetegszik és elhagyja az ereje, s védtelenné, kiszolgáltatottá válik; ha elveszti társát, kölykét; ha cserbenhagyják az érzékszervei; ha megöregszik...

Boldogsága: a jóllakottság; egészséges utód születése; győzelem a harcban; a mellé bújó társ; közös tánc a tűz vagy totemoszlop körül; mikor nagynak és erősnek láthatja saját törzsét, melynek ő is része...

Éneke: az áradó derű és a szívszakító fájdalom érzését egyaránt közvetíti. Közös ünnepeiken ebben segít neki a zene, hogy érzéseit még intenzívebben oszthassák meg egymással. (Őseink gyakorlatában ez nagyon is tudatos utánzást jelenthetett!)

Hangkeltő eszközei: melyre napi tevékenységei között talál rá s kezdi más-képp használni a köveket, a különféle fákat és növényi rostokat, a megölt állatok csontjait, a szarvakat, bőröket, sőt a beleket is.

A tűz használatával pedig a fémek és a kerámiák következtek.

S miféle hangok veszik körül a következő évezredekben?

egyszerű dallamok → mondókák, ringatók, altatók, kiolvasók, kiszámolók...

az utca hangjai → falusi és városi árusok, kikiáltók, éjjeli őrök, vándorke-reskedők, mutatványosok, medvetáncoltatók...

vadászat → a hajtók rémisztő kiáltásai, a sikeres vadászat örömmámora, tánc az elejtett zsákmány felett...

munkadalok → fohások a jó termésért (termékenyséért), fohások az esőért, az aratás és szüret sikeréért...

síratók és gyászzenék → síratóasszonyok és kántáló, éneklő papok...

zenészek → regösök, igricek, trubadúrok, mesterdalnokok, hadizenészek, falusi muzsikusok, toronyzenészek, udvari muzsikusok, királyi trombitások, vándormuzsikusok, templomi énekkarok, kántorok, orgonisták...

zenei emlékek magyar családneveinkben → Dalos, Dobos, Dudás, Énekes, Furulyás, Gajdos, Hegedűs, Kántor, Kobzos, Kürtös, Lantos, Sipos, Trombitás...

Őseink munkamegosztása révén már a nagycsaládok idején is, de még inkább a törzsek kialakulásakor speciális foglalkozások jönnek létre. Aki nemcsak sok ismerettel bír, de képzeletgazdag hallással és fantáziadús „hangszer-kezeléssel” is rendelkezik, az részben irányítója is lesz közösségének. Tekintélyük azáltal is növekedhet, hogy mennyire képesek tematizálni a csoport belső életét, illetve miként tudnak kapcsolatot tartani a „túlvilági erőkkal”.

Százéves gyökerek, avagy a XX. század kezdete Százhalombattán

Gazdasági és kulturális fellendülés. 1896-ban a Téglagyár, 1900-ban a Hajómalom, 1911-ben megépült a Budapest–Eszék vasútvonal. Szárnyakat kap a kereskedelem. A budapesti munkahelyek is elérhetővé válnak. A szabad idő megjelenése átrendezi a falu életét. Néptanítók, lelkes papok támogatásával ifjúsági egyletek alakulnak. Százhalombattán 1921-ben a Legény- és Leányegylet mellett már Varrókör és *Dalárda* is működik. Az 1920-as években Zenelkó Etel tanítónő meghonosítja a műkedvelő színelőadások gyakorlatát. A kor divatjának megfelelően bemutatják a legismertebb népszínműveket: *A falu rossza*, *Piros bugyelláris*, *Sárga csikó*, *A huszárkisasszony*, *A Gyurkovics lányok*. Nagy a megbecsültsége Sevcsik Istvánnak, aki rendezőként tanítja be a darabokat. Nagy hangsúlyt kap a zene és a tánc. A Dubecz Ferenc vezette battai Tamburazenekarnak nem kis szerepe volt ezekben a sikerekben. A bemutatók után még „tájolnak” is: sorra hívták a környező településekre, uradalmi pusztákra őket, hogy „szórakoztassák a cselédséget”. Az egyletek több száz tagot számlálnak, hamar kinövik a kis területű nádfedeles épületet. 1939-re a tagok társadalmi munkával megépítik a – jelenleg is működő – Kultúrházat.

A színelőadások mellett *farsangi*, *aratási és szüreti multságok* teremtenek jó közösségi alkalmakat az együttlétre, a sokoldalú érintkezésre.

A háború után aztán minden megváltozik. A paraszti hagyományokat, a vallási ünnepeket tudatosan kiirtják még a köztudatból is. Az erőszakos és féltelmekkel teli ötvenes években szeretet helyett a gyanakvás válik uralkodóvá a lelkekben. A begyűjtések és padlásseprések, a kitelepítések és az agresszív kollektivizálás megtöri a hagyományos paraszti társadalom évszázados rendjét.

Százhalombatta település élete minden korábbi változáshoz képest gyökeres átalakulás előtt áll: 1958-ban kormányzati döntés születik: kőolaj-finomítót és villamoserőművet kell építeni! A 2006 főről egy évtized alatt 7742 főre nő az állandó lakosok száma. 770 új lakás épül, a beruházások munkásszállóin, „barakkjaiban”, az ideiglenes szállásokon 4-5 ezer ember él.

A Néphadsereg is segít. Munkásszázadok segítik a gigantikus építkezés munkaerő-szükségletét. Az infrastruktúra nem képes pontosan követni az igényeket, de épül a teljes közműrendszer, iskola, óvoda, orvosi rendelő, mentőállomás, szolgáltatóház, ABC-k, étterem, utak és parkok...

Zeneoktatás, intézmények, zenei gyűjtések, kórusok. Az általános iskolák ének-zene tantárgyán kívüli állami zeneoktatás 1970-től indul a városban. Az érdi Körzeti Állami Zeneiskola Százhalombattára kihelyezett zongora tagozatát az 1. sz. Általános Iskola fogadja be. A tanulói létszám növekedésével áthelyezik a 2. sz. Ságvári Endre Általános Iskola „B” szárnyába.

A Zeneiskola 1987. augusztus 1-től önálló intézménnyé válik. Az előképző, szolfézs, zongora, hegedű, furulya, oboa és fuvola tanszakok mellett 1989-től gordonka és gitár, 1991-től rézfúvós, 1992-től klarinét tanszakkal bővül. Az ütőhangszerek oktatása 1995-ben kezdődik. 1992-ben az iskola a néptánc és képzőművészet oktatását is befogadja, s új nevet is kap: *Városi Művészeti Iskolának* hívják, s 2000-ben már 150 fő tanul szervezetten zenét.

A Zeneiskolába íratott gyermekek létszámának növekedése – túl az alkalmi divatjelenségeken – azt jelzi, hogy a szülők igenis a polgári lét fontos részének tekintik a zenélést, a zenei ismeretek fontosságát. A művészi ízlés kialakítása – ha nem is válik előadóművésszé – képessé teszi a gyerekeket az alkotások befogadására és megbecsülésére.

A tanulók nagy része az elmúlt évtizedben olyan szintű tudásra tett szert, amellyel képes kamaraegyüttesben, illetve zenekarban muzsikálni. November-től tartják a növendékhangversenyeket, decemberben és januárban a félévi vizsgahangversenyeket, és tavasszal kerül sor a tanárok bemutatójára. A színes tantestületi műsorok, vidám farsangi multságok, zenei táborok mind olyan hagyomány, mely a közös zenélés élményével ajándékozza meg a résztvevőket.

2005 szeptemberétől már egy új helyszínen és új szervezeti egységként indul a zeneoktatás, neve: *Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény*.

Barátság Művelődési Központ. Jogelődje a Barátság Művelődési Ház (BMH) – szakszervezeti fenntartású intézmény, amely 1971 januárjától 1985-ig a Dunai Kőolajfinomító Vállalat dolgozóinak oktatását, művelődését és szórakoztatását tekinti fő feladatának.

A várostól 5 km távolságban, a munkásszállók körzetében működő intézmény már a hetvenes évektől keresi a kapcsolatot a lakóteleppel, az iskolával és az Óváros szerb közösségével.

1968–73 között Orosz András és Keleti Pál szervezők a BMH színháztermébe mindenkit „elhozna”, aki számít. Kezdetben a *Vidám Színpad* tagjai (Alfonzó, Kazal László) és az *Operett Színház* énekesei: Rátonyi Róbert, Németh Sándor, Zentai Anna, Feleki Kamill, Bilicsi Tivadar, Németh Marika és Petress Zsuzsa

voltak a leggyakrabban meghívottak között, de az egyre népszerűbb televízió Táncdalfesztiváljai átrendezték ezt a listát. Az új nevek: Delhusa Gjon és Markó András, Poór Péter és Koncz Zsuzsa, Harangozó Teri és Ambrus Kyri, Kékcsillag együttes, Juventus együttes és Korda György. A magyar beat hőskorát fémjelző együttesek is láthatók és hallhatók voltak ezen a színpadon: Gesarol, Corvina, P. Mobil, Mini, Syconor, Hungária, Omega zenekarok és legjobb felállásában a Locomotiv GT és a jazz-rock világnagyság Sirius együttes is.

A BMH támogatja a kórusok működését, a próbák helyszínének biztosítását, a szakmai képzések költségeit, utazások szervezését. Bálokat, koncerteket és zenés esteket szervez.

Takács Péter „Nyitott Ház”-as kísérlete nyomán jön létre az „Információs Központ” a DKV II. szálló pincéjében, illetve a „Lakóklub” a Kodály sétányon. Sok zenei ismeretterjesztő előadás hangzik itt el, de mód van a kötetlen zenehallgatásra, sőt a SZIKE (Százhalombattai Ifjúsági Közművelődési Egylet, amely első volt az országban) tagjainak irodalmi, képzőművészeti és zenei próbálkozásainak állandó helyszíne is lett. A László Bandy által kitalált és hosszú ideig működtetett SPEKTRUM-klub is az IFNO-ban talált helyet 1976-ban. Visszatérő témák és személyek: Alaksza Tamás és Oltványi Tamás újságírók, Zombori Ottó és Horváth András csillagászok, ill. Marosi Endre történész mellett Dobos László *kortárs zeneszerző* volt, aki az *elektronikus zenét* megszerettette a battersi fiatalokkal. Bemutatóinak színvonala, megszólalásában és témagazdagságában is egyedülálló volt országosan is. Jelen sorok írójának is módja volt e klubban hat előadás keretében bemutatni a rockzene történetét.

Évenként visszatérő programjai voltak a Fotóklubbal, a MONTÁZS Filmszakkörrel, de leginkább a VILLON Irodalmi Színpaddal, mivel kölcsönösen is egymás tagjai voltak.

Az INFO aktív szellemi központ jellegét erősítette két nagyszerű animátora: Szula Mihály és Barabás Viktor személyében. A Magyar Rádió egyik népszerű műsora, a „Húszas stúdió” ekkor egy teljes számot a „fiatalok városának”, Százhalombattának szentelt. Barát József volt a műsor szerkesztő-riportere, a téma pedig a város és az üzemek viszonya.

A DKV területén, az irodaház mellett épül fel a 600 fős színházterem, amelyben már kulturált körülmények között lehet színházi előadásokat és nagyobb zenekarokat fogadni. A hetvenes évek közepétől a BMH szervezésében koncertezik itt a Bergendy, a Corvina, a Sirius, az Illés, az Interfolk, a Benkó Dixieland Band, a Korál és a Karthago együttes, és itt tartják a környék és a város iskoláinak a bérletes „Filharmónia” előadásait és koncertjeit is. Egy fiatalember látunk mind gyakrabban feltűnni e koncertek környékén, aki a BMH népművelőjeként szervezi a fiatalok programjait. Nánási Zsoltnak hívják, aki jó érzéssel talált hangot az egyes ifjúsági csoportok között. Gyors népszerűvé válását az is segíthette még, hogy autodidakta verselőként képes volt az őszinte önátadásra.

A hetvenes évek erőgyűjtése előkészíti a nyolcvanas évek zenei „aranykorát”. A Barátság Művelődési Központ és Könyvtár létrejöttével új lehetőség nyílik a korábban garázsokban, pincékben és dunafüredi vikendházakban próbáló amatőr zenekarok előtt.

A Kiowa, az Origo, a DKV, a Tabula Ráza, a Rocky, a Steel, a PLP és Konnektor együttesek, kitaposva az utat – olyan zenekari életet élnek, amely sok ifjú zenekedvelőt vonz a színpad közelébe.

A *korszak battai zenészei*: Dénes István, Bartos Gábor, Kóvári László „Kémény”, Füredi Bertalan, Hámori Géza, Gráczer Sándor, Gráczer Mihály, Bulla Dénes, Banka Tibor, Buda Attila, Buda László, Baky György, Kun Péter, Kányási János, Horváth Gábor „Hurvi”, Szilágyi Gábor, Liptai Mihály, Mészáros Péter, Varsádi László, Frank Tibor, Kecskés István „Tónó”, Bozóki Zoltán, Szeder István, Várnai Péter „Fényes”, Buda Dénes, Buda Levente, Kókény László, Fogas Gábor „Filó”, Horváth Margit, Kaboldy Miklós Artúr...

A szellemi bázist jelenti még a DKV-KISZ által támogatott városi „Mag-nós-klub”, amely nemcsak a beszélgetés, zenehallgatás, műsorkészítés feladatait jelenti, hanem a városban és a városról szóló hangdokumentumok gyűjtését és megőrzését is. A klub létrehozásában kiemelkedő szerepet játszott Pék Gyula, Táncos István és Nagy György, illetve Kovács Erika és Nagy Béla. 1981-től a feladatot Szép István végzi, 1991-től már a (Hamvas Béla) Városi Könyvtár zenei részlegében.

A nyolcvanas évek zenekarai már túllépnek a város határain: a népdalokat és versmegzenésítéseket előadó Helyijárat, a lemez-, rádió- és tv-felvételig eljutó Magazin, a heavy-metal zenét játszó Triton, az alternatív eBATTA és a tíz éven át működő, országosan is ismert Sing Sing.

Ambrus Sándor és Ambrus Péter, Molnár Attila „Sügér”, Csordás Levente, Tobola Csaba, Hangyássy László, Bárkányi Zsolt, Becker László, Suba Zsolt, Néderman István, Kiss László, Bárkányi Norbert, Gubányi Imre, Nagy Dávid, Raczkó Balázs, Andrics László, Mazzag László, Juhász Attila „Biggs”, Abaházi Csaba, Abaházi Zoltán, Szenczi István, Komlós Péter, Csarnoki Antal, Regős Zoltán, Csordás Tibor, Mánya Zsolt, Komlódi István, Bernát Henrik és az azóta elhunyt Vizi Levente, Kun Péter és Bitai Zoltán neve válik ismertté e korszakból.

A *Klub-övezet* nyújt otthont a zenés-táncos rendezvényeknek. Fővárosi DJ-k (Arató András, DA VE, Dévényi Tibor, Csalóközi Zoltán) és a helyi lemezlovas, Deزامits Sándor éveken keresztül péntek és szombat esténként alkoholmentes diszkóban szórakoztatják 150-200 fős közönségüket.

Regös Ágnes népművelőnek köszönhető, hogy Százhalombatta felkerül Magyarország „dzsessz-térképére”. Két országos Jazz-tábor megszervezése

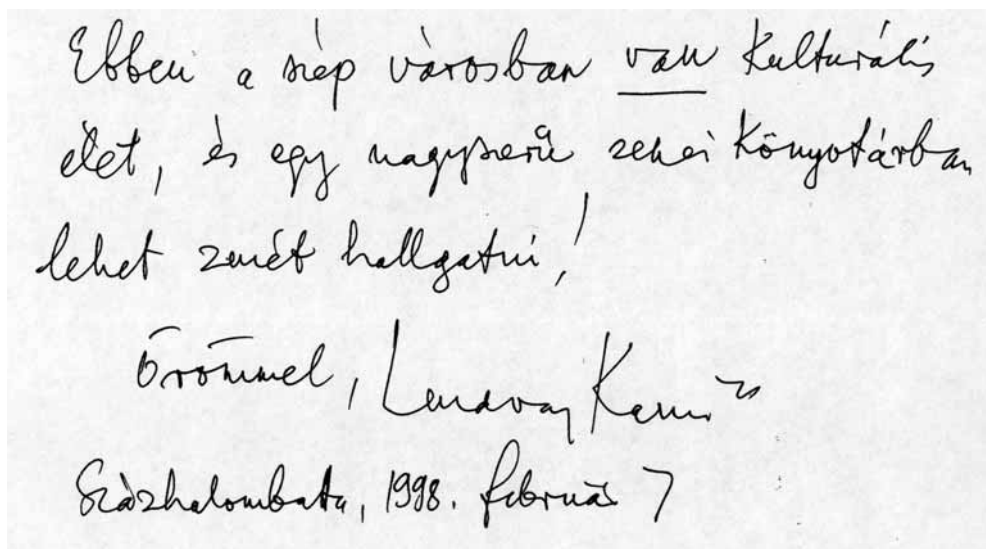
A Triton zenekar 1986-ban (Kun Péter, Tobola Csaba, Bárkányi Zsolt, Csarnoki Antal)

Tíz év után – a Sing Sing utolsó fellépése előtt a város főterén (Csarnoki Antal, Abaházi Csaba, Váry Zoltán, Lévai Hangyássy László)

és a *Jazz-teázó* nevet viselő rendezvény megvalósítása révén a honi jazz-élet színe-javát bemutatja városunknak: Pege Aladár, Szakcsi Lakatos Béla, Berki Tamás, Vukán György, Lakatos Pecek Géza, Tony Lakatos Antal, Vasvári Pál, Tornóczky Ferenc, Román Péter, Dely László, László Attila, Malecz Attila, Gonda János, Regős István, Babos Gyula, Kőszegi Imre, Tomsits Rudolf, Ablakos Lakatos Dezső, Egri János, Lőrinszky Attila, Pleszkán Frigyes, Bontovics Kati, Dés László, Másik János, Sipos Endre, Friedrich Károly... A battai dzsesszmuzsika két nagyszerű személyisége Pohli Tivadar gitáros, akinek Tornóczky Ferenc volt a mestere, és Barka József szaxofon-játékos.

Hamvas Béla Városi Könyvtár, Hangtár és Stúdió

Lendvay Kamilló Kossuth-díjas zeneszerző gondolatai

1992. április 13-án nyílik meg a hallgatók előtt a könyvtár időrendben harmadik részlege, a Zenei Könyvtár. Induló állománya a felnőtt könyvtár hangzó dokumentumaiból, illetve a Művelődési Ház lemezgyűjteményéből áll. Fejhallgatók egységeken hallgathatók a katalógusokból kiválasztott művek. Gyűjtési köre felöleli a klasszikus zene, a népzene, a könnyűzene, az értékes rockzene, a pop-slágererek és világzenék alkotásait, s őrzi a négyezernél is több hanghordozón. Gyakran keresik fel az iskolák, tanárok-diákok együtt és külön is. Sokat fejlődött az elmúlt évtizedben a stúdió rész, így alkalmassá vált digitális hangfelvételek készítésére és montírozására. A könyvtár Szabadegyetemi előadásait rögzítik, így ezek bármikor visszahallgathatók. 2003–2010-ig „Zenei estek a hangtárban” címmel előadásokra és bemutatókra került sor, meghívott vendégekkel. A Városi Hangtár vezetője az indulástól: Szép István.

A kórusokkal való együttműködés örömteli és gyötrelmes pillanatok sokaságát kínálja a népművelőknek. Sok ember szabad idejének egyeztetése, az utazások alatti feszültségek kezelése nagy odafigyelést igényel. Az empátia és a határozottság egyszerre kell hogy érvényesüljön, hiszen a közös cél: meg-

mutatni azt a zenei csodát, amit a művek tanulási folyamatában már többször is átélhettek. A koncertek szervezését, a körülmények biztosítását igazán csak a gyakorlat által lehet megtanulni. A BMH-ban Pál Attiláné rendelkezett azzal a módszerességgel és szakmai alázattal, amellyel segítette a kollégák ismereteinek bővítését is. Később Ulviczky Erzsébet és Bencsik Ildikó lettek a BMKK-ban működő kórusok szervezői. A város lakói az elmúlt évtizedekben sok együttes és kórus létrejöttét tapasztalhatták. A teljesség igénye nélkül egy lista azokról, amelyek a város oktatási, vallási és művelődési intézményeiben megszülettek, illetve aktív közreműködésükkel később is szolgálták (szolgálgják) a zene ügyét:

BMK NYUGDÍJAS NÉPDALKÖR

A népdalkör 1995 februárjában alakult a Városi Nyugdíjas Klub énekelni szerető nőtagjaiból (vez.: Dobák Józsefné).

BODZAVIRÁG KÓRUS

1994-ben alakult a Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskolában (vez.: Násztorné Réczey Éva).

CANTICUM NOVUM KÓRUS

1999 januárjában alakult. Tagjai lelkes, vidám életszemléletű nők és férfiak, ill. lányok és fiúk (vez.: dr. Csehák Izolda).

CHORUS MATRICANUS NŐI KAR

A női kar 1988-ban alakult Strauszné Könözsi Vera vezetésével „Fiatal Énekesek” néven (vez.: Czier Zoltán, Furi Anna).

ESTIKE KÓRUS

Az Arany János Általános Iskola és Gimnázium ének-zene tagozatos kicsinyei-nek kórusát Véghelyi Zsuzsanna alapította 1986-ban (vez.: Nagy Vivien).

FUVOLAZENEKAR

A Városi Művészeti Iskola Fuvolazenekara 2003 májusában alakult a BMK Galériájában (vez.: Gergely Annamária).

KÖKÖNYE CITERAZENEKAR

2004-ben alapította az Arany János Általános Iskola és Gimnáziumban Nagy Vivien.

LISZT FERENC VEGYESKAR

Százhalombatta legrégebbi és legnagyobb létszámú kórusa. A Dunai Kőolajipari Vállalat és a Dunamenti Hőerőmű Vállalat dolgozóiból alakult 1973-ban Strausz Kálmán vezetésével (vez.: Z. Juhász Irén és Zongor Árpád, Megyesi Zsófia és Rém Gabriella, Dévai Anikó és Kriesch András).

Strausz Kálmán
Liszt-díjas karnagy
a Liszt Ferenc
Vegyeskarral
1974-ben

MARGARÉTA KÓRUS

1990-ben alakult kórust az Arany János Általános Iskola és Gimnázium tanulói alkotják (vez.: Szupinger Klára, Szabó Éva, Vég helyi Zsuzsanna).

MUSIC A MATRJCANA GITÁRZENEKAR

1992-ben alakult a Városi Művészeti Iskola első klasszikus gitártanuló diákjaiból (vez.: Miklós Adalbert).

ORFF ZENEKAR

A Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskolában alapította Násztorné Réczey Éva (vez.: Mákné Csépanyi Katalin, Násztorné Réczey Éva).

SZÁZHALOMBATTAI FÚVÓSZENEKAR

A városi Művészeti Iskola növendékei és helyi amatőr muzsikusok 1995-ben alapították (vez.: Szentesi István, Hornyák György).

SZÁZSZORSZÉP KERESZTÉNY GYERMEKKÓRUS

1995. október 6-án alakult a városi általános iskolák tanulóiból (vez.: Szabó Éva, Perger Judit).

SZENT ISTVÁN KÓRUS

2004. október 6-án alakult az egyházközség százhalombattai és érdi tagjaiból (vez.: Strauszné Könözi Vera).

ZENE-BONA EGYÜTTES

Az együttes 2002 szeptemberében alakult a Szülők Fóruma Egyesület sérült fiataljaiból (vez.: Cseh Péter, Puskás István).

A zene az elmúlt évezredek, évszázadok óta része az életünknek. Assisi Szent Ferenc állítólag értette a madarak beszédét; ez az alapja talán valamennyi Bartók-műnek is: kommunikáció minden élőlényel, mely hidat ver múltunk és jövőnk között. Mi már láthatjuk, milyen veszélyekkel jár, ha elszakadunk a természettől. Azoktól az értékektől, amelyet a csodálatos Föld képes nyújtani.

Bartók azt kívánja, hogy önmagunkban keressük a becsület, a szeretet, a hűség erényét; arra figyelmeztet, hogy a zene azokat szolgálja, akik kiküzdik a harmóniát.

Horváth Béla

A város iskolahálózata

Néhány sajátosság
és a továbbfejlődés lehetséges irányai

Százhalombatta városa mindig is méltán lehetett büszke oktatási intézményeire, még abban az időszakban is, amikor az intézmények száma jóval alatta maradt a mostaninak, és a középiskola még nem volt része a helyi közoktatási rendszernek. A körzetében kivételes anyagi és szellemi kapacitással jellemezhető intézményhálózat mára egészen közel került ahhoz az állapothoz, hogy a kultúra és a közművelődés intézményeivel egészen szoros kapcsolatokat kialakítva egy komplex rendszer részévé váljon. Ez a fajta egymásra épülő hálózat ma még egyedülállónak számít, de olyan utat mutat a jövőbe, mely követendő lehet nagyobb léptékekben is.

A város mindenkori döntéshozói nemcsak vallották, de a gyakorlatban is igen sokat tettek az egyéni és a közösségi versenyképesség megalapozásáért, az élethosszig tartó tanulás lehetőségeinek megszilárdításáért, a munkaerőpiacon való helytállás céljainak megvalósításáért, a helyi közoktatás tartalmának és módszertanának átalakításáért, megújításáért, a modernizáció értékeinek erősítéséért.

A következő gondolatok és néhány szemelvény az önkormányzat e tárgyba tartozó dokumentumaiból a fenti állítások alátámasztását célozzák. Követik azt a változásokkal teli utat, mely napjainkig vezet és – ismerve a közoktatásunk fejlődésének eddigi történetét – valószínűleg soha nem ér véget.

Kitekintés az országos tendenciák irányába. Közoktatásunkkal szemben gyakran emlegetett kritika, hogy elsősorban az ismeretek átadására koncentrálnak, és nem az elsajátítás szintjére, mikéntjére, a készségek és képességek fejlesztésére. A hazánkban zajló gazdasági, technológiai és társadalmi változások a közoktatási rendszert nagy erőpróba elé állították. Az oktatásnak alkalmazkodnia kell a munkáltatók igényeihez, akik nem a lexikális tudásra kíváncsiak, hanem az adott feladat eredményes megoldása, a kreativitás, az együttműködés mikéntje az elsődleges számukra. Ennek érdekében a közoktatási intézményekben újfajta tanítási stratégiák kialakítására, korszerű tanítás-, tanulásszervezési technikák alkalmazására van szükség. Csak így lehet esélye a felnövekvő generáció tagjainak arra, hogy minden helyzetben képesek legyenek alkalmazkodni a változásokhoz, a kihívásokhoz. Természetesen ehhez nélkülözhetetlen a gondoskodó, előrelátó fenntartó segítsége, mind a humán erőforrás-, mind pedig az infrastruktúra-fejlesztés tekintetében. A hagyományos értelemben vett iskolai értékközvetítés (úgy az oktatás, mint a nevelés terén) válságos időket él át napjainkban.

Felesleges a múltbéli okokat kutatni, az azonban bizonyos még a laikusok számára is, hogy az iskola sokáig egyeduralgoló információközlő és

értékközvetítő szerepe elhomályosult mind tartalmát tekintve, mind mélységét illetően. Mindeközben egyre sürgetőbben fogalmazódik meg az igény a szülők és pedagógusok, sőt néha már a diákok körében is arra, hogy ezen az állapoton változtatni kell. Ezek az igények ma már egyértelművé teszik, hogy a magyar közoktatás folyamatos megújítása és a társadalom igényeihez való igazítása fontosabb, mint valaha. Olyan iskolákra van szükség, amelyekben minden tanuló számára biztosított az információhoz való egyenlő hozzáférés, amelyekben az intézményi kultúra alkalmas arra, hogy kompenzálni tudja azokat a szociális, kulturális hátrányokat, amiket a diákok óhatatlanul magukkal hoznak.

Olyan iskolákra van szükség, amelyekben elérhető, hogy a lemorzsolódók aránya a magyarázható ésszerű határok között mozogjon, és az intézmény minden rendelkezésre álló erőforrást mozgósítani tud annak érdekében, hogy a lemaradókat pluszsegítségben részesítse.

Olyan iskolákra van szükség, ahol a nemzetközi és a hazai kiegészítő források felhasználásával az iskolából a munka világába vezető útra való sikeres felkészítés az iskola falai között megkezdődhet.

A legfrissebben megfogalmazott központi elképzelések szerint olyan iskolára és oktatási rendszerre van szükség, ahol ingyenes a tankönyvellátás, ahol állami támogatással ingyenes alapfokú nyelvvizsgát szerezhetnek a tanulni szándékozók, és kiemelt ösztöndíj járna azoknak a szakmunkástanulóknak, akik hiányszakmát választottak hivatásul. Az intézményhálózat fejlesztését pedig 100 milliárd forint állami forrás segítené.

Az iskoláknak olyan társadalmi attitűdre és értékrendre van szükségük, amelyben minden egyes diák átérzi annak súlyát, hogy jövője mennyire függ attól az eredménytől, amit az iskola falai között, az ott töltött esztendő alatt elér. Az iskolának pedig olyan tanulókra van szüksége, akik a felnőtt társadalom értékeiben legalább alapfokon kiismerik magukat és azt elfogadják. Azik nem vak alázattal, de az elvárható méltányos tisztelettel viszonyulnak tanáraik és diáktársaik felé. Az őket kétségkívül megillető jogok mellett kellő figyelmet és igyekezetet szentelnek a tanulással kapcsolatos kötelezettségeik megismerésére és teljesítésére.

Az oktatási rendszer jobb működése érdekében olyan társadalmi megítélésre van szükség, amely egyértelműen meg tudja fogalmazni elvárásait a pedagógusokkal szemben. A mai tanárral szembeni követelmények ugyanis nagyon ellentmondásosak és túl sokszínűek. Az értékítélet kialakításában szerepet kap a társadalom számos szegmense, a szülők, a fenntartó, a regionális, a központi irányítás akarata. Ráadásul a társadalmi értékítélet 4-5 évente merőben változhat. Így pedig állandó, kiegyensúlyozott teljesítményt biztosítani szinte vállalhatatlan feladat. Ennek a szemléletnek mielőbbi kiteljesedése össz-társadalmi érdek, ezt egy-egy település vagy iskola falain belül maradéktalanul megoldani lehetetlen.

Kitekintés a helyi fejlesztési stratégiák irányába. A fentiek fényében különösen értékes és kiemelendő, hogy Százhalombatta Város Önkormányzata céljai között elismerésre méltóan kiemelt jelentőségű tartalmi elem a színvonalas, a helyi társadalom elvárásainak megfelelő közoktatási közszolgáltatás

biztosítása. A város gazdaságilag, kulturálisan, közoktatási rendszerének szakmai, tanügy-igazgatási tartalmából adódóan a térségben meghatározó szerepet tölt be. Önkormányzata páratlan lehetőségeinek tudatában, hagyományaira építkezve alakította közoktatás-politikáját, melynek középpontjába a helyi iskolahasználók igényeinek széles körű kielégítését, valamint a helyi gazdaságpolitika célkitűzéseinek az oktatási rendszer által történő hatékony támogatását állította.

Az önkormányzat pozitív, tevőleges szerepet vállal a művelődéshez való jog gyakorlásához szükséges feltételek megteremtésében, a szervezeti és tartalmi keretek biztosításában.

Az önkormányzat az általa ellátott feladatokra a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 89/a § (5) bekezdése értelmében 2004-ben közoktatásifeladat-ellátási, intézményhálózat-működtetési és fejlesztési tervet készített, melyet 2007-ben felülvizsgált és aktualizált. A fejlesztési tervek főbb elemeit az alábbi gondolatok tartalmazzák.

A megfogalmazott *Városfejlesztési Konceptió és Program* stratégiai fejlesztési pontként jelöli meg az oktatást Százhalombattán:

- a lakosság képzettségi szintjének növelése a munkaerő-piaci esélyek és a helyben foglalkoztatás esélyeinek javítása érdekében,
- az élethosszig tartó tanulás („life long learning”) feltételeinek kialakítása,
- a szakképzésben a helyi gazdasági szereplők igényeinek megfelelő korszerű technológiák elsajátításához szükséges feltételek kialakítása, a felsőfokú oktatási intézményekkel való együttműködés révén országos beiskolázási lehetőséget is biztosító szakmaszerkezet megteremtése,
- idegennyelv-oktatás fejlesztése az előkészítő évfolyamok bevezetésével, a két tanítási nyelvű képzés feltételeinek megteremtésével és a képzés három iskolában – Eötvös Loránd Általános Iskola, Arany János Általános Iskola és Gimnázium és a Széchenyi István Szakközépiskola és Gimnáziumban – való indításával,
- az informatikai képzés fejlesztése, az ECDL vizsgára való felkészítés feltételeinek megteremtése.

A fenntartó a közoktatási intézményhálózat működtetésében a színvonalas szakmai tevékenységet és a racionális gazdálkodást két fő prioritásként határozza meg.

- Az intézmények kapacitását, a csoport- és osztályszámot a fenntartó évenként felülvizsgálja, és a demográfiai mutatóknak és az elfogadott feladatfinanszírozási elveknek megfelelően hagyja jóvá.
- A teljesítménymutatóhoz kapcsolódó finanszírozás szükségessé teszi az óvodai csoportok és az iskolai tanulócsoporthoz való folyamatos nyomon követését és a törvényben meghatározott határok betartását.
- A feladatfinanszírozás érvényesítése, a törvényes időkeretek, a meghatározott alkalmazotti normák betartásával.

Rendezőelvként a fenntartó a következőket kívánja érvényesíteni:

- a már bevezetett programok felmenő rendszerű kifuttatása,
- arányos tehervállalás a tehetséggondozó programokban az alternatív általános iskolai kínálat érdekében,
- legfeljebb 2 speciális képzési irányt támogat a 2005/2006-os tanévtől, felmenő rendszerben (emelt szintű tantárgyi, illetve műveltségterületi oktatás).

Kiemelt fejlesztési feladatok:

- Információs Kommunikációs Technológiai (IKT) eszközök fejlesztése és alkalmazásukhoz szükséges kompetenciafejlesztés,
- informatikai eszközpark korszerűsítése, fejlesztése,
- a közoktatási törvényben meghatározott személyi feltételek biztosítása,
- a pedagógiai mérés-értékelés feltételeinek biztosítása, a helyi mérés-értékelési gyakorlat fokozatos kiteljesítésének megfelelően.

Az alapító okiratokban és a pedagógiai programokban meghatározottak szerint az általános iskolák hagyományainak és sajátosságainak megfelelően kiemelten biztosítják a következő szolgáltatásokat:

- Az általános iskolák működésének létesítményi, tárgyi feltételei biztosítottak, az infrastruktúra eltérő színvonalú, a szinten tartás, fejlesztés érdekében keresni kell a finanszírozási lehetőségek új formáit (EU-pályázatok), a XXI. századi iskolakultúra igényeinek megteremtése érdekében.
- Kiemelt feladatként kell kezelni az informatikai és számítástechnikai rendszerek fejlesztését, tervszerű cseréjét, a hiányzó taneszközöket taneszköz-fejlesztési program szerint bővíteni, korszerűsíteni és cserélni szükséges. A fenntartó elfogadta a kötelező eszköz- és felszerelésjegyzék átütemezését és négy évre lebontva határozta meg a költségvetésben biztosítandó összeget.
- A számítástechnika-oktatás megerősítése, a kulcskompetenciák fejlesztése.
- Szükséges az oktatási törvényben előírt személyi feltételek előírt határidőre történő biztosítása fokozatos munkába állítása (szabadidő-szervező, könyvtáros, gyermek- és ifjúságvédelmi felelős, rendszergazda stb.).
- Az idegennyelv-oktatás fejlesztése, a két tannyelvű képzés feltételeinek kialakítása és az Eötvös Loránd, Arany János Általános Iskola és Gimnáziumban való bevezetése.
- Továbbra is szorgalmazni kell idegen nyelvi tanulmányutak szervezését, az anyanyelvi környezetben való nyelvgyakorlás érdekében.
- A kompetencia alapú oktatás megerősítése, a kulcskompetenciák fejlesztése.
- A nem szakrendszerű oktatás bevezetése.
- Nyomon kell követni az intézményi pedagógiai programokat, az intézményi sajátosságoknak, a hagyományoknak megfelelően kell alkalmazni a helyi tanterveket.

- Pedagógiai szakmai szolgáltatásokat városi szinten koordináló szervező csoportot szükséges kialakítani. Feladata a mérési, értékelési tevékenység, továbbképzések szervezése, koordinálása és a pedagógusok tájékoztatása lenne.
- A pedagógus-továbbképzés kiemelt területei: a megismerő funkciók, a viselkedés fejlődésének organikus okra vissza nem vezethető zavarai, iskolapszichológiai, szociálpedagógiai ismeretek.
- A Nevelési Tanácsadóban működő pszichológusokkal szorosabb együttműködés kialakítása, az intézményekben a rendszeres személyes megjelenésükkel esetmegbeszélések, tanácsadás szervezésével.
- Fokozatosan be kell vezetni és működtetni kell a hozzáadott pedagógiai érték kimutatására alkalmas, partnerközpontú minőségirányítási rendszert.
- Az iskolai nevelő-oktató munka színvonalának emelése érdekében el kell érni, hogy minden intézményben kiépüljön és megfelelően működjön a nevelő-oktató munka ellenőrzési, mérési, értékelési gyakorlata az ÖMIP-ben és az IMIP-ben rögzített módon.

Közoktatási intézményi feladatok ellátása. Százhalombatta Város Önkormányzata jól szervezett, infrastrukturálisan kitűnően felszerelt, humánerőforrás fejlesztésében tudatos, tervszerű és a pedagógiai kihívásokra reagáló közoktatási rendszer működtetésével kötelező feladatként gondoskodik a 3-7 éves korosztály óvodai nevelésének, iskolai előkészítésének, az általános iskolai nevelés-oktatás feladatainak ellátásáról. Ezenkívül önként vállalt feladatként látja el:

- a középiskolai nevelés-oktatás feladatait, az iskolarendszerű szakképzést és a felnőttoktatást,
- Nevelési Tanácsadó működtetésével a pedagógiai szakszolgálat feladatainak egy részét,
- a sajátos nevelési igényű (SNI) gyermekek és tanulók integrált nevelését-oktatását,
- az alapfokú művészetoktatást,
- a felnőttképzést.

Ugyanakkor az önkormányzat mind anyagilag, mind szervezéssel támogatja a pedagógiai szakmai szolgáltatás feladatainak ellátását, ezen belül szakmai munkaközösségek működését, konferenciák és pedagógiai napok rendezését. Célkitűzései között szerepel egy olyan koordinációs csoport létrehozása, mely a városi szintű pedagógiai szakmai szolgáltatások szervezésével foglalkozna.

Miként igazolják vissza a fokozott fenntartói erőfeszítéseket az iskolai teljesítmények?

A hazai szabályozási környezetben sok múlik azon, hogy egy-egy önkormányzat hogyan birkózik meg fenntartói kötelezettségeivel, milyen feltételek között végzi oktatásirányítói munkáját és mindezek mellett milyen szinten látja el az iskolák értékelésével kapcsolatos feladatait.

A tanulmányi teljesítményeknek az elmúlt évek hazai és nemzetközi felmérései szerint jelzett romlása és a települések közötti különbségek erősödése

arra utal, hogy Magyarországon nem alakultak még ki azok a megbízhatóan működő módszerek és eljárások, amelyek a decentralizált irányítási viszonyok között képesek lennének biztosítani és folyamatosan fenntartani a közoktatás minőségét.

Ez kétségtelenül érvényes az iskolák külső értékelésére is: nincs ugyanis garancia arra, hogy meghatározott időszakonként minden egyes iskolában elfogadható szakmai színvonalon elvégzett intézményértékelésre kerüljön sor, és annak eredményei alapján megfelelő vezetői vagy fenntartói intézkedések szülessenek.

A városi intézkedési terv épít a helyi közoktatás értékeire, eredményeire, az intézmények hagyományaira. A helyi közoktatási közszolgáltatás körültekintő tervezésen, a kockázatok gondos mérlegelésén alapuló átalakítása elengedhetetlen ahhoz, hogy az erőforrások hatékony felhasználásával, a szakmaiság és a törvényesség érvényesítésével, a társulásban való koordinált együttműködés eredményeként:

- minden állampolgár számára elérhetővé váljanak a minőségi közoktatási közszolgáltatások,
- mérséklődjenek az indokolatlan társadalmi és területi egyenlőtlenségek,
- a társadalmi erőforrások fejlesztése segítse megalapozni az uniós források maximális kihasználásának feltételeit,
- a szolgáltatások színvonala a gazdaságossági szempontok érvényesítésével lényegesen többeltráfordítás nélkül javuljon.

A fenntartónak joga és egyben kötelessége is, hogy pontos információkkal rendelkezzen az intézményeiben folyó szakmai munka minőségéről és hogy ezeket az információkat nyilvánosságra hozza a helyi közösség számára.

Azok a mérési-értékelési rendszerek, melyek csupán a tájékozódást, minősítést célozzák, nem eredményezik az intézmények szakmai fejlődését. Ahogyan a tanulók sem csupán a kiosztott bizonyítványok végett növelik erőfeszítéseiket a tanulás terén, úgy az intézmények szakmai fejlődéséhez is erős fejlesztési szándéokra van szükség a fenntartó részéről.

A fentiek alapján a fenntartói mérési-értékelési rendszer céljai:

- a szakmai eredmények és azok okainak pontos, adatokon alapuló ismerete,
- az adatok nyilvánosságának kezelése,
- az értékelésből származó információk döntéselőkészítő funkciójának erősítése, felhasználása a tervezésben,
- az eredmények visszacsatolása az intézmények felé,
- szakmai fejlesztési folyamatok támogatása az értékelések eredményeinek a tükrében.

A fenti célok érdekében végzett fenntartói tevékenységek jelentik a zálogát annak, hogy mind az egyes tanulók, mind a helyi társadalom esélyei javuljanak hosszú távon.

Hazai és nemzetközi tapasztalatok alapján is egyre kevésbé megengedhető az óriási különbség, amely egy-egy iskolába (egy-egy pedagógushoz) járó

tanuló esélyei között ma tapasztalható. Bár ennek az esélykülönbségnek jó része a család szociokulturális környezetében dől el, de nem menthető fel az iskola annak felelőssége alól, hogy ezeket a különbségeket miként növeli vagy csökkenti.

Kompetencia alapú mérések eredményeinek elemzése. Az ebbe a típusba tartozó mérések közös jellemzője, hogy központilag kidolgozott tesztlapok és javítókulcs alapján az ország összes 6., 8. és 10. osztályában elvégzik a matematikai és anyanyelvi (főként szövegértési) képességek felmérését. Ennek köszönhetően a hasonló korosztályba tartozó tanulók kompetenciaszintje objektív módon összevethető. A mérés akkor válik teljessé, amikor a tantárgyi képességek, ismeretek kiegészülnek egy olyan pluszinformáció bázissal, melynek alapján következtetni lehet arra, hogy az adott tanuló otthonról, a szülői házból milyen kiegészítő ismeretekkel lépett az iskolába, vagyis az otthoni háttér miként képes segíteni (gátolni) őt abban, hogy korosztálya átlagos tudás- és kompetenciaszintjét elérhesse az iskolában, ahová jár. Ennek révén viszonylagos pontossággal felvázolható az a pluszinformáció-mennyiség, tudásszint, ami kimondottan az iskola munkája révén válhatott a tanuló sajátjává. Ez az úgynevezett hozzáadott érték, ami az iskola mint oktatási intézmény sikeres vagy sikertelen munkájának lehet a megtestesítője.

E felmérések és további kiegészítő adatok elemzése során:

- feldolgozásra kerülnek a korábbi és aktuális, intézményekre vonatkozó adatok,
- a városi szintű és országos összehasonlítások megfogalmazása, bemutatása,
- a különbségek, az eredményesség és elmaradás adatszerű és folyamatszintű bemutatása,
- az egyes jellemzők nemcsak statisztikai elemzése, hanem szakmai értékelése, kibontása,
- az egyes évek közötti változások folyamatszintű bemutatása, elemzése.

A városi iskolák 6. és 8. évfolyamainál a matematika-teszteredményeknél mért hozzáadott pedagógiai értékei közül a 0 közeli értékek azt jelentik, hogy az iskola, illetve pedagógusai a diákokból kihozzák azt a teljesítményt, amit a családi háttér alapján tőlük elvárhatunk. A magasabb értékek nagyobb pedagógiai gondoskodásról árulkodnak, hiszen a tanulók jobban teljesítettek, mint amit a családi háttérük alapján valószínűsíthettünk volna. Vannak iskolák, illetve évfolyamok, amelyek az egyenes alatt láthatók: itt a tanulók nem értek el olyan eredményeket, amikre a családi háttér ismeretében számíthattunk volna. A vizsgált évfolyamok messze túlnyomó hányada hozadékot produkált. Elenyésző azon osztályok, csoportok száma, melyek esetében a hozzáadott érték a negatív tartományba esne. Ahol ez meg is történik, a negatívum mértéke nagyon csekély.

A szövegértés-teszteredményeknél az értékelés módszere megegyezik az előzőével. A 0 közeli értékek azt jelentik, hogy az iskola, illetve pedagógusai a

diákokból kihozzák azt a teljesítményt, amit a családi háttér alapján tőlük elvárhatunk. A magasabb értékek nagyobb pedagógiai gondoskodásról árulkodnak, hiszen a tanulók jobban teljesítettek, mint amit a családi háttérük alapján valószínűsíthettünk volna. Vannak iskolák, illetve évfolyamok, amelyek az egyenes alatt láthatók: itt a tanulók nem értek el olyan eredményeket, amikre a családi háttér ismeretében számíthattunk volna. A pozitív tartomány ebben az esetben is meghatározó, ami okot ad a további bizakodásra is. Annyi különbséget láthatunk, hogy a negatív tartományban található csoportok, osztályok száma kissé magasabb a matematikaeredmények értékelése során tapasztalt mennyiségnél.

A középiskolai szegmensre vonatkozó kistérségi átlag 2008-ban a 10. évfolyamon matematikából meghaladta az országos átlagot. A város két középiskolájának átlaga matematikából jóval meghaladta az országos átlagot és zömében a kistérségi átlagot is, ami egyértelmű sikerként könyvelhető el. A szakközépiskolai tanulók kissé gyengébben teljesítettek, de még így is az országos átlag felett.

2008-ban a 10. évfolyamon szövegértésből is magasabb lett a kistérségi átlag, mint az országos. A város két középiskolájának adatai szövegértés kategóriában is meghaladták az országos és kistérségi átlagot is.

Szalai Gáborné

A népkönyvtártól Hamvas Béláig

Nagy kultúrával feltétlenül együtt jár az a kötelezettség, hogy az ember azt tovább építse. Kultúrában születni nem csak annyit jelent, hogy élvezni a kiváltságokat, amiket az ősök alkotása teremtett, hanem annyit is, hogy előkészíteni az utódok kultúráját.

(Hamvas Béla: Világválság)

I. Előzmények. Egy könyvtár története mindig párhuzamos az adott település kultúrájának történéseivel, és így volt ez Százhalombattán is. A közel 4000 éve lakott település életében könyvtárról csak a XX. század második felétől beszélhetünk.

Az itt talált gazdag régészeti leletek, később a korabeli krónikák beszámolóit tanúsítják a település évezredek óta átnyúló múltját, melynek egyik jellegzetessége az, hogy nem volt folyamatosan lakott, többször kihalt, majd újranepestült, és e népcsoportok nem álltak kapcsolatban egymással.

Az utolsó, a törökdúlás utáni betelepítés több hullámban történik: 1694-ben az első szerb telepesek, az 1710–20-as években felvidéki magyarok, majd néhány évtizeddel később vegyes összetételű délszláv etnikum érkezik hozzájuk. Először ők adnak a falunak templomot és iskolát, a magyar ajkúak később teremtik meg ezen intézményeket. Az 5-600 fős, később 8-900 fős településen a magyar-szerb lakosság aránya közelítőleg fele-fele volt egészen az 1950-es évekig.

II. Újság-előfizetéstől a népkönyvtárig 1885–1929. Eötvös József

vallás- és közoktatásügyi miniszter 1868-ban kiadott törvénye népiskolák létesítését rendeli el, mellyel párhuzamosan népkönyvtárak felállítását is tervbe vette. Ez a korszerű gondolat csak részben és lassan valósult meg, az iskolákra és könyvtárakra vonatkozóan egyaránt. Évek alatt fogalmazódik meg az a felismerés, hogy a könyvtárak csak akkor fejlődhetnek igazán, ha a település maga karolja fel a fejlesztés ügyét, vagyis a népkönyvtár működéséhez a községi előljárásságnak kell a költségvetésben erre fenntartási összeget biztosítania. Az általában szegény kistelepeknek csak a töredéke tud erre valami kevés pénzt biztosítani, de az is lehetséges, hogy nem ismerik fel a népkönyvtárak fontosságát.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa telepíti a legtöbb könyvtárat, s többször történik meg, hogy egyleteken keresztül sikerül megszerveznie. Az I. világháború és a Trianont követő években, a létéért küzdő Magyarországon Klebelsberg Kunó kultuszminiszter népiskolai programja mellett kapott nagyobb lendületet a népkönyvtárak fejlesztése, amely a II. világháborúig tartott.

A településen ennek vetületében haladtak az események. 1885-ben, a képviselő-testületi közgyűlési jegyzőkönyv megállapítása szerint, a Pesti Hírlap előfizetése közművelődési szempontból szükséges.

1903-ban Kovács Lajos községi jegyző népkönyvtár felállítását sürgeti, de megvalósulásáról nincs információ.

1921-ben a százhalombattai ifjúság megalakítja az Ifjúsági és Testedző Egyletet, amely széles körben szervezi maga körül a falu kulturális életét. Az egyleten belül hamarosan működni kezd a legényegylet, a leányegylet, dalárda, varrókör, gazdakör, színjátszó kör. A Fejér Megyei Levéltárban található különböző kimutatások alapján látható, hogy könyvtárat is működtettek, melynek a használatát szabályozták is. Egy 1925-ös leltár szerint az egyletnek 80 darab könyv és 73 darab gazdasági füzet volt, melyet részben vásároltak, részben a Földművelődésügyi Minisztériumtól kaptak. Hétféle újságra is előfizettek, összesen 24 példányban.

A népkönyvtár 1929-ben érkezik meg a községbe: augusztus 26-án a Magyar Királyi Földművelődésügyi Miniszter 107 kötetből álló gazdasági népkönyvtárat adományozott, melyet a község házában állítottak fel.

III. A stagnálás évtizedei 1930–1959. Ez alatt a közel három évtized alatt könyvtárügyben kevés fejlődés látszik. A könyvek száma nem változott, mert a község nem adott támogatást a vásárláshoz.

A község kulturális életébe az hozott jelentős változást, hogy az addig is jól működő Ifjúsági Egylet egy új kultúrház építését határozta el. A jelentős összefogással, sok társadalmi munkával elkészült ház hamar

megettelt étellel és jelentős közösségi események színtere lett. A ház, mára Óvárosi Közösségi Ház, a mai napig működik és szervezi a körülötte élők szellemi életét.

A háború és az utána következő évek meghatározott irányultságú kultúrpolitikája sem hozott jelentős fejlődést a helyi könyvtárügyben. 1952-ben megalapítják a községi könyvtárat, de elhelyezése, fejlesztése és működtetése sok kívánnivalót hagy maga után.

1959-ben a könyvtárat községi közművelődési könyvtárrá nyilvánítják, de még nagyon sokáig nincs főfoglalkozású könyvtárosa.

IV. Az iparosítás kezdetei 1960–1970. A Dunai Kőolajipari Vállalat és a Dunamenti Hőerőmű építése mai mércével mérve is óriási beruházásnak számított. Ennek hatása az állandó lakosok számán is jól tükröződik:

1960-ban 2006 fő, 1975-ben 8600 fő, 1990-ben 15 508 fő.

A szocialista könyvtárpolitika szerint a lakosság és a dolgozók könyvtári ellátását két hálózatra biztosították. A tanácsi közművelődési könyvtárak feladata a településen élők ellátása volt. A szakszervezeti hálózatok az iparban és a mezőgazdaságban, a termelésben, az üzemekben és a munkásszállásokon működtek.

Ez így működött Százhalombattán is. Az óvárosi területet a tanácsi könyvtári hálózat felügyelte, és nagyon lassú változást lehet észlelni ez alatt a tíz év alatt.

A beruházás területén, az üzemekben, az építkezéseken és a munkásszállásokon gomba módra jelennek meg a szakszervezeti könyvtárak és azok apró letétei. A DKV és a DHV munkásszállás területén a barakkok között már 1967-ban felépítik a Beruházások Művelődési Házát, művelődé-

si házakat, bennük szakszervezeti letétekkel. Az állandó lakosság letelepítésére először ún. készenléti lakótelepet hoznak létre, mely később a leendő város magja lett. A Dunai Kőolajipari Beruházás Művelődési Háza kezdetől fogva nagyobb lélekszám ellátására volt hivatva, ezzel párhuzamosan egy dinamikusan fejlődő könyvtár is működött. Ennek keretei hamar túlnőnek a falakon, a művelődési ház egyre gyakrabban nyújtott kulturális szolgáltatást a lakótelepen.

V. Város, művelődési ház és könyvtár nélkül 1971–1984. Százhalombattát 1970 áprilisában járási jogú várossá nyilvánították, és ez a döntés új távlatokat és lehetőségeket hozott a településnek. Ekkor indult meg a házigyári lakásépítés, iskolák, orvosi rendelő és kereskedelmi szolgáltatások bővítése teszük egyre városiasabbá a hétköznapi életet. A fejlődő város új lehetőségeket keres kulturális feladatainak megvalósításához. A Városi Tanács és a DKV Szakszervezeti Bizottsága közös fenntartású közművelődési intézményt hozott létre, ez volt a DKV Beruházás Művelődési Háza, amelynek hivatalosan is feladata lett a város kulturális ellátása. A régi-új intézmény neve Barátság Művelődési Ház, amely ezzel a kinevezéssel jogelődje lett a főtéren majdan felépülő Barátság Művelődési Központ és Könyvtárnak. Ez a szervezeti változás kihatott a könyvtárak fejlődésére és a könyvtári szolgáltatások színvonalára is. Új letétek nyílnak meg a városban, az Óvárosban, Dunafüreden és a Hága László Munkásszállón. Önálló könyvtári gyűjtemények születnek az általános iskolákban, az 1976-ban átadott Információs Központ a kézikönyvtár, az olvasóterem és klubkönyvtár hiányát igyekezett pótolni. Statisztikai adatok

mutatják az olvasás iránti igény jelenlétét, hiszen soha nem látott száma van a beiratkozott olvasóknak és a kölcsönzött köteteknek.

A város kulturális élete óriási lendülettel indul fejlődésnek ezekben az években. Sorra alakulnak a különféle klubok, működik a Helytörténeti Gyűjtemény, amely megalapozza a Matrica Múzeumot.

A letétek szétszórtsága, a folyamatos helyiség gondok, a különböző tulajdonú gyűjtemények és az önálló szakmaiság hiánya egyre több problémát vet fel a könyvtár működésében és akadályozza intenzív fejlődését. Városi szintű és mértékű művelődési ház és könyvtár építésére hamar megformálódott az igény, de a félmegoldások elkerülése végett a város vezetése inkább kívárta a megfelelő lehetőségeket ennek elkészítésére. 1973-tól már minden fejlesztés a majdan felépülő kulturális központ céljaihoz igazodik. Erre viszonylag sokat kellett várni, 1977-ben indult meg az építkezés, és csak 1984-ben és 1985-ben került sor az épület átadására.

VI. Barátság Művelődési Központ és Könyvtár 1985–1991. 1984 decemberében került sor a könyvtári szárny átadására. Az intézmény neve jelzi a léptékváltást, de az integrált működést is. A könyvtár céljára tervezett épület teljes mértékben megfelelt a modern könyvtári elvárásoknak és normatíváknak: külön felnőtt- és gyermekrészleg, zenei stúdió, hatalmas raktár, lift, konyha és zuhanyzóhelyiség. Fontos változást hozott a sok kicsi letét összevonása, amely lehetővé tette a gyűjtemény egységesítését. Végre van közvetlen vezetője a könyvtári szakfeladatoknak, aki egységében látja és irányítja azokat.

Létrejött, megszületett a város könyvtára.

Ezekben az években komoly szakmai hiányosságok pótlására került sor: elkészülnek az alapidokumentumok, gyűjtőkori leírás, katalógusépítési szabályzat, felnőtt- és gyermekkönyvtár szerzői katalógus. A könyvtár mint tájékoztató intézmény egyre inkább elfoglalja helyét a városban. Bővül a szolgáltatások köre: folyóirat, videó- és hanganyagok kölcsönzése, ajánló-bibliográfia készítése, saját klubok alapítása.

Egyre inkább megtalálja helyét a városi közoktatási feladatok sorában a gyermekkönyvtár, amely az iskolákkal és az óvodákkal együttműködve komoly feladatokat vállal az olvasóvá nevelés folyamatában. Tevékenységével hamarosan városi rangra emelte szakmai munkásságát.

A Barátság Művelődési Központ kultúraszervezése szinte minden területre kiterjedt ezekben az években. Itt kezdte szervezeti működését a Matrica Múzeum, a Szabadidő Központ, a Hírtükör, a Városi Televízió, melyek kellően megerősödve egy idő után leváltak a BMKK-ról.

A könyvtár fejlődése, önálló szakmai kiteljesedése sem volt akadálytalan ilyen szervezeti formában, ezért 1991. január 1-jével levált a Barátság Művelődési Központtól.

VII. Az önálló Városi Könyvtár 1991-től. A könyvtári épületszárny az 1., 2., 3. terem kivételével az intézmény fennhatósága alá került. A cserébe kapott két terem hasznosítása megtörténik: a stúdióban a zenei könyvtár kialakítására került sor, a 9-es termet előadó-helyiségnek rendezték be. Erről nagyon gyorsan kiderült, hogy elhelyezkedésénél fogva alkalmatlan a rendezvények befogadására, mert a mellette és fölötte levő termekben meglehetősen zajos sport- és nép-

táncos foglalkozások vannak. A helyiséget ezek után a SZIKE vette bérbe és használta 2009-ig. Műszaki és gazdasági ügyintézés vonatkozásában részben önálló maradt a könyvtár, de szakmai önállósága teljessé vált.

A megváltozott politikai és gazdasági viszonyok hatással voltak a szellemi életre. Más kérdésekre kellett a könyvtárnak választ adnia, más igényeket kellett kielégítenie. A kor érdeklődése elsősorban a szellemtudományok felé fordult, úgymint ezotéria, vallás, filozófia. Hamvas Béla szellemi öröksége hamar a könyvtár látókörébe került. 1993-ban már elhangzik az első róla szóló előadás. Elhagyva a népszerű természetgyógyászati rendezvényeket, 1996-tól egyértelműen Hamvas Béla szellemi örökségének megismerésére vállalkozott a könyvtár és a hallgatóság is. Az ismeretszerzésnek egy újonnan szokásba jött formáját választották: a népfőiskolát. A féléves, éves időtartamra meghatározott téma feldolgozása előadás-sorozat keretében történik, a rendszeres hallgatók a félév végén elismerő oklevelet kapnak. A témaválasztás sikerességét a hallgatóság magas létszáma igazolta vissza. A választott szellemi színvonal hamarosan a könyvtár többi rendezvényének eszmeiségét is meghatározza.

Ebben az időben indul meg a könyvtár számítógépesítése. Az első a zenei könyvtárban nyer elhelyezést, majd követi a többi is a kölcsönzésben és feldolgozásban. Új kihívás előtt áll a könyvtár és a könyvtárosok is, hiszen egy új szakmát kell elsajátítani, működtetni: ez az informatika. Megkezdődik a papír alapú információ elektronikus információra alakítása, a könyvtár ilyen alapú működtetése a Szirén Komplex Könyvtárkezelői Rendszerrel. Ezt az óriási munkát több év alatt, kibővített létszámmal végzik

el. 1999 óta a könyvtári nyilvántartás teljes skáláját a SZIKLA Komplex Könyvtárkezelői Rendszer végzi, a vásárlástól a leltározásig.

1996-ban Százhalombatta Város Önkormányzata Városi Internet Központ létesítését határozta el, melynek működtetését a Hamvas Béla Városi Könyvtárra bízta. Feladata elsősorban a városi közintézmények és az iskolák korlátlan és ingyenes, valamint a lakosság kedvezményes internetes ellátása. Ez a döntés a könyvtár internetes ellátását is érintette, amelynek használata egy újabb szakmai kihívást jelentett. A tanulásra fordított energia meghozta a gyümölcsöt, a könyvtár elektronikus működtetése a kor elvárásai szerint történik. Ebbe beletartozik az eszközök folyamatos korszerűsítése, a legújabb szoftverek megvásárlása, a könyvtárosok szakmai továbbképzése.

A könyvtár belső és külső szellemi fejlődésének útján megérett a névválasztásra, amely az előzmények után szinte természetes volt, hogy Hamvas Béla. Az akkor még élő özvegy, Kemény Katalin hozzájárult a kéréshez.

VIII. Hamvas szellemében 1999-től.

A névfelvétel utáni évtizedben kiteljesednek az előző évek szakmai kihívásaira adott jó válaszok, és ez a könyvtári tevékenység minden területére elmondható.

Az állomány igényes és tudatos fejlesztése minőségi gyűjteményt eredményezett, amelyet a magas olvasói létszám is jelez.

A számítástechnika magas szintű alkalmazása elismerést váltott ki a szakmán belül és a felhasználók körében is.

A közel másfél száz rendezvény és annak szelleme, színvonala olyan látogatói kört vonzott be, amelynek tagjai több esetben már a városon túlról jöttek.

A Szellemi Szabadegyetem előadói országosan ismert nevek, akik a felkéréskor nemegyszer jelezték, hogy ismerik a könyvtár jó hírnevét.

Hamvas Béla szellemi örökségének ápolásában elismert és elfogadott a könyvtár tevékenysége.

Erre az időszakra esik a saját kiadványok megszületése. Több könyv előkészítésében vesz részt, és öt önálló dokumentum megjelentetésére vállalkozik.

A gyermekkönyvtárból 2005-ben indul el a gondolat, hogy Benedek Elek születésnapja legyen a Magyar Népmese Napja. Ez az ötlet országos mozgalommá nőtte ki magát, szintén elismertséget hozva az intézménynek.

A könyvtár munkájának elismerését jelzi, hogy 2009-ben az önkormányzat egy Városi Archivum működtetését bízta rá.

A népfőiskola, ill. a szellemi szabadegyetem erőteljes működésének kiemelkedő bizonyítéka a 2010-ben megjelenő kiadvány, amely az Orosz szellemi történeti sorozat önálló produktuma, a könyvtár és hallgatóság közös elhatározásából.

IX. A XXI. század kihívásai. A könyvtár mint intézmény és mint szakma nagy változások előtt áll. Az információhoz való hozzáférés, annak hardveres és szoftveres fejlődése alapjaiban hat a könyvtár intézményi létére és a könyvtáros feladatára. A teljesen szabaddá vált és elszemélytelenedett információ ellensúlyozására pedig a közösségek ápolása, a bennük élő hagyomány és szellemi értékek továbbadása legalább olyan fontos szerepet ad a könyvtárnak és a könyvtárosoknak.

A mottóul választott idézet szerint nem marad feladat nélkül a százhalombattai Hamvas Béla Könyvtár sem.

Szigetvári József

Az értől az óceánig

A Forrás néptáncgyűttes története

Hogy repül az idő! Ki gondolná, hogy a Forrás a 2010. évben ünnepli százhalombattai megalakulásának 25 éves évfordulóját! Ki gondolta volna 1984. október 8-án az érdi Vörösmarty Mihály Gimnázium ebédlőjében az első próbán – amikor egy lelkes fiatalember néptáncról, néptáncgyűttestről, fellépésről beszélt a megjelent mintegy 50 gimnazistának –, hogy abból tényleg az lesz. Azok a gimnazisták akkor, ott, álmukban sem gondolták, hogy megjelenésükkel, lelkesedésükkel az ország egyik legjelentősebb néptáncos alkotóműhelyének alapjait rakták le. Hogy százával lesznek követőik. Hogy olyan korszak kezdődik munkájukkal, amely a későbbiekben gyökeresen megváltoztatja Százhalombatta közművelődési-kulturális életét és szokásait.

Nem, ott ezt valóban senki sem gondolta, még az a lelkes, alig 24 éves fiatalember sem, aki rövid bevezetője után rögtön munkához is látott, tréninget tartott (klasszikus balett tréningelemekkel tarkítva) a gimnazistáknak, akik eleinte sehogyan sem értették, hogy a néptánchoz miért kell demi plié, grand plié és egyéb testet – és sokszor lelket is – próbára tevő gyakorlat. Ott, akkor, 1984. október 8-án meggyulladt egy láng! 16 évvel ezelőtt egy bennünk rejtőző HANGRA megmozdult a Vörösmarty Mihály Gimnázium akkori fiatalsága, azzal a céllal, hogy azt a HANGOT megleljék, felszínre hozzák, megtalálják önmagukat, s megmutassák a világnak, mindenkinek: a léleknek más színei is vannak, mint az aktuális divatnak. Verejtek, könny, öröm, bánat, sikerek, nagy csalódások, fesztiválok, próbák, utazások, együttlét: EGYÜTTES. Generációk váltják egymást, vigyázva a lángra, keresve, kutatva szépségének rejtjelmeit, erejét, igazságát, tisztaságát, mert ez a láng soha ki nem aludhat.

Az együttes megalakulását a véletlennek köszönhette. A Vörösmarty Mihály Gimnázium lelkes és tehetséges tanára, Iványi Katalin vezette az akkor rendkívül jó eredményeket magáénak valló irodalmi színpadot. Abban az évben (1984 tavasza) új bemutatóra készült a társulat: Petőfi *A helység kalapácsa* című művének bemutatásával. A tanárnő – mint a darab rendezője – úgy gondolta, hogy a darab egyes jeleneteit néptáncal szeretné színesíteni. Felkereste tehát távoli rokonát – Szigetvári Józsefet –, aki akkortájt lelkes, amatőr néptáncos volt, hogy segítsen neki a táncok betanításában, színpadra állításában. A közös munka rendkívül jól sikerült. A gimnazisták közül sokan vállalták a próbákat, ráadásul többségében egyébként nem irodalmi színpadosok. A felkészülési idő a nyári szünet elején volt, mivel a társulat amolyan nyári vándorszínházi produkcióra készült: az agárdi és velencei strandok fürdőzőit kívánták szórakoztatni. Az utolsó próbán merült fel az ötlet: a szeptemberi iskolakezdést követően folytatni kellene a táncot, akár szakkör vagy diákegyüttes formájában.

Érdekes módon ez a lelkesedés a tanév elejére sem csökkent. Éppen ezért felkeresték az Érdi Városi Tanács VB Művelődési Osztályának akkori vezetőjét

– Hatvani Istvánnét –, és engedélyt kértek egy „néptáncgyüttes” alapításához. Az osztályvezető nagy örömmel fogadta ezt a lehetőséget és biztosította a szervezőket az erkölcsi támogatásról. Így aztán szeptemberben Iványi Katalin és Szigetvári József az iskolavezetés, valamint a tanács engedélyével toborzást tartott a gimnáziumban, mely után sok gimnazista jelentkezett, ráadásul több mint a fele fiú volt. A kezdeti időszakban hetente két alkalommal voltak a próbák a gimnázium ebédlőjében, amely a folyamatos létszámnövekedés miatt már egy hónap múlva kicsi lett. Így a próbák átkerültek a tornaterembe. A lelkes tagokhoz lelkes oktatógárda is párosult: frissen végzett balettintézetes táncművészek, valamint a Vadrózsák Táncgyüttes táncosai jártak tanítani, ráadásul alkalmazkodtak az „együttes” anyagi lehetőségeihez: munkájukat mindenki az első évben ingyen és bérmentve, szeretetből és lelkesedéssel végezte! A dunántúli táncanyaggal való ismerkedés következményeként 1984. december 12-én a gimnázium karácsonyi KI MIT TUD?-jában bemutatkozott az együttes: Szigetvári József *Ugrósok* című koreográfiájával.

Az előadást igen komoly segítség tette lehetővé: a gimnázium KISZ Bizottsága zenekart fogadott (a martonvásári Százszorszép Táncgyüttes táncosaiból alakult alkalmi zenekart), a jelmezkölcsonzóból pedig ruhákat és lábbeliket kölcsönzött. A siker óriási volt, a táncosok hihetetlen módon fellelkesültek, megízlelve a fellépés adta örömet.

A munka – ha lehet – még hatékonyabban folyt, hiszen 1985 az Országos Diák Napok éve volt, így minden gimnázium és minden megye nagy erővel készült a versenyre. A vörösmartys együttes a megyei selejtezőn mindenki nagy meglepetésére és örömeire, a zsűri döntése alapján továbbjutott az egri országos döntőre! A törökök nem akarták úgy bevenni Eger városát, mint az érdi táncosok! Próba próba hátán: ének- és tánctanulás jellemezte ezt az időszakot. A teljes siker nem is maradt volna el, ha a női tánckar egy része képes lett volna a karaktercipőit csizmára váltani a műsor bemutatása közben. Mivel ez nem így történt, a szatmári táncokban a lányok egyik fele cipőben, a másik fele csizmában pompázott, sőt egyiküknek jobb lábán csizma, a másikon cipő volt – kimerítve ezzel az összes variációs lehetőséget. A zsűri ezt nem vette jó néven, így ezúttal a nagydíj nem a miénk lett. Az eset nem volt rendkívüli, hiszen nagy rutin kell ahhoz, hogy valaki néhány pillanat alatt átöltözzön a színpalack mögött. Mindez épp azért nem szegte a táncosok kedvét, mivel számos előadás várt még rájuk, így bőven volt lehetőség a szépítésre.

1985. május 1-jén Százhalombattán lépett fel az együttes. (Ez volt az első „vidéki” tájelőadás.) A fellépést óriási várakozás előzte meg, hiszen a társulat fele battai volt, így számítani lehetett a baráti kör teljes kivonulására. A sikeren túl a fellépés történelmi jelentőségű volt. Itt volt ugyanis a fellépés helyi szervezője, a Művelődési Központ népművelője, Bencsik Ildikó is, akitől az együttes vezetője a „még majd megkereslek, ha lehet” mondattal búcsúzott el. (Már ez a fellépés is Bencsik Ildikónak volt köszönhető, hiszen a május elsejei program már készen volt, amikor megkerestem egy esetleges néptáncműsor bemutatásának ötletével.)

Ez a műsor a későbbiekben örökre meghatározta az együttes sorsát. Június 6-án az érdi Művelődési Központban mutatta be az együttes első önálló műsorát, amelyben már hét koreográfia, énekes szólista és önálló zenekar is

szerepelt. Sajnálatos módon az előadáson nem volt ott egyetlen „városi illetékes” sem, ami a társulat meglehetősen elkeseredését váltotta ki, hiszen ezzel bizonyossá vált: anyagi támogatásra a továbbiakban sem lehet számítani. A helyiek közönye olyan mértékben váltotta ki az együttes elkeseredését a jövőt illetően, hogy a százhalombattai tagok azzal álltak elő, ha nem kellünk Érden, miért nem próbáljuk meg Százhalombattán, hiszen ott akkor épült és szépült az új Művelődési Központ.

Szeptemberben – hivatkozva a májusi búcsúzásra – kerestem meg Bencsik Ildikót, és segítségével Takács Pétert: kell-e Százhalombattán néptáncgyűttes? Az igazgató úr örömmel fogadta az együttest, bár voltak fenntartásai. A Művelődési Központban sikeres társastánc iskola és kórus működött. Nem sok esélyt látott a néptánc mint műfaj iparvárosban történő meghonosodására. Mindezzel együtt nem mondott nemet. A nyári szünetet követő első százhalombattai megbeszélésen az érdi rossz körülményekhez szokott táncosok szájtátva nézték az öltözőket, a próbatermet, a színpadot – és alig akarták elhinni, hogy ezentúl ez lesz az együttes otthona. 1985. szeptember 23-án volt az első próba Százhalombattán. Ezzel egy időben az együttes felvette a Forrás nevet, és megkezdődött az a sikertörténet, amelyre a magyar néptáncmozgalomban ez idáig nem volt példa.

Megkezdődött a gyermek- és ifjúsági együttes szervezése, és az együttes gőzerővel készült az első százhalombattai bemutatóra, amelynek tervezett időpontja december 19. volt. Már az előkészületek is fantasztikus hangulatban zajlottak. Rendkívüli élményt jelentett a táncosoknak a rendszeres színpadi próba, az állandó zenekari jelenlét, a Művelődési Központ segítése. A bemutató napján a Művelődési Központ ajándékkal lepte meg az együttest: 12 teljes kalocsai női öltözék várta a fellépőket az öltözőkben, amely akkortól az együttes tulajdonát képezte és ez alapozta meg a jelmeztárukat. (Akkoriban Vezér Mihály volt a Művelődési Központ gazdasági vezetője.)

A műsor sikeréért mindenki izgult: a Művelődési Központ technikusai ugyanúgy, mint az igazgató. Ilyen még nem volt a városban. Az előadás zsúfolásig telt ház előtt zajlott. Külön öröm volt, hogy a kötelező szülői közönségen túl számtalan spontán érdeklődő is megtisztelte az előadást. A műsor a sikereken túl mást is jelentett azon az estén: új együttes született Százhalombattán, és sokan akarva-akaratlanul Páll Lajos erdélyi költő verssorával azonosultak: „Táncra ítélem magamat!”

Bizony senki sem tudta, hogy az együttesi munka miféle állandó jelenlétet, alázatot, örök újakezdést, kinszenvedést, örömet, sikert, csúcspontot, bukást és újbóli nekifutást jelent. A Forrás sorsa ma már történelem, gyönyörűséges és hátborzongató. Magában rejt mindent: sorsokat, és magán viseli a magyar társadalom változásait is. Sohasem lehetett az hinni, hogy az együttes már készen van. Örök megújulás jellemzi a Forrás sorsát. 1991-ben szinte elsőként vállalta az együttes az országban az alapítványi működési formát. (Nem volt társulat, amelyik feladta volna az addig jól működő, gondtalan, központi fenntartási formát.)

Az önállóság persze igen sok munkát és gondolkodást jelentett és jelent azóta is az együttes vezetőségének. Szintén országosan példaértékű a folyamatos utánpótlás-nevelés, amelyben jelentős szerepet vállalnak azok az iskolák, ahol

órarend szerint folynak a néptáncórák. Úttörő szerepe volt itt az Eötvös Loránd Általános Iskolának és az 1. számú Általános Iskolának. Ugyancsak újszerű volt a zeneiskola néptáncotagozatának létrehozása, amely nyomán számtalan művészeti iskola jött létre az országban. Az egyre több lábbon álló együttes a megfelelő intézményi háttérnek (Művelődési Központ, iskolák, alapítvány), a jelentős önkormányzati és nagyvállalati (MOL Rt., DE Rt.) anyagi támogatásnak köszönhetően igen rövid időn belül lett országosan a szakma élvonalbeli, vezető együttese. Mindezt számtalan fesztiváldíj, arany III., arany II., majd 1994-ben a legmagasabb, az arany I. minősítési fokozat, az Erkel Színház Antológia műsorában történő rendszeres meghívás méltón fémjelzi. (Az Antológia a hazai néptáncmozgalom legjelentősebb bemutató műsora, ahol a tárgyév legsikeresebb gyermek- és felnőttegyüttese mutatkozhatnak be.)

A Forrás nemzetközileg is igen elismert együttes lett. Az elmúlt években Európa szinte valamennyi országában megfordultak a táncosok, de jártak az Amerikai Egyesült Államokban, Mexikóban, Puerto Ricóban, Tajvanon, Argentínában, Uruguayban, Egyiptomban és Izraelben is. Külföldi útjainkat azonban sokan irigylik, talán mert azt gondolják, hogy mindez számunkra nyaralás, és némelyek szerint ez felesleges pénzkidobás. Kevesekben tudatosul, hogy egy nemzetközi meghívás először is csak szakmai szempontból kiválóan felkészült együttes osztályrésze lehet, és a nemzetközi szint eléréséhez bizony igen sok időt – években mérhető – kell eltölteni próbateremben, sokszor hétvégén, télben és nyárban. Azt is kevesek hiszik el – csak olyanok, akik már jártak az együttesrel külföldön –, hogy a turné a legtöbb esetben sokkal inkább alázatos munkát jelent minden táncos számára, mintsem kényeztetést. Szolgálat ez a legjavából: a nemzet, a haza szolgálata. Hiszen a turnén sorsunkat a szervezők, a fellépések határozzák meg. Életünk a fellépésekről, a kosztümök mosásáról, a többmázsás rekvizitum mozgatásáról, fegyelmezett, olykor több héten keresztül tartó együttlétről szól, ahol minden percben, színpadon és színpadon kívül Magyarországot képviseljük a fogadó ország számára. Így tehát lazítani nem lehet! Mindezekkel együtt a turné mégiscsak rendkívüli módon kovácsolja egybe az együttest a maga kihívásaival, az együtt átélt és elért sikerekkel.

Az együttes működésével még 1995-ben is képes volt valami elképesztően nagyszerű dolgot létrehozni: a Summerfest Nemzetközi Néptáncfesztivál megálmodásával, életre hívásával megint olyan dolgot teremtett, amely annak előtte elképzelhetetlen volt Százhalombattán. Az elmúlt hat évben 47 ország fordult meg városunkban Új Zélandtól Panamáig. Mindez kivíta a hazai média teljes érdeklődését, úgyhogy ezzel a fesztivál a magyar nyári kulturális élet egyik központi eseményévé vált. A fesztivál sajátosságaival – kiemelten gondolok itt a vendéglátó családok tevékenységére – kivíta a nemzetközi szakma legmagasabb elismerését is, hiszen a CIOFF (a Nemzetközi Néptáncfesztivál Szervezők UNESCO státusú világszervezete) 1998-ban hivatalosan is tagfesztiváljai közé sorolta a Summerfestet, majd a világszervezet Fesztiválbizottságának elnökévé választottak, és ezzel a közel 80 országot számláló világszervezet Végrehajtó Bizottságának tagja lettem.

1996-ban – látva a battai táncosok, a külföldi táncosok sikereit – szintén elsőként az országban kialakítottak felnőtt korú, azelőtt sohasem táncoló emberek hagyományörző együttest abban az iparvárosban, ahol tíz évvel ezelőtt

még az is kérdés volt, hogy a néptáncegyüttes alapítása vajon csak jó ötlet marad, vagy valami több is lehet belőle. A FORRÁS Együttes országos „módit” teremtett, lelkesedésük nyomán egyre több településen hitték el, táncolni, hagyományaink őrzését elkezdeni sohasem késő. Az együttes működése azért is példaértékű, mert mondhatni, hogy működését szinte teljes mértékben a tagok biztosítják még anyagi szempontból is, hiszen a tagok jelentős tagdíjjal, kosz-tümvásárlással, kapcsolataikkal, pályázatokkal biztosítják az együttes létét.

Ki hinné, hogy repül az idő! Ma már olyan táncosok is tanítanak az együttesben, akik valamikor itt tették meg az első tánclépéseket. Az egykori tanítványok kollégák lettek, sőt sokan közülük a megtisztelő Forrás-szülő szerepét is vállalták, hiszen ma már gyermekeik koptatják a próbaterem padlózatát. Az egykoriak között még hivatásos táncos is akad, aki a Budapest Táncegyüttesben folytatta mindazt, amit a Forrásban kezdett.

Úgy tűnik, az a láng, amelyik ott Érden 1984-ben gyulladt meg, jó őrzőkre talált. Igaziakra, akik nem úgy védik hagyományainkat, mint a spártai katona őrhelyét, hanem mint a Vesta-szűz a szerelem lángját. Féltőn óva és gondoskodón.

A Forrás 1984-ben indult útjára. Az azóta megtett utat mindenféle értelem-ben vehetjük úgy is, mint Ady útját, amely az értől a szent, nagy óceánig tart. Ez a Forrás eljutott az óceánig, utat törve magának ott is, ahol az szinte lehetetlen volt. Működésével, szervezeti felépítésével, állandó megújulásával tükrözi a magyar kulturális élet változásait, bizonytalanságait és erényeit. Életében egyvalami azonban állandó: az értékrend, a becsület, a közösség szeretete, az egymásban és múltunkban való hit. Mindez, valamint a tagok megszállottsága, a vezetők rátermettsége, a támogatók tiszteletre méltó, jó szándéka minden akadályt képes legyőzni.

S hogy mi a Forrás jövője? Ma még titok, de a folytatásra garancia az a szeretet, ami a tagokat, az együttest a város vezetőivel, lakóival összeköti. Biztosak lehetünk benne, hogy ez a Forrás soha el nem apad. Van múltja, van jelene és lesz jövője.

*„A kultúrát nem lehet megörökölni.
Az elődök kultúrája egy-kettőre elpárolog,
ha minden nemzedék újra
meg újra meg nem szerzi magának.”*

(Kodály Zoltán)

Fazekas István

Levél Tóth Krisztinának

Drága barátném, Kriszta, de régen mondtam a versed,
 Sárvár lombjai közt csorgott akkor a hold,
sápadt fényedben sápadt bús fényem, az arcod
 volt gyönyörű vigaszom – gyászoltam nagyapám.
 Fodros fellegek úsztak a reszketeg alkonyi égen,
 zöld láng lett a szemed, égett benne a nyár;
 és körülöttünk összeborultak az ágak, a vágyak:
 csak te meg én álltunk, két remegő ragyogás.
 Ó, hova tűnt el tegnapi kedvünk, szép vacogásunk?
 Fényünk elkomorult, arcunk éjbe merül.
 Mégis a szívünk hajdani álmok hős paripája
 (bordánkon doboló, táltosként ügető),
 mert aki ég, azt küzdeni hívják égi huszárok:
 dallá válik a vér, karddá lészen a vers.
 Krisztina, hősnőm! Szép szavaidban fényes arany van,
 hárfád életet ad, pengetsz isteni húrt,
 s mint amikor zsoltárhoz templomi orgona bűg fel,
 úgy bűg dallamod is, míg csak kínoz a kín.
 Sápad a sok kis gnóm ha a tollad mesteri művét
 látja, hogy égre repül, mindig a fény fele tör.
 Hátról döfnek mind, úgy kritizálnak a torzak:
„már nem elég magyaros, nem vagy jó hazafi.”
 Ünnepet ülnek a kocsmák kurvult verseit ontva:
 írván egy picit sort, töltvén jópofa sert.
 Álmuk a hírnév. Csak hadonásznak a tollal a gőgben:
 mondván, költő mind, mind, aki részegen ír.
 Hogy dübörögnek! Ám te csak írnál, Krisztina, hősnőm!
 Áll Magyarország még, éneked érte ragyog!

Zsukámnak

Színed elé hajt szívem, s bennem csillagok égnék:
 kóválygó gyönyörök, virrasztó örömök.
 Lángol a föld is alattunk, olvad, mert ölelésünk
 nem hervad soha el, végtelen izzik a csók.

Véghelyi Balázs
Nap és kereszt

*A százhalombattai
Szent István-templom falára*

Napba írva áll a kereszt,
nap korongját szarv öleli,
körülötte angyal szárnya
díszíti a templomtornyot.

Szarva közt a nappal úzték
Hunor s Magor azt a szarvast,
mely a nagy folyó partjához
elvezette akkor őket...

Eget földdel összekötő
világfákhoz járultak mind,
s kérték Hadúr: segítse meg
a csatázó magyarokat,

mert folyt a vér, akár a víz
Dunában és a Tiszában,
míg a kereszt ki nem űzte
földünkről a világfákat.

Boldogasszony ég-palástját
nap-ruhára fölcserélte,
s napban őrzi ezt a népet,
fején csillagkoronával.

Így egyesült nap és kereszt
bennünk és a templomtornyon,
mely áll a bronzkori sírok
s nagy kémények árnyékában.

Bérlet

Ó, ha a bérlet nincs a kezdednél, s felmutatáskor
 kapkodsz tárca után, keresed zsebeidben,
 s néz szigorúan a közlekedési vállalat által
 felkent bérleteket figyelő sok strázsai őrző,
 és a tömegnek, mint folyamoknak torkolatában,
 lassul a sodra, és temiattad várnia kell, hogy
 bérlete felmutatása után már gyorsan a másik
 közlekedési eszközön álljon összeszorulva:
 várja a bolt vagy várja a cég őt, nincs pihenése,
 és így múlnak az évei, napjai szállnak a széllel,
 míg csak az élet-bérlete egyszer örökre le nem jár.

Hóvirág-mezőben

Áginak

hóvirág-mezőben
 jártunk és belőlem
 kihajt a vers mint a virág
 hóvirág-mezőben

kopasz fa ághegyén
 rügyezett a remény
 kinyílnak mint a levelek
 kopasz fa ághegyén

vártak a tavaszra
 hóvirág kopasz fa
 lestük őket ahogy csendben
 vártak a tavaszra

Világítasz

Világítasz nekem,
 mint levegőben kószáló
 párjának a szentjánosbogár,
 s mikor vigyázó fényed nyomán
 megtalálalak téged,
 lámpásodat leoltod:
 ne találjon senki ránk
 az éjszakában.

Kollázs, Hubay Miklósnak

Angyalbőrben, ördög nyelvé
dicsérik az Istent.
Világvégjátékok.
Antikrisztus szupersztár.
Római karnevál: Nero játszik.
Tűszedők, késdobálók...
És most ki következik?
Meg kell dögleni.
C'est la guerre?
Csak tréfa. Hősök nélkül.
Hová lett a Rózsa Lelke?
Lélegzet-visszafojtva,
búcsú a csodáktól.
Elnémulás.
Finish.

Hegedűs János felvétele

Takács Péter

Duna-parti történet

Ült a templom előtt a kicsi autóban. A hosszú parkoló végén állt és várt. Korábban jött, elővette a meghívót, és szemüvegét megigazítva olvasgatta a botladozó versikét.

*Nyugdíjasklub, hová összejárunk,
Benne szintén otthonra találunk.
Legyen minden együtt töltött óra
Békesség és öröm hordozója!*

Az invitáló sorok után az időpont. Órájára nézett, és elindult a másik irányból érkezők után. Az óvárosi nyugdíjasklub vezetősége hívta meg beszélgetésre a közösségi házba. A legjobb barátja, Balázs az elnök. A vezetőség: Zsuzsa, akit az orvosi rendelőből jól ismer, mert ott volt harminc évig ápolónő, asszisztens. Teri, aki tanította a fiát az alsó tagozatban. Irma, a fuvarosfeleség, akit a hosszú utcából ismert, és Erzsi, a legfiatalabb, aki az élelmiszerboltban dolgozott.

Az üdvözlések után leültek, a többiek beszélgettek, ő feszülten, feszengve hallgatott, bólogatott. Balázs az asztalra emelte a kétliteres borosüveget, az asszonyok pakolták a süteményeket. Balázs fröccsöt készített az asszonyoknak, ők ketten kis pohárnyi tiszta vörösborot ittak. Szépen, sorban mindenki mesélt, csak ő hallgatott. Erzsi a kávéfőzőt babrálta, a csészéket rendezte, amikor Balázs fennhangon, hogy mindenki hallja, megkérdezte:

– Laci komám, hogy döntöttél, eljössz a klubunkba? Jolánkát, a feleséged több mint fél éve eltemetted, előtte öt évig ki sem mozdultál mellőle, ápolta. Itt az ideje, hogy emberek közé kerülj, baráti körben legyél, értelme legyen a hétköznapiaknak.

Oly hivatalosnak tűnt Balázs, olyan ünnepélyes volt, hogy meg sem tudott szólalni. Hümmögött és bólogatott.

– Milyen feladatot vállalnál szívesen? – kérdezte Terike, az idős tanító néni. – Nálunk nagyon kevés a férfi. A vegyiparban eltöltött harminc év után egy-két év csupán a nyugdíj! Mennek fel a Szabadság utcán a temetőbe, az örökkévalóságba. Ezért kértünk a versikével, hogy gyere közénk. Balázs főz, mi lányok sütünk. Zsuzsa látogatja a beteget, íratja az orvosságot, ha arra van szükség. Irma takarítja a klubot, látod, ragyog a tisztaságtól. Erzsi intézi a bevásárlásokat, mindig tudja, hogy hol, mi van éppen olcsón vagy akcióban. A többi közel száz tag mindenben részt vesz, egyikőjük sem vállal semmit, de nagyon jól érzik itt magukat. Én szervezem a kirándulásokat, a színházlátogatást, írom a verseket, köszöntőket.

– A beteglátogatáshoz nagyon értek! – szakadt fel a mai délután első értelmes mondata. Zsuzsa, az ápolónő csodálkozva nézett rá, mindketten elpirultak. Érezte, ez a mondat is szerencsétlen volt, lesütötte szemét, a bort kortyolta. Eszébe jutott a hajdani kiskatona, aki hazakísérte az elsőbálos Zsuzsát. Ott

álltak a kapuban, Zsuzsa néni, a mama hátraszólt a lányának: „Tíz percen belül gyere be!” Tíz percig tartott Zsuzsával a nagy szerelem, a fékevesztett ölelés, és – no lám – közel ötven év után is elpirulnak mindketten. Befelé fordult, hogy a többiek ne lássák, mosolyog.

– A betegápolást megtanultam – zárta rövidre mondókáját.

A pillanatnyi szünet után magyarázkodni kezdett, a főzésben nem tud segíteni, mert amíg Jolán élt, ő főzött, az utóbbi öt évben pedig előfizetett a Pali kocsmában ebédre, vagy hideget ettek. Mosni, takarítani, beteget ápolni megtanult, sokat segített a fia, a menyé és a legnagyobb unokája.

– Nem baj, Laci, majd mellettem megtanulod! Belejössz a férfias főzésbe, halászlé, pörkölt és gulyásleves. Ez a három a kívánság, nem olyan bonyolult, bográcsban készítjük, ötven-hatvan adag kell havonta az összevont népnapokra.

– És a mi töltött káposztánk, az semmi?! – csap le Erzsi hangja. – Hogy várják a tagok a húsvétot, a karácsonyt, amikor mi főzünk!

Mindenki bólogat, Erzsi a tálcáról mindenki elé leteszi a forró feketekávét.

– Ha elfogadod, nemcsak tag, de vezetőségi tag is lehetnél! – fűzte tovább Balázs. – Nem bírok a lányokkal! – mondta nevetve. – Egyedül férfiként, nekem ez a munka sok, elkelve a segítséged, barátom.

Erzsi most lép Laci elé. Fogja a kicsi csészét, a tálcat távol tartja, úgy lép be a lábai közé. Nézi közelről, érzi a kávé illatát, olyan kellemes a bizsergés, amit érez. Erzsi úgy lép hátra, hogy szemük találkozik. Kacsint a zavarodott férfi felé. Laci nem érti az incselkedést.

– Nem betegetek kell neked látogatni. Velünk, asszonyokkal kell beszélgetni, bolondozni, foglalkozni, édesem.

Laci nézi a tizenöt évvel fiatalabb asszonyt, ha összerendezi, kipiheni magát, még fiatalos, tűzről pattant menyecske.

– Az én uram az alkoholban pusztult el – folytatta megcsendesedve Erzsi. – Hiába könyörögtem, minden, minden operáció után már a kórteremben rágyújtott! Szalajtott valakit kannás borért, pálinkáért. Az én lakásom küszöbét férfi – a fiam és az unokáim kivételével – nem lépheti át. Két évig forgattam, mosdattam, ha észnél volt, mindig ütni-verní akart. Lefogtam a két karját úgy, hogy moccanni sem tudott. Olyan erő van bennem, hogy ki tudtam volna az ablakon hajítani. Ehelyett lecipeltem a térre a kora tavaszi napra, majd fölkaptam, mint egy csecsemőt, és fölvittem a harmadik emeleti lakásba. Olyan a karom, mint az acél. Istenem, mennyi húszkilós cukros zsákot emeltem én fel a boltban! Az idegeim mentek tönkre, azzal százalékolnak le, de itt megnyugszom. Jó veletek.

Irma és Teri a jövő havi programokról beszél. Ő csak ül maga elé nézve. Jolánkára, a feleségére gondol, az együtt töltött negyven évre, a szenvedésre, a reménytelenségre. Most Irmát figyeli, nem azt, amit mond, hanem ahogy beszél. Azon mészlik, hogy Irma bizony tíz, tizenöt évet is letagadhatna. Telt, szép, kerek asszonyság, ez a szó forgott némán a nyelven, de nem akart a kellemes régi emlékre gondolni. Csupa derű ez az asszony. A férje, Feri volt az Ófalu másik lófogatos fuvarosa. Soha nem volt közöttük ellenségeskedés, de egy percig sem voltak barátok. Irma férje tőköli szerb fiú volt. Sokszor álltak sorban, egymást követve a téglagyár udvarán, a gumikerekű kocsikkal, de köszönésen kívül soha nem beszéltek egymással.

Irma most süteményes recepteket diktál a többieknek. Teri semmit nem ír, mert neki az életben még soha egy sütemény sem sikerült. Ezen jót nevetnek.

Mindent elvállalt, amire megkérték. Balázssal még egy búcsúpoharat koccintottak, és elindultak haza. Tudta, a kétpohárnyi bor nem árt. Így még hazagurul a járgány a hosszú utcán. Beült az autóba, beindította, kinézett jobbra, balra, a tükörbe, lenyomta a kuplungot. Amikor hátranézett a középső ablakon, látta, hogy ott áll Irma közvetlenül az autó mögött. Nyekkent a fék, ahogy rálépett.

– Beszállhatok hozzád? – nyitotta meg Irma a vezető melletti ajtót. – Beszélni akarok veled. Te, Laci, te még emlékszel arra a napra? – lépett be ügyesen az asszony.

– Igen! Igen, emlékszem! – Az emlékképek hosszú sora úgy pörgött le előtte, mint egy felgyorsított film.

Indult Adonyba, a malomba, öröltetni a búzát. Sinatelepnél járt a hatos úton, amikor észrevette a jóval előtte haladó, zsákkal megrakott gumikerekes lovas kocsit. Megcsapkodta az ő két muraközijét, és azok vágtaiba kezdtek. Az előtte haladó kocsit nem Feri, hanem Irma hajtotta. Feri most is úgy jelent meg előtte, mint a férfi, aki büszke volt arra, hogy Ófalu legerősebb embere. A zsák búzát úgy vágta a lovas szekér fenékdeszkáira, hogy a másik oldalon kibucskázott. A kocsmában, a téglagyárnál versengett. A lapátnyéi végét fogta nyújtott karral, fölemelt a lapáton előbb egy, majd kettő, de ha kellett, még három téglát is. Senki idegen nem tudta legyőzni. Nagy bikának tartotta mindenki, esténként bejárt az újjárosba, föl-fölcsípelt a kocsmában egy-egy szép, fiatal kubikoslányt, és a munkásszállón éjszakázott. Pereg a film tovább.

Akkor, ott, utolérte Irma kocsiját és átkiabált:

– Hova, hova? – értelmesebb kérdés nem jutott eszébe. Irma válaszolt valamit, de nem hallotta. A lovak közé csapott, és elvágatott előtte Adony irányába.

A malomnál, mire odaérkezett, Irma búzáját már lepakolta a molnár és a segédje. Segített ő is, az abrakos tarisznyákat felrakta a lovak nyakába. A molnár úgy szólt hozzájuk, mintha együvé tartoznának. A megbontott zsákokból marékmal mutatta az ocsúval, pipacsaggal kevert búzát. Dühöngött, hogy ebből nem lesz igazi fehér liszt. Vigyétek vissza, szeleljék, rostálják át! A mérges ember olyan, hogy előnti a düh, majd hirtelen rátör a segítőkészség. Azt kérdezte, tudnának-e hozni legközelebb bort vagy pálinkát. Mindketten meglepődtek a hangulatváltáson, így egyszerre mondták, hogy igen. Megállapodtak a mennyiségben. A molnár szólt a segédnek, és már eresztették is a liszteszsákokba az idegen, szép, fehér, jófajta lisztet, korpát. Az ő búzájukból maréknyit kiszórt az udvaron, ez majd jó lesz a pesti népnek, dörmögte. Szólt a segédnek, este öntse fel a garatra. Ő rakta meg mindkét kocsit, Irma porolta le a lisztet a hátáról, válláról. A szalmacsárdánál Irma fogata elé léptetett lovaival és átszólt, hogy itatni kell. Lehajtott a köves útról a Dunához. A lovak szájából kiemelte a zablát, ittak a jószágok, majd legelni kezdtek. Itt ezen a ponton végképp kihagy az emlékezete, mit beszéltek, de pillanatok alatt ölelkeztek, szeretkeztek.

– Emlékszem, persze hogy emlékszem – ismételte.

– Gondolkodtál azon, hogy mi történt velünk akkor? – nézett rá szigorúan Irma.

– Másnap, harmadnap, de még hónapokkal később is gondoltam arra, hogy beszélünk kéne, de nem volt elég bátorságom. Nem mintha tartottam volna az uradtól, a hosszú bicskájától, én is kipróbáltam a zsákokat hajítani, a lapátos mutatványt is meg tudtam csinálni, amiről Feri híres volt. De úgy voltam, ha te nem szólsz, én nem kezdeményezhetek semmit. Vártam, aztán az idő mindent megoldott.

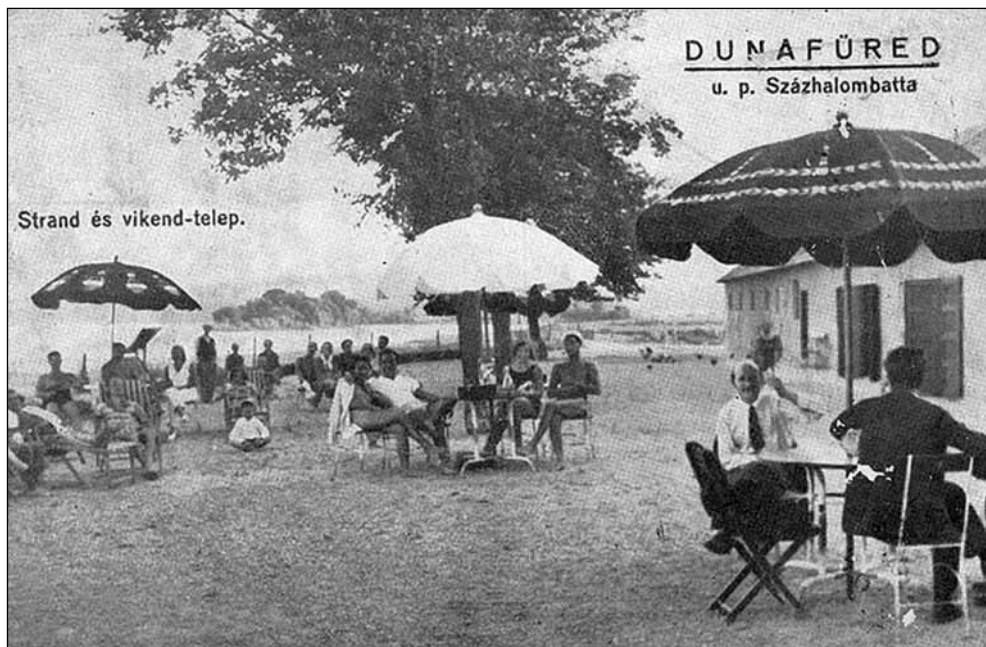
– Nem szóltam, mert a veled töltött délidő megváltoztatta az életem. Feri tényleg nagy nőfaló volt, már öt éve éltünk házasságban, és nem jött a gyermek. Kujtorgott, ivott, dühöngött, engem vádolt. De ahogy tőled terhes lettem, minden megváltozott. A fiam természetemre rád, arca rám ütött. Az apja örülten szerette, ettől kezdve megváltozott, jó ember lett. Magtalan volt szegény, és mi ketten megmentettük a családom. Nándi fiam mindig felnézett a tisztességes, szép apjára. Miatta tanult, orvos lett belőle, de ő sem tudott segíteni az idő előtti halálos kóron. Ezért vártalak meg, szerettem volna elmondani mindezt, mert ha közénk jössz, nem akarom, hogy becstelennek nézz.

– Én soha nem gondoltam, hogy a fiadhoz valami közöm volna. Most sem gondolom, de mégis egészen jó érzés tudni. Az én saját fiam is jó ember, nagyon jó családapa.

Indította az autót, Irma befészkelte magát az ülésbe. Párás volt mindkettőjük szeme.

– Laci, gyere fel hozzám egy kávéra! – szólalt meg az asszony.

Eszébe jutott, hogy ivott már egy kávé és nem ihat másikat, mert magas a vérnyomása, de mégis a hosszú utca végén Irma háza felé kanyarodott. Esteledett, a szomszéd háza előtt tette le a kocsit. Fázósan, együtt indultak Irma kertkapuja felé.

Krizsán László

Ki volt Hány, az obsitos?

A szekszárdi dombok nemcsak isteni nedűt termeltek ősidők óta, hanem a fantáziának olyan virágait is felnevelték, melyek boroskancsóból bőven öntözve, a csodák szirmai bontották ki.

A népdalok és legendák mellett egy halhatatlan népi hős is született a völgyeségi borospincékben: *Hány János, az obsitos vitéz*.

A XIX. század első fele különösen alkalmas volt hősök és mondák teremtésére. A nemrégien lezajlott napóleoni háborúkra emlékezve, a hegy levét szürcsölgetve, sok-sok hős támadt, kik jelentéktelen és eseménytelen kis életüknek a katonaság ellenőrizhetetlen közegében kerestek értelmet. Akár voltak katonák, akár nem.

Ha valaki ezekben az esztendőkhöz összegyűjti a kocsmahősök vitézi tetteit, ugyancsak elcsodálkozott volna, hogy a franciákból egy is megmaradt – hírmondónak.

A nép nem a valóságos hősökből választott ideált magának, hanem a hozzá hasonló, mellőzött és sokszor lenézett senkiből kreált, uralkodók sorsát eldöntő hengegőkből.

Pedig sok-sok valódi vitézről is tud a krónika ezekből az évekből.

Leginkább *Kolozsvári Ferenc* köztvitéz példája érdemelt országos elismerést. Ez a Dunaszerdahelyről származó huszár a Magyarországra nyomuló francia hadsereg egyik főtisztjét szokatlan módon fogta el. A portyázó huszárok elől a francia ezredes és törzskara a Dunába menekült, a hadipénztárt és a nála levő fontos katonai iratokat így próbálva megmenteni. Kolozsvári közhuszár kivont karddal

a folyóba ugratott, és rövid harcban elfogta az ezredesét és kíséreit, a pénztárral együtt.

A nagy franciaverő hős alakját azonban mégsem az ilyen vagy hasonló valóságos eseményekből kölcsönözte Garay János, hanem a mindenütt megtalálható nagyotmondók közül is kirívó Hány Jánosról mintázta hősét.

Ki volt Hány? Élt-e ez az ember, s ha igen, mikor és hol? Hogyan került Garay látókörébe?

E kérdések tisztázásának igénye már évtizedekkel ezelőtt kialakította a Hány-kutatók körét, melynek tagjai vitatkozva, egymásnak sokszor ellentmondva, de átfogó levéltári kutatások alapján megrajzolhatták a valószínű Hány-képet és alakjának történelmi hátterét.

E Hány-kutatók egyike, Bodnár István szerint „Hány János nemcsak mesemondó volt, hanem mint ilyen természetű ember, a mesterségét is elhanyagolta. Híres volt fuser munkájáról. Az általa készített cserépfedők nem illettek rá a fazekakra, az általa készített cserépkályha kipróbálásakor felrobbant és így tovább. Igen sok baja volt a fazekascéhvel is, melynek nemegyszer hágtá át szabályait mind magatartásával, mind fazekasbéli mesterségével.”

Hány János tehát mesterséget tanult, de azt hanyagul végző, összeférhetetlen, felelőtlen ember volt, aki feletteseivel is gyakran szembekerült.

E jellemzés egyetlen pozitív eleme a mesemondó képességre való utalás. Azonban ez sem a népmesekincs

közvetítésére vonatkozik, hanem általa kitalált és saját személyét dicsőítő történetekre. A Hány-kutatásokban, a Hány János személyét és működését tisztázó történelmi források felkutatásában különösen jelentős eredményt ért el dr. Hadnagy Albert, a szekszárdi Állami Levéltár egykori igazgatója. Egy egész korszakra vonatkozó levéltári iratanyag darabonkénti átnézésével sikerült tisztáznia, hogy Hány János az akkori tolnai alispán, Augusz Antal belső cselédje volt.

Hány neve előfordul azokban a levelekben, melyeket Augusz Antal küldött osztrák születésű menyasszonyának, Schwaab Klárának. A házassodni készülő alispán igyekezett minden eseményről tájékoztatni menyasszonyát, melyek jövőbeli közös életük színterén történtek. A levelek tartalmából és hangvételéből kitűnik, hogy Schwaab Klára ismerte Hányt, vagy legalább annak viselt dolgait.

1843. február 22-én kelt levelében az alispán Hányról mint menyasszonya számára is ismerős személyről szól. Német nyelvű levelének magyar fordítása az alábbi:

„...Tegnap este bált adtam házi cselédjeimnek és vincellérjeimnek, több mint ötvenen voltak jelen. A következő vasárnapon meg kell ismételnem a bált a palánki juh- és ökörpásztoraim számára. Látnod kellene a mi

kedves báránykáinkat, már hatvanan vannak. Ezek bakot ugrándoznak, miként Hány tegnap este a bálon. Ő nagyon igényes öltözékben jelent meg a bálon, de ma egyáltalán nem látható. Ezt a kiváló egyéniséget valószínűleg kénytelen leszek udvarom létszámából eltávolítani, mivel ő kevésbé megbízható, és szeszélyeinek túlságos teret enged...”

Augusz alispán véleménye szinte mindenben egyezik a korábban idézett jellemrajzzal, tetézve Hány bohóckodási, mindenképpen feltűnést kereső hajlamával.

De vajon Garay János, a költő, ismerte-e hősét?

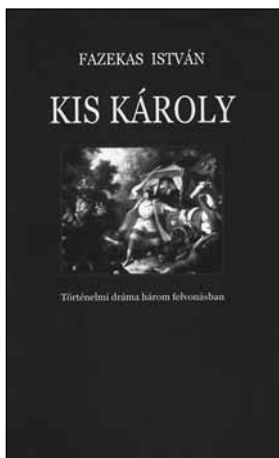
A vonatkozó források gondos tanulmányozása alapján ez feltételezhető. Garay Augusz Antal közeli ismerőse volt. Az alispán gyakran és hathatósan támogatta – erkölcsileg és anyagilag – a költőt, s ezt Garay azzal hálálta meg, hogy verseinek első kiadását Augusz Antalnak ajánlotta.

Lehetséges, hogy Liszt Ferenc is látta, esetleg hallott a nagyotmondó és helyi különcnek tartott obsitos „vitéz”-ről, hiszen szekszárdi tartózkodása idején megfordult Augusz Antal otthonában is, ahol Hány – mint az okmányok közlik – belső cseléd volt.

(Részlet A magyar irodalom történeti forrásai című könyvből)

Oláh András

Az elodázások népe

Fazekas István: *Kis Károly*,
Hungarovox Kiadó, Buda-
pest, 2010

A magyar történelem egyik legkaotikusabb pillanatát választotta drámájának témájául Fazekas István. A Nagy Lajos halálát követő zűrzavaros évekről van szó, melyek tele vannak csalárdsággal, politikai számítással, árulással.

A korszak történelmünk szempontjából vízváltónak bizonyult, hiszen a drámában leírt események következményei évszázadokra meghatározták a magyar politikai orientációt.

Mint tudjuk: Nagy Lajos királyunk – fiú örököse nem lévén – még életében fiúsította idősebbik lányát. Halálát követően az esztergomi érsek királlyá koronázta Máriát. A tizenkét éves lány nevében anyja, Erzsébet és Garai Miklós nádor kormányozta az országot. Az özvegy királyné és a nádor vezette főúri csoport azonban merőben más álláspontot képviselt, mint amit Lajos király megálmodott. Lajos ugyanis – dinasztikus megfontolásból és politikájának külső megtámasztása okán – Máriát már évekkal korábban eljegyeztette Luxemburgi Zsigmonddal, azzal a meg-

hagyással, hogy a házasságkötésre majd a házassági kor elérését követően kerül sor. Az anyakirályné és a nádor azonban más megoldáson fáradozott. Ők Mária férjéül VI. Károly francia király öccsét, Lajos orléans-i herceget szánták – aki korábban Nagy Lajos időközben elhunyt lányának, Katalinnak volt a jegyese. A Zsigmond-párti főurak nem nézték jó szemmel ezt a pálfordulást, és rövidesen nyílt polgárháború tört ki. A helyzetet tovább bonyolította, hogy időközben Kis Károly nápolyi király is bejelentette igényét a magyar trónra. Az ország így három pártra szakadt.

A keretes szerkezetre épülő dráma ezt a szituációt dolgozza fel. Az érdekek motiválta helyzetben a szemben álló felek között kibékíthetetlennek bizonyul az ellentét. Az álláspontok (ha változnak is) nem közelednek – nem közeledhetnek. Jól példázza ezt Garai nádor és Forgách Balázs két dialógusa. A történet elején Garai még arról gyözködi Forgáchot, hogy Zsigmonddal szemben Lajos orléans-i herceget kell támogatni mindenkéfért. Forgách pedig – látszólag mindenkinél józanabban és szimpatikusabban gondolkodva – a mások által még föl sem ismert török veszély közelsége okán a magyar-nápolyi szövetség híve. S lám, a történet végére bekövetkezik a magyar politikai közéletből oly ismerős pálfordulás: Garai a korábban gyalázott Zsigmond mellett érvel, Forgách pedig egykori támogatója, a nápolyi Kis Károly gyilkosává válik.

A mű sajátossága, hogy a végkifejletet már a történet elején megismerjük: látjuk a nádor halálát, halljuk az anyakirályné krónikákból jól ismert kétségbe-

esett segélykiáltását („Könyörülj, bánom, könyörülj!”), a darab mégsem marad izgalommentes.

A dráma egyik szála Kis Károly hatalmi törekvéseit tárja elénk. A trónkövetelő furcsa jellem. Kezdetben józan, megfontolt vezető benyomását kelti, aki – mivel évekig Lajos király udvarában élt – úgy véli, jól ismeri leendő alattvalóit. (Mária fiúsításáról szólva ekként jellemzi a magyarokat: „Fiúsítás! Na, látod, ez jellemző a magyarokra! Ez a délibábos gondolkodás! Ami nincs, hazudjuk azt, hogy van!”) Céltudatosnak tűnik. Sokan benne látják azt az erőt, amely képes lesz megmenteni Lajos birodalmát. A hatalom mámorja, a szinte tébo-lyult ragaszkodás a koronához, valamint a kiismerhetetlenül szövevényes politikai helyzet azonban teljesen összezavarja. Végül már odáig aljasodik, hogy a hatalom birtoklásáért képes lenne feláldozni a feleségét. (Úgy véli ugyanis, hogy támogatottságát jelentősen erősítené, ha feleségül vehetné Máriát. Ehhez azonban előbb meg kellene özvegyülnie.) A józan megfontoltságtól így jut el a „cél szentesíti az eszközt” gonosz eszméjéig.

Károlyval szemben a másik pólust az anyakirályné jelenti, aki lényegesen rafináltabb ármánykodó. (Gondolkodásmódját jól jellemzi egy vitában elhangzott megjegyzése: „Mérges kígyók közt a kegyetlenség a legszebb erény.”) Keveri a kártyát, cserélgeti a lapokat, előtte aztán semmi sem szent – legkevésbé Lajos király végakarata. Döntéseit szűk önös érdek motiválja. Kezdetben Orléans-i Lajost támogatja, neki ígéri Mária kezét. Amikor kiderül, hogy Lajos nem rendelkezik elég katonai erővel, a trónért vetélkedő felek közül előbb Zsigmond mellé áll (aki kikényszeríti a házasságot Máriával), ám a hadi helyzet fordultával már arra beszél rá a lányát, hogy mondjon le a koronáról Károly javára.

A szemben álló feleket nem morális megfontolások vezetik – ahogy a mögöttük felsorakozó erőket sem. Kizárólag a „helyzetben maradás”, a rövid távú haszon érdekli őket. (Talán nem erőltetett a párhuzam, ha e vitákban az elmúlt évek pártpolitikai csatározásait és az azokból fakadó megosztottságot véljük tetten érni – annál is inkább, mert a darabban a konkrét jelenre utaló mondat is elhangzik /„Merjünk kicsik lenni”/. De talán ide sorolhatjuk azt is, hogy a háttérben itt is titkos paktumok kötöttek – lásd a bosnyák király lekenyerezését, aki a támogatásért cserében megkapja Cattarót. Hasonlóképpen fontos szerepe van a látszat felépítésének és megőrzésének: Erzsébet a királygyilkosságot is magára vállalná. Garai azonban józanabb /vagy inkább ravaszabb/: „Ha gyilkosa leszel, a klérus ellened fordul, és fellázadhat ellened a sorsotokon szánakozó nép... – figyelmezteti Erzsébetet. – A merénylő más legyen. Olyan, kinek a vérontás szégyene nem lehet. Ki indulatból, méltányos haragból nemzetéért öl.” Jól felépített terv ez. Így csak mások szennyeződnek. Az irányíthatók, a bábok, a marionettfigurák.)

Persze ott a kérdés: ki mozgatja a szálakat. Károly? Erzsébet? Vagy ők is csak marionettfigurák a Garaiak és Horvátiak kezében? És miért állnak be mögöttük annyian? Hogyan lehet hitelük az álságos (jel)szavaknak? S mentheti-e magát bárki azzal, hogy megtévesztették, félrevezették?

Találón fogalmazza meg Forgács Balázs: „Mennyi hitvány és gyáva alak! Mind a hatalmát és jogait félti, és csak a gazdagodás tartja össze őket”, s ezt támasztja alá Garai vélekedése is: „Konc kell a kutjának, hogy pofáját befogja.” A hűség, a becsület már nyomaiban sem érhető tetten. A lekenyerezések korát éljük.

Ám Forgács is hamar szembesül Károly kistílú politikai elképzeléseivel: kiderül számára, hogy az általa támogatott uralkodó (mert „...a rend, ami általa létrejöhet...”, megoldást jelenthetne az ország számára) is félvállról veszi a török veszélyt. („Az legyen az erdélyi vajda gondja” – jelenti ki.) Számára Mária lemondása az igazi cél. Innentől Forgácsot a csalódottság, a felheccelt öntudat („Nem férfi az, ki, ha ölni kell, kibúvót keres.”), az elvakult – soha be nem teljesülő – szerelem motiválja. Így válik gyilkossá – s mindjárt áldozattá is. Pedig övé a darab egyik legfontosabb, leginkább megfontolandó gondolata: „Békében kellene már megmutatnunk egyszer, hogy képesek vagyunk a szabadságra.”

A későn ébredő politikai józanságot ketten képviselik a darabban: Demeter érsek a főurakat és a királyi tanácsot kárhóztatja, amiért nem szegült szembe Erzsébet akaratával – mi több: a könnyű haszon reményében támogatta őt. De az igazságot Sámson úr mondja ki: „...minden veszélytől súlyosabb miránk ez a békétlenség. Orleans-i Lajos, Luxemburgi Zsigmond, Anjou Károly! Nem mindegy, melyik, ha nevükben csak ölni tudjuk egymást?”

Végül a koronázási templomban Mária szavára („Édesapám, emlékedet gyalázták mind, akiket szerettél!”) megmozdul néhány főúrban a lelkiismeret. Ekkor még csak annyira futja, hogy a királyi eskü végén, amikor Demeter érsek az összegyűlt nemesekhez fordul és megkérdezi: akarják-e, hogy az ott felesküdt Károly a királyuk legyen, csupán néhány tétova válasz érkezik. Mert cselekedni még mindig nem elég bátrak. (Hiába: „Az elodázások népe lett a magyar.”)

A történetben egyetlen tiszta ember marad, Mária, aki a gyilkosságot – bár nem az ő műve, nem is tudott róla – a maga gyalázataként fogja fel. A nemzet hiányzó lelkiismeretét testesíti meg. Ugyanakkor – ha akaratlanul is – feloldozást ad („...hogya a múlt tényleg múlt legyen, ahhoz először bennünk kell elmúlnia”).

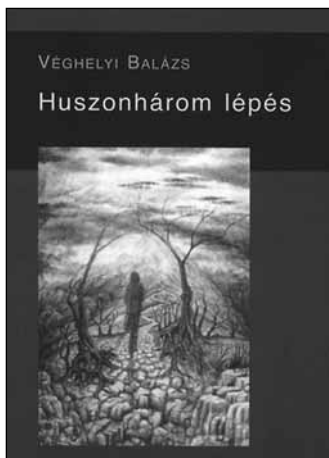
A mű a görög drámák történetészövését idézi: valódi cselekmény alig történik a színen. Inkább csak a szereplők beszélnek a történésekről, s mindig érkezik valaki (mint a görög tragédiák hírnöke), aki új információval szolgál. Ilyesféle motívum az időről időre felbukkanó öregasszony személye is, akinek jelenléte, jövődölelése többnyire baljóslatú. De vannak egyéb előjelek is (a koronázáskor vihar támad, a zászló és a királyi palást szétszakad, elpusztul a király kedvenc kutyája stb.).

A történet tehát nem csupán a két hatalomra törő önjelölt vezér, a címszereplő Kis Károly és Erzsébet tündöklését és bukását mutatja be, hanem szembesülhetünk az évszázados magyar átok, a széthúzás, az árulás, a köpönyegforgatás, a haszonlesés sorsfordító következményeivel. Hogy a dölyf, az elbizakodottság, a valós helyzet fel nem ismerése, a józan figyelmeztetések semmibe vétele miként bosszulja meg magát.

Mária királynőről Madách Imre is írt drámát – igaz, ezt sohasem mutatták be. A történelmi drámák iránt ma sincs nagy kereslet. Mégis úgy vélem, figyelmet érdemel ez a kötet. Miként azt az idősebb pályatárs, Hubay Miklós fogalmazta meg ajánló soraiban: „A cselekmény lendülete, a megannyi remekbe szabott jelenet, a szikrázó dialógusok egy nagy reményre jogosító drámáiról oroszánkörmeit mutatják.”

Bozók Ferenc

Lépések önmagunkhoz és egymáshoz

Véghelyi Balázs: *Huszonhárom lépés*, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2010

Véghelyi Balázs 1983-ban született, Százhalombattán él. Az idei, 81. Ünnepi Könyvhét könyvújtonságainak egyike volt immár ötödik kötete, a *Huszonhárom lépés*. Új könyve esszéket, jegyzeteket és recenziókat, kritikákat tartalmaz. Három nagyobb, lazán egymásba kapcsolódó egységből áll össze harmonikus egészzé. Az első egységben mutat legtöbbit önmagából a szerző, de könyve minden írását saját személyes optikája és értékrendje teszi sajátosan, hamisítatlanul „véghelyi-balázsossá”.

Az első nagyobb blokkban személyes hangú gondolatfutamokat olvashatunk irodalomról, nemzeti összetartozásról, kötődésekről és vonzódásokról, találkozásokról. A kötődés, kötelék fogalma korábbi köteteiben is erőteljes tartalmi nyomatékkal bír. 2008-as kötetének nem véletlenül adta a *Kötelék* címet. Egy helyütt így írt önmagáról, vállalt szerepéről: „*A művészet világa:*

kerek, egész világ. Az ember színre lépésével együtt született meg az igény a táncra, a zenére, a festészetre és a varázsmondókákra. Nemcsak gazdagabbá teszi az életünket: éppolyan szükséglete szellemünknek, mint a testnek a kenyér, léleknek a szerelem. Az egyetemes kultúra ismerete és megélése által lehetünk többek – önmagunknál. Sokaknak ez nem fontos. Nekem igen. Emellett – a globalizáció korában – nemzeti kultúránk ismerete és megélése tarthat meg bennünket magyaroknak. Sokaknak ez sem fontos. Nekem igen. Ezért teszem, amit tennem kell. És ahogy tenni tudom.”

Miféle köteleket igyekszik megtalálni a szerző? Miféle meglévő, de szakadékony köteleket igyekszik erősebbre fenni? Választ kaphat az olvasó ezekre a kérdésekre a *Lépések*, az *EGÉSZ-ség*, az *Erdélyi napló* és a *Találkozás önmagunkkal* című írásokból. Jól érzékeli a szerző azt a korproblémát, hogy a személyiségen belüli, a személyt egységgé összetartó, valamint a személyestől a kollektívumig érő kötelek szakítószilárdsága nagyon meggyengült manapság. *Huszonhárom lépés* a könyv címe, de nemcsak azért, mert huszonhárom írást tartalmaz, hanem igyekszik huszonhárom lépést tenni önmaga, mások és a világ megértése és helyesebb, tartalmasabb megszeretése felé is.

Kötetének második nagyobb egységében olyan irodalmi esszék olvashatók, melyek elfeledett vagy háttérbe szorított alkotókról igyekeznek „lefújni a feledés porát”. A felfedezés vagy újrafelfedezés szándékával ír Karinthy Ferencről, Zek

Zoltánról vagy Baranyi Ferencről. Figyelemre érdemes a Fazekas Mihályról és a *Lúdas Matyiról* szóló átfogó, mégis népszerűsítő és olvasmányos írása, vagy Beniczky Péter versei szlovák fordításának visszafordítása magyarra és összevetése az eredeti magyar nyelvű Beniczky-szövegekkel. A fordítás és összevetés mint izgalmas kaland nem csupán ebben az írásában izgatja. Egy másik írásában Janus Pannonius *Búcsú Váradtól* című latin nyelvű elégiájának közel harminc magyar fordítását veti össze. A *Gondolatok az irodalomtanításról* című írás sajátos, egyedi, személyes tapasztalatán alapuló „tantárgypedagógiai” kalandjait és felismeréseit mutatja az anyai és nagymamai ágon pedagóguscsaládból származó írónak. Különös revelációval hat az az írása, melyben Kemény Katalinnak, Hamvas Béla feleségének a férje halála után írt és íróasztalfióknak szánt verseit igyekszik beemelni az irodalmi köztudatba.

Kötetének harmadik egysége azokat a kötelékeket jelzi és erősíti, melyek a kortárs irodalomhoz és kortárs írókhoz kötik a szerzőt, hisz ez a blokk kortárs írókról és könyveikről szóló könyvismertetőket, recenziókat tartalmaz.

Összességében elmondható, hogy aki szívesen gondolkodik kultúráról, egyénről és közösségről, vagy a nemzeti összetartozás kérdéseiről, garantáltan baráti viszonyba fog kerülni Véghelyi Balázs *Huszonhárom lépés* című új könyvével.

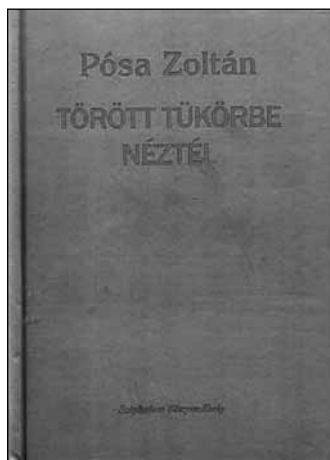
Fazekas István

Az igazak ösvényén

Vajon mi végre kaptuk a teremtőtől a művészetet? Azt hiszem, elsősorban azért, hogy meghatározó része legyen életünknek, hogy felfrissítse a szürke és piszkos hétköznapokat, hogy varázsejével talpra állítsa az eltiport embert az emberben. Ha nagyon banális akarnék lenni, azt mondanám: azért, hogy boldogságunk legyen a boldogtalanságban. Belátom, ostobaság ezekről beszélni a mai világban, hiszen

korunk vezérlő eszméje a jólét, a haszonelvűség, s úri parfüm hozzá a pénz ringyószaga. De azt leszögezhetjük: a művészet mindig gyógyír, mindig humánus, ám néha néma kegyelet helyett ordító kegyetlenség. Mert sokszor csak az észveszejtő kitérő segít elviselni a tragédiák fájalmát. A regényíró, a költő, az újságíró Pósa Zoltán mindezeket nagyon pontosan tudja, hiszen írásait a művészet cselekvő hite élteti. Ennek igazolásául hadd idézzem *Magyar táltosok* című versének néhány sorát: „Magyar életfának/ Fenntartói vagyunk / Nélkülünk az ország / Gyehennába porlad”.

A mai kor emberének legfőbb lelki és szellemi önsanyargató problémája az, hogy úgy gondolja, védtelenül áll a világgal szemben. Pedig a ma embere leginkább önmagával szemben védtelen, amennyiben nincs meg-

Pósa Zoltán: *Törött tükörbe néztél*, Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2008

felelő lelki támasztéka. Ez az egyik fontos üzenete Pósa Zoltán *Törött tükörbe néztél* című versválogatásának, mely a költő 60. születésnapjára jelent meg, a Széphalom Könyvműhely gondozásában.

A szerző 2006-ban megjelent *Alászállás* című kötetéről Gyurkovics Tibor a következőket írta: „Az Alászállás című verseskötetből nyilvánvaló, hogy a kiváló regényeiről ismert Pósa Zoltán eddigi élet-

művének egyenrangú komponensei a költemények. A barokkosan gazdag nyelvezetű Pósa-prózához képest a költemények világa letisztult, kiérlelt, már-már egyszerűnek tűnik.” A kiváló prózaíró, aki sokszor az avantgárd eszközeit hívja segítségül az egyre abszurdabb hétköznapok bemutatásához, mint költő is könnyen bánik a szavakkal, gyakran jellemző verseire a játékoság, az epigrammatikus tömörség, vagy a bökkversekbe sűrített kritika, illetve önkritikus vallomás. Mégis: a hagyományos dalforma a meghatározó Pósa költészetében, valamint az ehhez közel álló gondolatritmusokra felépülő szabadvers. Vajon miért? Úgy gondolom, azért, mert Pósa Zoltán az igaz emberek ösvényén jár, és minden igaz lírikusra igaz a babiloni tétel: „nem az énekes szüli a dalt, a dal szüli énekesét.”

Pósa Zoltán ízig-vérig európai ember, ugyanakkor a magyar nemzeti hagyományok és nemzeti lelkület hűséges apostola is. Hogyan is írja? „Istenem, föltárom / előtted szívemnek/rejtett panaszait / primitív világok / primitív halálát / láttattad meg velem / vagy én láttattam meg/magammal, lehet-e / mondd, hogy magam vagyok / a saját végzetem? / Tagadd meg tőlem / a látásnak kegyelmét / kímélj a szegyénytől / hogy én tagadjam meg / saját világomnak / kísértő árnyait / amelyeket mégis / végtelen kegyelmed / által égbe emelt / árnyad vetít le ránk...”

A szerzőt az általánosan megtapasztalt kulturális és erkölcsi válság szorongatja és verseivel egyértelműen rámutat arra, hogy ebben a széthulló világban a keresztény ember éppolyan tanácstalanul és kiszolgáltatottan áll a társadalmi és kulturális zűrzavar támasztotta bizonytalanság és kételkedés előtt, mint akárki más. Amire cikkeiben határozottan rámutat, verseiben sóhajaival érzeti, hogy csak a közösség emelheti fel az egyént ebből a kiszolgáltatott állapotából, ily módon az ember val-

lásossága, hite, közösségi elhivatottsága személyes ügy ugyan, de nem magánügy.

Pósát olvasva mindig eltűnődöm azon, hogy benne is – mint annyi nagy írónkban – kétfajta erő mérkőzik egymással: egy jövőt vívó, bizakodó emberi akarat küzd szüntelenül a nehezen formálható, szinte megkövesedett jelen hétköznapjaival. Ám Pósa hite, belső ünnepélyessége képes arra, hogy a reményt mindig hősiezen értelmezze: a *törött tükörben* is mindig tisztán lássa a valóságot. Válogatott versei kapcsán VI. Pál pápa szavai jutottak eszembe, aki a következőket mondta: „Európának végre békében kell egyesülnie. Ha ennek megszületésén fáradozunk, akkor vissza kell vezetnünk Európát régi, dicsőséges kultúrhagyományaihoz. Új, tágabb horizontokat kell nyitnunk a keresztény hitnek is, hogy az evangélium új kovászát hozza meg ennek az öreg földrésznek, amelytől még sokat kaphatnak a többi kontinensek.”

Úgy gondolom, hogy Pósa Zoltán versei által olyan lelki többletet kapunk, mely arra mozgósít, hogy elvesztett értékeink nyomába eredjünk.

Baka Györgyi
Jázmin és bor

– borsdal Hamvas Béla emlékére –

tégy poharat
fehér terítőre
krizantém is
illatozzon ott
kenyér meg sajt
dió és alma

szerény vendég érkezik
nevezetes névtelen
nézz a szemébe

úgy megnyitja magát
alig látható már
jázminvirágban
fordul a nap felé

figyelj magadba
és megérezed őt
csendet hoz
hús zamatokat

bora tűzzel telt
mint a jól érlelt lélek
kérdéssel felel
nekünk kérdezőknek

diófák hűvösében ülve
poharunkat megemeljük:
ígyál értünk, Láthatatlan
ideje felderülnünk

kortyolgassunk egy kis
csopakit, arácsit, tüzes somlóit
vagy elegáns villányit
könnyű sebünkre homokit

tetterős vörös egrit
badacsonyi kéknyelút
és száraz szentgyörgyhegyit
szenvedélyes szerelemre szekszárdit

Szent János-áldásként igyunk
hegyaljait, aszút vagy szamorodnit
beszélgetve, költők szavait lélegezve
igyunk „a többit majd hozza a bor”

a lélek határain túl

Kemény Katalin emlékére

lenvirágok
hajnalodása
a kertben

tenyéryi hely
folytonos kezdet
és egyben vég is

az eltűnt mozdulat
örökbe hull
sodor az egyetlen út
visszatalálni fölfelé

a vándor és a magányos
erős a gyengeségben
leold magáról
minden fölösleget

se hold se csillag
se szó már semmi
megnevezhető

mindeneket összetartó
csend hordozza
suttogásod

lezárult szemhéjad
alatt cseresznyevirág
illatú este lángol

egyetlenségében
el nem múló
pillanat

nem kérdezem

nem kérdezem
hány út zárult be
előtted és miféle
hiányok kergettek ide

mi vezette a kezem
a szám titkos étkezem
hogy leszakítsam
ezüst lombokkal
beszótt mellkasodról

érintésedtől
dalolok fű-nyelven
madár-nyelven
virágok vére
áramlik bennem

úgy jöttél mint
aki távoli erdők
üzenetét hozza
csak erre figyelek
semmi másra

hallgatom miként
szakad törzs a törzsbe
lélegzetünkkel összenőve
a ziháló idő sűrű
illatával keverve

szikráznak égre rugdalt
csillagaink mint
asztalomon a
nárciszcsokor

Zerza Béla Zoltán

Kalapozó

Apámnak sose volt kalapja.
Nem érezte szükségét, hogy legyen.
Nem volt már divatja akkoriban,
és amúgy sem igen szerette
a kalapot.

Én sem hordtam kalapot sokáig,
mégis vettem egy napon magamnak,
mivel túl akartam tenni valamivel apámon,
ha mással nem, hát egy kalappal.

Apámnak továbbra sem volt kalapja,
csak nekem volt kalapom akkoriban.
Az én kalapomnak viszont nem volt
apja.

Apám így kalap nélküli volt Apa,
a kalapom apa nélkül volt
kalap, én pedig kalappal voltam
Nem-Apa.

Egy kalap nélkül Apa,
egy apa nélküli kalap,
és egy Nem-Apa kalappal
persze nem könnyen
tehető bele egy kalapba,

de még mindig jobb, mintha
Apa kalapjában kellett volna
apámmal, a Nyugati aluljárójában
kalapoznom.

Szűgyi Zsolt

Kör

Százhalombattai barátaimnak

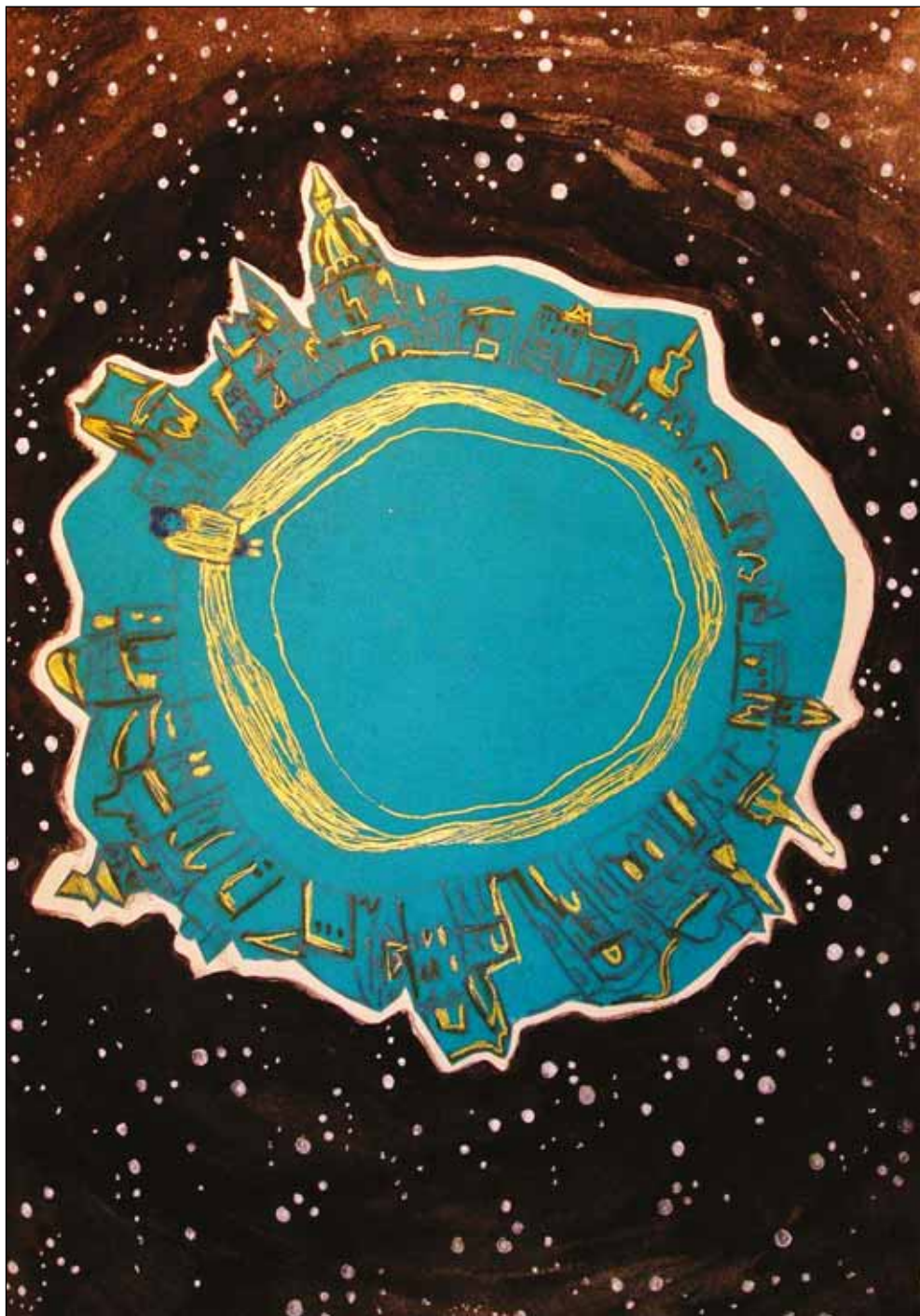
tűzszelek úsznak az égen
bevetetlen az ágy a mafészken
széltüzek ég sodorában
s a csendre figyel amaz otthon

nincs különülség

éled egy árny a halálon
a létben mind igaz álom
egészen az egyhez
így hasonulnak
képükké alakulnak
s végül elérkezik
majd igazértés
mi leszünk az a tűz
az a szél mi vagyunk
aki voltunk

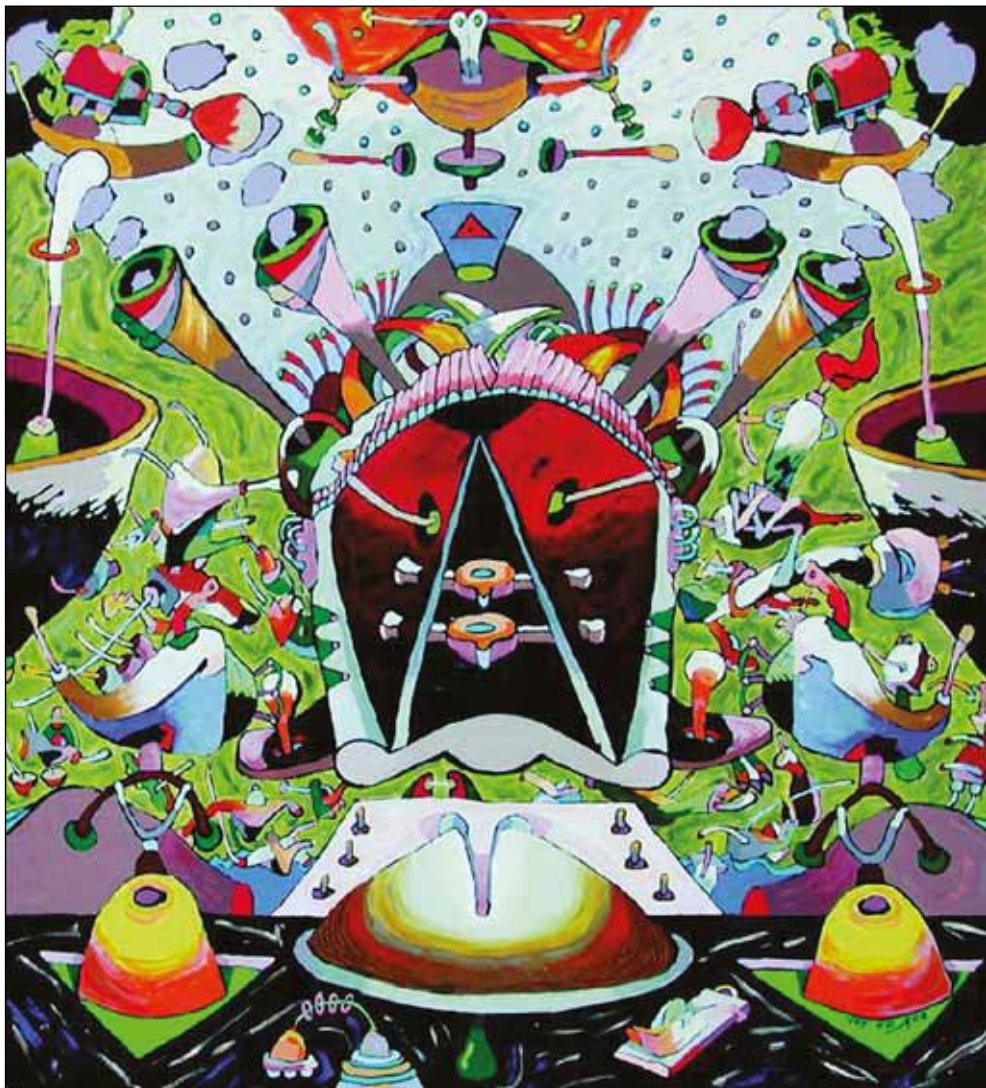
GUDOVICS VERA
CSENDÉLET

BATTA ESZTER
UNIVERZUM

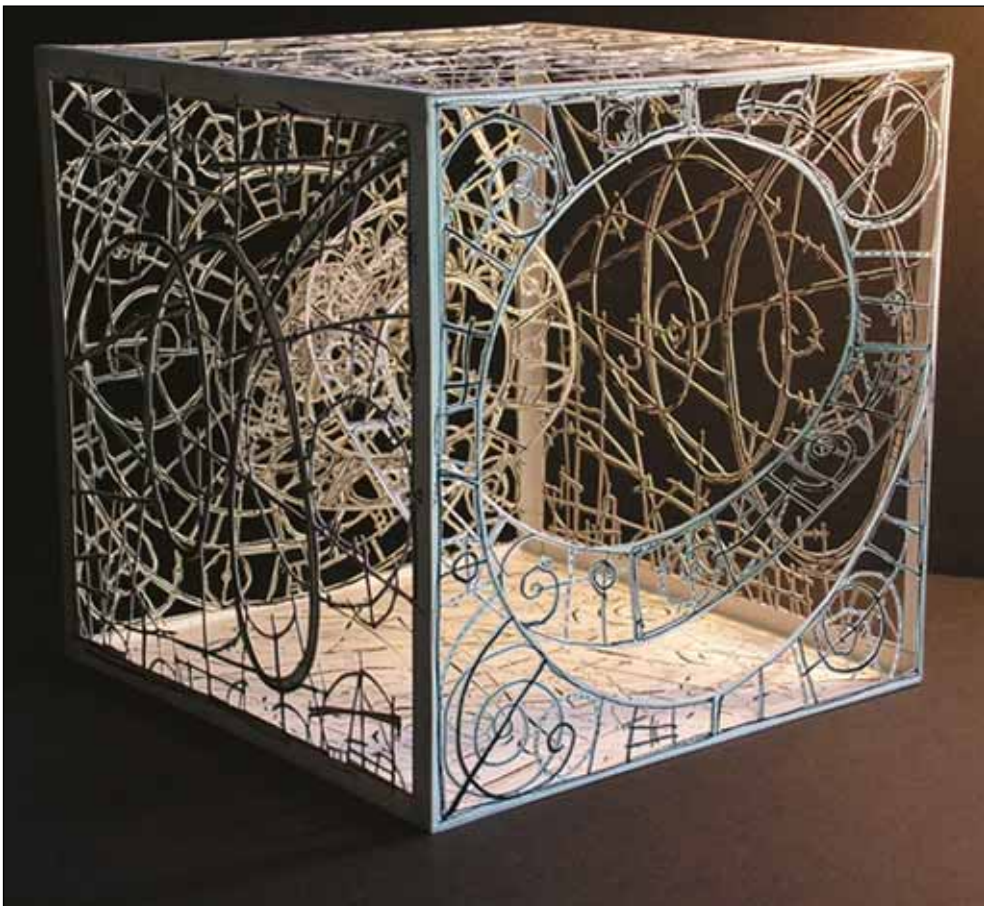
MÁRTON BÉLA
ÓVÁROS / ÓVÁROS TÉLEN

BORGÓ GYÖRGY CSABA
GIULIO III.

VARGA LÁSZLÓ
SZENTCSALÁD

LÁSZLÓ BANDY
MÉLYSÉG (DOBOZGRAFIKA)

REGŐS ÁGNES
CSAK RAJZOK

CSÓKA LÁSZLÓ
EGY SZERELEM EMLÉKÉRE

Tandori Dezső

Kotta nélkül

„Bapp, bab, baptuwattova...”

Kottáim szétszóródnak
 mindenféle szobákban,
 nem is valósan, ebben a lakásban,
 de egy balatonakármii kúriában,
 melyet egykor szőlőskert övezett,
 benn angóryanuszikat tenyésztettek,
 mellesleg cukrászkodtak,
 a vitorlášhajó maradványai,
 jószerén már használhatatlan,
 a hajószínben, színtelen fal,
 ott idéztem Hamletet valakiknek,
 zongoráztam, idézőjelben, persze,
 de az alkalomnak épp megfelelt.

Most kottáim szétszóródva mindenütt,
 értsd, nincsenek ott, ahol keresném
 lapjaikat, „Anasztasia”, Henderson-szaxi-átirat,
 Miles Java, Mérföldkövek (Milestones), ezeket
 én mind áttettem, sőt, egyik hangnemből
 a másikba, „I Love Paris”, híres kedvenc
 zeneszerzőmnek...C...? ...a neve sem ugrik be.
 Nélkülem szürkülnek el.

Tintájuk meglilul.
 A ceruzairás kopik, leporlik.
 Mekkora műgonddal másolgattam,
 egykor. Fender zongorámat
 dobozok temetik be, levelezést
 levelezésre raktam itt, ott,
 képeslapokkal borítottam le
 az egészet, másutt mackóim
 és madaraim üldögélnek (kő, posztó,
 háncs), sokukat megsimogatom,
 polinéz, ki őseinek szellemében hisz,
 megadja a múltaknak,
 ami jár, hogy aznapját szerencse
 kísérje.

Napjaimat zene is már csak
a kereskedelmi rádiók egyikéből
kíséri: egyetlen élő (sántika)
madárkám napját. Rettentő,
mit élt túl rögtön, élete
nyitányaként, fortissimo
törhettek az ágak, hullhattak
a fészkek, neki lába zúzódott, ülepe,
micsoda munka és ügyesség,
az lehetett, igen, a megmentése,
és erre azért került sor, mert tudták,
nekem lesz a veréb, holott én már akkor
– ennek lassan öt éve – lemondtam,
a dolog gondolatát elutasítottam.

Hanem az élet tényleges ügyei
nem széthányódó kották (nem?), nem
betemetődő Fender zongorák (nem?),
nem fiókos szekrény alá lökött,
porosodó kedvenc-kazetták, aligha
kazettalejátszók... modernebb tárgy már
a kis laptévén túl, azzal is van baj,
nem került a lakásba.

Én magam nem óhajtok már sehova se kerülni.
Fogadószobába, fogorvosi székbe,
nem kívánok összeülni, beszélgetéshez
nincs mondandóm, azt se tudom, ma hova-merre
miről szokás üzni-fűzni a szót. Külsőt (kottatartót!)
nem tartok. A fák lombját, maximum,
ahogy a szél hajtogatja őket, ahogy magam
hajtogatok egy-egy régi eredményt,
de már csak kártyabajnokságomból,
a jelen és az utókor számára egyképp
felfoghatatlan és érdektelen szereplőkkel.
Kotta nélkül, ami mégis megint valami műrögzítés/ülés.

Papp Tibor

Jerikó

a kíváncsiság szemembe szüzeket lódít
 sisakomra gólyát
 almámra sast
 átlátszó térdharisnyát
 maláji duzzadó medúza táj
 hátam mögött jön a sötétség
 jön a kattogó **J**ön a vasvirág
 higgyétek el **n**ekem
 menetet vágok az **igé**re
 belecsavarom az anyába
 bár a szél **k**lfordítja kenyeremet
 drámát játszi**k** az ezredfordul**ó**
 budai pinceszínháza
 ahol megszólalnak a harsonák
 és Jerikónk jövője beteljesül

mint a hangjegyek

a halak mint a hangjegyek
 kórusban térdepelnek
 tányérjaik összeverő**d**nek
 csillagvillák koccannak csengnek
 mindannyian útra keln**e**k
 uszonyaikból kerítést f**o**nnak
 me**g**számolják bordáidat
 tálon ma**r**adt csontjaidat
 körbefutn**a**k szeretgetnek
 lerántják a **t**akaródat
 meztelenül **k**lterítnek
a har**S**onák zengedeznek
 akkor

idegen arany

a betű a nélkülözés tengelye
 a félig épült otthon
 az éhség legendaként asztalunkra hajol
 vállunkon szalvétával vezekelünk

házaink között zsíros füsthidak
 és a keserűség szájnýílása
 némi emlék a kertben
 a higanszálként elnyúló nagymamák

fagyos dróthuzalban a villanyfény elakad
 foszforfényű haragos patak
 pálmalábú szőrös tornyomat
 nem díszítem idegen arannyal

éjfél van tízezer éve már
 a hold sókupacát felhők takarják
 zörögnek a szögek a viharban
 a vadkacsák hanyatt repülve menekülnek

szemhéjam fekete papírjával elsötétítetek
 hajszáldrótok sátorában
 a saját koporsóm vagyok
 vicsorogva vár az öregség

AZ OLAJFINOMÍTÓ FÉNYEI SZÁZHALOMBATTÁN

Sebeők János

A Nyugat tündöklése és bukása

Minél több tartalék birtokában dönt valaki a megadás mellett, annál nagyobb az esélye arra, hogy árulónak fogják tekinteni. A központi hatalmak 1918-ban viszonylag nagy területi és katonai tartalékok birtokában döntöttek a kapituláció mellett. Felismerték, hogy a háború általuk nem nyerhető meg, bár azért elég sokáig elhúzhatták volna. Ez az emberkímélő döntés egy egész német generáció tudatába szégyenbékeként vésődött be. Hitler ettől az emléktől traumatizálva harcolt az utolsó tőlényig. Akkor sem adta föl Berlint, amikor már minden józan érv a kapituláció mellett szólt. Miután pedig Hitler kapitulált, Japán tovább harcolt. Kész örület. A japán kamikazék megállításához két atombomba kellett.

Meglehet, Berlin falainál avagy Hirosimánál esett el Don Quijote végleg. A lovagi erények azóta végképp tarthatatlanok. Azóta tilos győzni. Végső győzelemre törekedni, utolsó leheletig harcolni. A becs és a dics azóta folyamatosan agonizál a kompromisszum és a konszenzus nevében, illetve jegyében.

Az új világ nem szép, de legalább tekintettel van az életre. Ezt a helyzetet sokan mindmáig nem tudják megemészteni, mire vélni. Akárcsak 1918 után a német kapitulációt, sokan árulásnak, önfeladásnak látják. Itt van például mindjárt a nagy Szovjetunió bukása. Az újraegyesült, ám még így is kicsi Németországban ez sikertörténet, az oroszoknak viszont, akárhogy is vesszük: kudarc. Sok orosz ember haragszik Mihail Gorbacsovra és számon kérik rajta: miért is kellett kapitulálni harmincezer robbanófej birtokában a Nyugat előtt? Miért kellett feladni Kelet-Európát egyetlen puskalövés nélkül?

A hidegháborúban győztes Nyugatra sokan ugyanezért haragszanak. Úgy látják, egy ideje folyamatos elárulója saját értékeinek. Folyamatosan adja föl és értékeli le magát. Persze a Nyugat alkonya sem új hír. Oscar Spengler már évtizedekkel ezelőtt értekezett a Nyugat alkonyáról.

Mintegy ötszáz éve valami elkezdődött. Vagy ki tudja, hogy mikor, pontos dátum nincs. Érzet van csak, amely viszont csalhatatlan. Most e szerint a valami szerint működik az egész világ. Fedőneve: Nyugat. A Nyugat az emberi faj biológiai felemelkedését festi meg társadalmi szinten.

Az ember felemelkedése, tündöklése sikertörténet a javából. A Nyugat tündöklése ugyancsak sikertörténet a javából. Feltűnőek az analógiák a két e földi sikertörténet közt. Az emberi faj is hosszú évmilliókon át egyenrangú versenytársa volt a különböző pithecosoknak, a majdnem emberek díszes társaságának. Hosszú ideig nem látszott a kiáltoan nagy különbség az erdőben kóborló pithecosok és homo sapiensek között. A homo sapiens is látszólag egy volt a többiek közül. Adott biológiai és földrajzi határok közt mozgott, mígnem az értelemért folyó láthatatlan futóversenyben egyszer csak beelőzte versenytársait és azok csak nézhetek. Győzött az ember. Először, de nem utoljára. Emberré vált, igen. Tudattal azóta is egyedül csak ő rendelkezik. Látványosan elhúzott a versenytársak, a főemlősök, a csimpánz, az orangután, a gorilla és a Neander-völgyi ember, valamint a különböző negyed, fél, háromnegyed és előemberek mellett.

Fajunk szisztematikusan, lépésről lépésre szabadult ki a természet által rákényszerített és egész az ember felemelkedéséig áthághatatatlannak vélt korlátok alól. A földművelés, avagy épp a lovak igába fogása, hogy a beszédéről ne is szóljunk, példa nélküli fejlemények az evolúció mintegy négy milliárd esztendő történetében. E fejlemények elvileg magához az emberi fajhoz köthetők, ám míg egy adott állatfaj különböző populációinak szervezettségi szintje közelítőleg azonos, addig az emberi faj egyes populációi között fényévnyi különbségek mutatkoznak.

Az emberiség egészének tulajdonított sikertörténet egyes elemei sohasem az elvont emberi fajhoz, hanem mindig egy adott kultúrához köthetők. Az elvont emberi faj ugyanúgy mintegy szenvedőleges színhelye a különböző, egymással olykor harcoló, máskor versengő vagy épp együttműködő kultúráknak, mint ahogy az elvont élet sem értékrendje, legfőljebb dimenziója a fajoknak. A bioszférán belül egész az ember megjelenéséig egyetlen faj sem volt képes abszolút értelemben magához ragadni a kezdeményezést, saját igénye szerint alakítani a játékszabályokat, saját képére formálni a Földet. A kulturális dimenzióban egész a Nyugat megjelenéséig hasonló volt a helyzet.

Sok tízezer éven át a metastabil törzsi szint volt jellemző. Ezt később bizonyos régiókban birodalmi evolúció váltotta fel. A nagy birodalmi kultúrák legtöbbször megsemmisültek, a sumerok, az aztékok vagy épp az asszírok, de a fennmaradt birodalmak, mint például India vagy Kína sem voltak képesek a Föld egészének meghódítására. Talán nem is akartak az összes többi kultúra fölé kerekedni. Eszükbe sem jutott, hogy létezhet ekkora és effajta győzelem. Az, hogy a fogyasztói társadalom ellen az iszlám fundamentalisták a neten szervezkednek, a Nyugat abszolút érvényű győzelme.

A tudományos technikai forradalom a kultúrák tartalmi, tradicionális gátjait trójai falóként áttörve a legeldugottabb amazóniai törzstől a kínai vagy japán nagyvárosokig minden emberi tevékenységnek és ember alkotta tájnak a minőségét, jellegét alapvető módon meghatározza. Ez az, amiről beszéltem idáig. Ezt értem az alatt, hogy a technikai-tudományos forradalom, amely Nyugatról indult, az ember második „afrikai” szétarajzása, immár az emberi kultúrában belül. Az ember biológiai felemelkedésének leképezése, újrarájátszása, történelmi dimenzióban.

Szerintem a Nyugat sikertörténete legalább annyira elgondolkodtató és legalább akkora kérdés, mint a homo sapiens földi sikertörténete. Miért épp fajunk, az ember vált alkalmassá a kiemelkedésre, és mi emelte ki épp az európai, majd később észak-amerikai kultúrát a többiek közül? Tette aránytalanul versenyképesebbé a többieknél?

Sokan a reneszánszban vélik meglelni a választ. A reneszánsz mint versenyelőny oka legtöbbször az iszlám fundamentalizmus kapcsán merül föl, megállapítva, hogy az iszlám azért maradt le, mert a mohamedán vallás nem ment keresztül a reneszánsz és a reformáció „tisztítótüzén”. Ez is egy válasz, de tudni kell, a kereszténység mélyén már jóval a reneszánsz előtt megjelentek azok a rejtett szellemi tartalékok és paradoxonok, amelyek később a reneszánszhoz és a felvilágosodáshoz vezettek. A Szent Ágoston utáni legnagyobb keresztény gondolkodó, aquinói Szent Tamás a gótika fénykorában, a hit legszilárdabb, abszolút szent fázisában egész életét arra teszi föl, hogy intellektuális úton is bizonyítsa Isten létét. Vajon miért? Mi vezethette vajon erre? Csak nem a Nyugat anyyala? A középkor talán nem is volt annyira sötét. A filozófiai szellem a

rációnak látszólag leginkább ellentmondó korszakokban is jelen volt benne. Másképp kifejezve, a kereszténység nem tudott a többi tradícióhoz hasonló, hiánytalan immunitást kialakítani a racionalitással szemben. Meglehet, a tomista fénykor után egyre agresszívebb inkvizíció – tudat alatt persze – épp ez ellen a lappangó racionalitás ellen küzdött oly elszántan. De az égő emberi hús sem képes meggátolni a felvilágosodást, a bölcsesség szökését a hit házából.

Hit és tudás, reformáció és ellenreformáció, kapitalizmus és kommunizmus. Antagonisztikus ellentétek, amelyek egymásra mégsem rácáfolva folyamatosan erősítették és alakították azt a bizonyos valamit, ami ma a kultúrák, a világ ura. Tegyük hozzá, nem hatalomként, hanem arculatként az. Alattomosan mindenható.

Bizony-bizony, ha tetszik, ha nem, a Nyugat kezdeményezte a világnál, hogy világszerte az legyen, ami ma. Hogy úgy fessen, ahogy fest. Sikertörténet ez, igen, egyszersmind lelki teher. Hisz az eszmék, amelyek nevében győzött, épp az általa formált arculat hatására váltak tarthatatlanná. A multikulturális, jogállami demokráciákban, a Nyugat önmaga által hivatalosan hirdetett fejlődési végállapotában az erőszakosan térítő kereszténység és a fehér felsőbbrendűség anakronizmus, a mai közmegegyezés szerint vállalhatatlan, de az iparosítás és haladás nemrég olyannyira modern jelszavain is túllépett az idő. A posztmodern Nyugat másképp keresztény, másképp fejlett és már sehogyan sem fehér. Franciaország és Nagy-Britannia fél évszázada gyarmatait még fájva és kényszer alatt adta fel, a mai Nyugat viszont önként és dalolva, szinte mazochisztikus kéjjel deheroizálja magát. Lenni vagy nem lenni? Nem lennie szinte már sikk. Ami által valamikor győzött, azt most éppenséggel szégyelli. Az most ciki. Hatalmas tartalékok birtokában tehát, saját lelkipurdalása által vezetve már-már kapitulál. Leteszi a fegyvert és önként áll a vádlottak padjára, mégpedig anélkül, hogy meghatározható volna, ki vagy mi győzte le, miféle ellenség. Egyetlen kultúra sem győzött olyannyira, mint a Nyugat, és egyetlen kultúra sem adta föl olyannyira külső nyomás nélkül, mint épp a Nyugat.

Ennek a nemileg elbizonytalanodott, az erő látszatából is kihátráló attitűdnek egyik tudat alatti jele az éghajlatvédelem. Figyeljünk lélegzet-visszafojtva! A szén-dioxid a felemelkedett civilizáció légzése. Ha saját magunk párnás öngyilkosként magunkba fojtjuk a levegőt, akkor talán lesz bocsánat. Megbocsájtanak nekünk a rabszolgaságért, Buffalo Bill bölénymészárlásáért és a vietnami háborúért. Mindeért, amit eddig a Nyugat a világgal művelt. Igen ám, csak hogy ami önkorlátozás elvileg, az gyakorlatilag önfeladás. A célközönség, amelyiknek bocsánatáért esedezünk, az ebből annyit ért meg, hogy a Nyugat gyöngé és kijátszható. Hisz míg itt, Európában mi lelkipurdalástól terhelve korlátozunk szinte mindent, addig India és Kína bárminemű skrupulus nélkül, mintegy a mi szégyenünkre alapozva és a fejlődés jogára hivatkozva korlátlanul fogyaszt, építkezik és terjeszkedik.

A szén-dioxid-emisszió epicentruma az Egyesült Államokból kezd átkerülni Kínába, de a Nyugat szó nélkül elfogadja, hogy a kínai szén-dioxid, az népi széndioxid, csak az amerikai szén-dioxid a rossz, mert ez így van megírva. Csak a teremtett rossz rossz, az átvett rossz jó. Ragaszkodunk bűneink szerzői jogához, a generikus rosszra nem haragszunk. A felhőkarcoló is addig pokoli torony, amíg New Yorkban áll, Dubaiban már csodaszámba megy. A fanatikusoknak eszük ágában sincs mondjuk egy repülőgéppel telibe trafálni. A nem nyugati, kínai, indiai és az arab tőkének világméretű felelősségbiztosítása van.

A szaúdi, kuvaiti, kínai vagy indiai tőkéseket senki sem vádolja érzéketlenséggel, ha nem segítenek a cunami vagy a földrengés áldozatain. Csak a Nyugat álma lehet rossz bármi miatt. És a Nyugat készségesen asszisztál ehhez a kettős mércéhez. Emberi jogi lelkifurdalás gyötri, ha nem elég magas a minaret Rómában, ugyanakkor illedelmesen beletörődik abba, hogy Szaúd-Arábiában a keresztény hittérítés büntetése halál. Azt pedig végképp nem érti, mármint a Nyugat, hogy ennek ellenére miért gyűlölik egyre jobban. Miért gyűlölik, amikor évente rendez segélykoncerteket az afrikai árvák, éhezők, aszály- és árvízkárosultak javára? Miért örvend közutálatnak a Nyugat, amikor hírességei, celebjei parancsszóra, kérésre és kérés nélkül is akármikor segítenek? Hát semmi sem elég? Vagy épp ez a baj? A nagy segítőkészség? A jótét lélek?

A jó szándék, a segítőkészség olykor az áldozat szemében agresszió. Annak tűnik. Nem véletlen a közmondás: a pokolhoz vezető út jó szándékkal van kikövezve. Ezért olyan idegesítő, amikor az anyós meg akarja mondani, hogy a házaspár miképp is nevelje a gyereket. Minél többet segít az anyós, annál idegesebb a házaspár. Az anyós minél inkább be akar avatkozni a házaspár, e mini köztársaság belügyeibe, a fiatalok annál idegesebbek és annál erőszakosabban háritanak. A poratkákkal rémisztgető, de porszívónál kilyukadó multi-level marketinges menedzserek, avagy a lelkedet a paruzia sötétjétől az aluljáróban mindenképpen megmenteni kívánó szektások is ezért idegesítőek. Mert be akarnak avatkozni a magánszférádba. A lelkedre pályáznak és nem a pénzedre. Többet akarnak a megengedettnél. A kelletnél. Szemtelenek.

Ha semmit sem akar valaki, az néha nagyon megnyugtató tud lenni. Ha csak teszi a dolgát. Ha csak teszi, amire kéred, adja csak, amire szükséged van, és mellesleg a világért sem akarja elmondani, hogy miképpen lehet jobb neked. Nem akarja megjavítani és megmenteni a lelkedet, leszoktatni rossz szokásaidról.

A közöny a tisztelet egy formája, és a segítőkészség az erőszak egy formája. Ott, ahol nagy éhínség van, igencsak megbecsülik azt, aki plüsspillangókkal jelentkezik a piacon, darabja tíz cent, és nem tejjporral ingyen. A tiszta üzlet ugyanis az áldozat, a szegény szemében azt jelenti, hogy „valaki még vagyok”. Ha az éhezőről csak az jut eszedbe, hogy éhes, az ugyanannyi, mint amikor a mozgássérültnek csak új mankót vagy képes venni a születésnapjára. Ezzel azt mondod, hogy hivatása kimerült az állapotában, márpedig ez igencsak sértő.

Meglehet, a Nyugat ott rontja el, hogy az áldozatoknak mindig segíteni akar, mert ezt az áldozatok úgy értelmezik, hogy a bácsi tőlük valamit akar. Hátsó szándéknak élik meg. Nem respektálják. Aki felelősnek érzi magát, az áldozat szemében az lesz az első számos bűnös. Ha nem bűnös, miért érdekli az ügy? Az gyanús, ha valaki nagyon érdeklődik valami iránt. A felelősségérzet ezért aztán egy beismerő vallomással ér föl, én tettem, igen.

A varázsló szerint aki segít, az hozta a frászt. Az felelős a bajért. Ezért hát, hogy a Nyugat minél több segílyt küld, csak annál jobban meggyűlölik, míg a leleményes, cinikus és kufár kínaiakat, arabokat meg indiaiakat szenttelen be nem avatkozásukért fokozódó tisztelet övezi. Bennünket csak ne sajnáljanak! Nem kérünk az együttérzésükből! Szent Ferenc és Albert Shweitzer a hagymázos álmaival mehet haza. Csomagolhat. Egy kérdés marad csak nyitva. Ha a Nyugat társadalmi dimenzióban az ember biológiai felemelkedését játszotta újra, vajon akkor a Nyugat önfeladása csak nem az emberi faj közelgő biológiai bukását vetíti elő?

Szilágyi-Nagy Ildikó

A bazsarózsás lampion

Kísértethistória
(Regényrészletek)

Szilágyi-Nagy Ildikó 2001-ben szerzett egyetemi diplomát, 2008-ban PhD-fokozatot. Irodalomkritikai írásaiban kortárs magyar prózával foglalkozik (Alföld, Kalligram, Kritika, Kortárs, Literatura, Napút, Új Forrás, Szép literatúrai ajándék, Szépirodalmi Figyelő). 2009-től a Szellemkép vizuális művészeti folyóirat vezető szerkesztője. Szépirodalmi írásai 1998 óta jelennek meg folyóiratokban (2000, Bárka, Ex-Symposion, Életünk, litera.hu, Marie Claire, Műút, Új Horizont, Unikornis, Playboy, Prae, Spanyolnatha.hu, Szép literatúrai ajándék, The Room Fashion and Art, ujnautilus.hu). Első kötete novellafüzér, Valami jó testnyílás címmel jelent meg (2007), második kötete Emma Ovary, Hatszor gyorsabban öl címmel (regény, 2008).

A bazsarózsás lampion. Kísértethistória című regény a XIX. századi japán kísértetregény műfaját használja fel, közelebbről Szanjútei Encsó *Kísértetlámpás* című regényére való rájátszás. A történet eredete a XIV. századi kínai elbeszéléshez nyúlik vissza. *A bazsarózsás lampion* története két szálon fut, mindkettőhöz más-más nyelv tartozik. Az ötvenes évek vidéki Magyarországon induló rémmesét a gyerek én-elbeszélő szemszögéből látjuk, a tragikus történeteket komikus nyelven olvashatjuk. A másik szálon ugyanennek az elbeszélőnek felnőtt, ismétlésekkel teli életébe pillanthatunk be, aki az eseményeket szubjektív dokumentumként láttatja. A két szálat valójában nem az idő, hanem a valósághoz való viszony választja el, hogy végül az olvasó sem tudja, mi történt meg „valójában”.

A dőlt betűs szövegek Szanjútei Encsó Kísértetlámpás című regényéből valók, Bratka László fordításában. Köszönettel tartozom ezenkívül a következő íróknak: Mihail Jurjevics Lermontov, Alekszandr Szergejevics Puskin, Lev Nyikolajevics Tolsztoj.

27. Ez az ördög is ilyen szophatós ujjú volt. Azon az éjjelen, amikor a lopás történt, fiatal nagymamám szakszervezeti kirándulásra volt fürdeni Hajdúszoboszlón. A családnál, ahol a vendéglátás volt, egy kis csíptetős, fekete-piros plüssördög volt a cirmos levelű futóra csíptetve, amit térelváltás céljából a konyha és a folyosó közé futtattak. Fiatal nagymamám ekkor arra gondolt, hogy miért nem egy moncsicsi ez, ami pár évvel azelőtt nagy divat volt, és mindenféle ilyen kis csíptetős moncsicsiket lehetett látni, de ilyen ördögcsipeszt még nem látott, mert akkor ilyen még csak ritkán volt.

Sok moncsicsi szopni tudta az ujját: a szája helyén volt egy lyuk, oda lehetett bedugni a hüvelykujját. Ez az ördög is ilyen szophatós ujjú volt.

Fiatal nagymamám nem volt filozofikus alkat, és az előjelek se nagyon érdekelték, mert nem volt fogékony a transzcendenciára. Ha rajta múlik, még egy komplett megjelent angyalkar mellett is elsétál, hacsak nem valami tánctal-slágert énekelnek az angyalok. A csíptetős ördög azonban nem énekelt semmi népszerűt, így aztán fiatal nagymamám nem is gondolkodott többet a jelentésén.

Pedig ha megtette volna, bizonyára sok dolog másképp alakul.

Géza aznap éjjel egyedül aludt ott-hon, ami tulajdonképpen még sosem fordult elő, mert ha Erzsike házon kívül volt, Géza Ritával cincogott, mint két szerelmes, turbékoló patkány, de Rita most nem állt a rendelkezésére, mert elhúzódó születésnapra zsúrt tartott a barátnőinek, ahol hideg főtt tarját, főtt tojást, kolbászos egybesült fasírtot és puha kenyeret szolgált föl fehérbor és házipálinka társaságában.

Gézát nem hívta meg a zsúrra, mert lányok egymás közt volt. Sok mindent

megvitattak ezen a zsúron a lányok egymás közt, amit Géza nagyon szeretett volna megtudni, de Gézának, egy férfinak a huszadik század végi vidéki Magyarországon soha esélye nem volt olyasmiket megtudni, amiket a lányok ilyen elhúzódó születésnapra zsúrok alkalmával megbeszéltek. Géza egy ideig azon törte a fejét, milyen ürügyel mehetne át, majd átosont és hallgatózni próbált, aztán feladta, kiverte a farkát és elaludt. Arcában a hímezett párna kalocsai mintájával arra ébredt, hogy valaki halkán jár a lakásban. Azt hitte, hogy esetleg Katalin jött meg, akit Erzsike magával vitt a szakszervezeti gyógyfürdőre, és megörült, mert régóta úgy érezte, megrövidült, mióta nem sikerült a terve, hogy megerősokolja Katalint. Gondolta, hogy most könnyedén valóra váltja. Kikiáltott a rekamiéről, ahol ruhástul, de lehúzott slliccel aludt:

– Gyere csak be, Katalin!

De semmi választ nem kapott, csak a süket csönd és a folyosó visszhangja felelt neki. Ezen meglepődött és megfeszülve hallgatózott. A léptek kinyitották a konyhaajtót, kinyitották a szomszéd szoba ajtaját, keresztülmentek a szobán, benyitottak a verandára, matattak a tavalyi dió között. Majd néhány másodperc csend után Géza gyanakodni kezdett és a verandához osont.

Már nem talált ott senkit, de a tavalyi dióban tartott egymillió forint eltűnt, a pénzt tartalmazó nagyméretű papírdoboz üresen hevert a dió tetején. Rohant keresztül a szobán, a konyhán, ki a folyosóra, de már csak a csukódó bejárati ajtót érzékelte. Feltépte, kinézett, de senkit nem látott a kertben. Visszament, hallgatózott, de csak a kísérteties csöndet hallotta.

Aztán valami reccsent és hozzáért a vállához. Géza felkiáltott ijedtében,

remegett a lába, a torkában dobogott a szíve, pedig amúgy nem volt ijedős-féle, inkább maga volt ijesztő.

A plafonon egy beázásfolt volt, abból vált le egy darab és hullott Géza vállára.

Felkapcsolta a villanyokat, és visszafeküdt a kalocsai mintás díszpárnák közé a rekamiéra.

Másnap érkezett fiatal nagymamám, és rögtön feltűnt neki, hogy a máskor olyan alpárian beszédes Géza milyen hallgató. Katalin nem jött vele, mert ő már előző nap elutazott Hajdúszoboszlóról, hogy egy kisebb alföldi kirándulókörutat tegyen, amire nagymamám biztatta, mert Katalin még soha nem kirándult sehova, de micsoda szégyen, hogy az ember nem ismeri a saját hazáját, mondta fiatal nagymamám, és elküldte a kedvenc bejárónóját, hogy csodálja meg a magyar pusztát, mert ilyet máshol a világon úgyse lát, mint amilyen a magyar Alföld meg a Hortobágyi Nemzeti Park. Lovagoljon, pihenjen, esetleg vásároljon egy pulikutyát, mondta nagymamám, és némi költőpénzzel szárnyára bocsátotta Katalint.

Géza színjőzanan, jelentőségteljesen ült egy széken, derekát pedig egy hímzett párnával támasztotta meg.

– Eltűnt az egymillió forint – közölte síri hangon.

– Melyik egymillió?

– Amit a tavalyi dióban tartottál, a papírdobozban. Betörő járt a házban tegnap éjjel. Felfigyeltem a neszre, de mire kimentem, már hűlt helyét találtam. Biztos, hogy jól ismerte a házat is, a kertet is, a környéket is. Különben hogy tűnhetett volna el olyan hamar, mintha a föld nyelte volna el?

– Hívtad a rendőrséget?

– Nem hívtam, mert akkor megkérdezték volna, honnan van az az

egymillió forint, és oda lenne az egész déligyümölcsüzletünk.

– Régen mondom, hogy alakuljunk át gmk-ba! Nem bírják már az idegeim ezt a megtúrt illegitimitást a Skála parkolójában.

– De nem kell még lemondanunk a pénzről. Az a gyanúm, hogy Katalin keze van a dologban.

– Ugyan, fiam, Katalin szóba se jöhet.

– Miért, ki más menne egyenesen a rejtekhelyhez, ismerné úgy a házat, a kertet, hogy rögtön felszívódjon? És, ha nem tévedek, tegnap már nem volt veled, ő előbb befejezte a gyógyfürdőzést.

– Ez igaz – gondolkodott el fiatal nagymamám.

– Majd minden kiderül, ha kikutatjuk a holmiját. Valahová csak el kellett tennie a pénzt, vagy valami más nyomot találunk – dörzsölte a kezét gondolatban Géza.

Nagymamám érezte, hogy elég sértő lesz Katalinra nézve a gyanúsítás, de mégis ráállt a nyomozásra és az önbíráskodásra, mert még mindig hatott rá Géza férfivarázsa, és amikor pár nap múlva Katalin hazaérkezett, megkérte, hogy hadd nézze át a szobáját.

– Elnézésemet kérem, fiam, de Géza egyedül volt itthon, amikor a lopás történt, és felelősnek érzi magát, ezért kérte, hogy kutassuk át a holmidat.

Géza közben már derékig Katalin fehérneműs fiókjában volt, és nyálcsorgatva forgatta ki a leszorító bugyikat és csipkés nejlonkombinékát, valamint merevítő, szivacsos Triumph melltartókat, melyek Katalin kincsei voltak. Végül megtalálta a pénz papírdobozát, és hangos áhá kiáltás közepette nagymamám orra alá dugta, és a bejárónő hiába tiltakozott, Géza megvádolta őt.

– Ne tettesd magad! A dobozzal együtt egymillió forint is eltűnt. Nem is tudtam mire vélni a dolgot, még jóshoz is elmentem, hiszen én felelek ezért a pénzért. Tehát haladéktalanul add vissza!

– De én nem vettem el! – kiáltott fel Katalin. – Mondhat akármit, eszembe se jutott, hogy hozzányúljak. Azt sem értem, hogy került hozzám ez a doboz!

– Ne tagadja, fiam, hiszen itt a bizonyíték – mondta nagymamám is, akit meggyőzött a hamis doboz.

Katalin ekkor nagyon elkeseredett, és gondolta, hogy ennek nem lesz jó vége, mert már egyszer átélt egy hasonló szitut. Amikor kisiskolás volt, észrevette, hogy az igazgató fia ellopja az egyik osztálytársa tornacipójét. Amikor a tolvajt keresték, ő szólt, hogy az igazgató fia volt az, ő látta az öltözőben, amikor ellopja a cipőt. Az igazgató erre felháborodott, felpofozta őt, majd őt magát vádolta meg a lopással, emiatt ki is rúgták az iskolából. Nemrég újra hallott az igazgató fiáról, volt a rádióban a hírekben, meg a tévében is, hogy harminckét késszúrással megölte a nagymamáját és elvette az asszony háromezer forintját.

A hír hallatán Katalin annak idején nem kis elégtételt érzett, most viszont azt érezte, hogy megint igazságtalanul kaparja a hurok a torkát. Géza közben megvitatta Erzsikével, hogy milyen büntetés lenne a legjobb a lánynak, és sikerült kijárnia, hogy Katalint este majd kikössék a szőnyegporolóra és alaposan verjék meg büntetésül, és addig verjék, amíg el nem mondja, hova dugta az egymillió forintot.

Nagymamám azért eléggé hitetlen volt még mindig, nem tudta elhinni, hogy csalódnia kell Katalinban, de Géza férfias bájának hatására ráállt a dologra.

– Csak ne túl későn – mondta –, mert ma este lesz a *Ki mit tud*.

28. Ugyanolyan vagyok, mint a többi egymillió ember. Úgy tervezem, hogy két óra alatt beveszek 200 Solphadene-t és 200 Nurofen Plust. Már be is gyűjtöttem. Sokkal biztosabb gyógyszerek is vannak, de mind receptköteles. A paracetamol, az ibuprofen és a codeine persze ártatlannak tűnik, de ekkora dózisban olyan károsodásokat okoz, ami halálos. De azért félek. Ezért beülök egy kád vízbe, és amikor már érzek valami hatást, a hajszárítót beleejtem a vízbe. Hallottam, hogy már többen meghaltak így, direkt és véletlenül is. Biztos, hogy sikerülni fog. Azért is halogattam eddig, mert félek a túléléstől. Olvastam, melyik kísérlet túlélése milyen károkat okozhat, amik aztán csak rontanak a helyzeten.

Az egyik leggyakoribb öngyilkossági nem, bár nehezen hihető, hogy az ember vízbe fojtja magát. Sokaknak még a fürdőkádban is sikerül. De ha mégsem, akkor maradandó agyi károsodás lép fel az oxigénhiány miatt. Elég biztonságos, amit én választok, az áramütés úgy, hogy a teli kádba elektromos szerkezetet dobunk. De még ezt is túl lehet élni. 500-1000 voltos áramütéstől mély égési sérülések, már 110-220 volton venticuláris fibrilláció és komoly idegi sérülések. Az érfelmetszés ősi japán módszer, a Seppuku, vagyis esetemben Jigai, mert így hívták, ha nő követte el. A karon vagy a combon kell felvágni egy artériát hosszában, késsel vagy pengével. Sokáig tart, míg az ember így kimúlik. A nagy vérvesztéségtől lelassul a szív, így a halált oxigénhiány okozza. Emiatt a túlélés agyi károsodással fenyeget. Leugrani magas helyekről: épületekről az aszfaltra vagy

hídról a vízbe, esetleg sziklákról a mélybe, népszerű módszer. A túlélés biztos hogy combcsonttöréssel jár, és még számos hasonló sérüléssel. A fuladás kivitelezését nehezen tudom elképzelni: beburkolom magamat egy zacskóba és megfojtom magam? Ez nem hiszem, hogy sikerülhet. Nitrogén vagy hélium belélegzése biztosan halálos, de azt meg honnan szerez az ember? Nem szólnak-e bele az uralhatatlan ösztönök, hogy az ember levegőt vegyen az utolsó pillanatban? Szén-monoxid belélegzése, lehet palackból vagy kipufogógáz formájában. Bezárt garázsban elaludni járó motor mellett, akkor biztos nem fordul vissza az ember ösztöntől hajtva bután az utolsó pillanatban. Csak az a baj, hogy nincsen garázsom. Pedig még akkor is biztonságos, ha az ember netán ki akarna menekülni, mert a szén-monoxid visszafordíthatatlanul összekapcsolódik a hemoglobinnal. Mérgezés tisztítószerekkel, ipari folyadékokkal, diazepammal, cyaniddal. Biztosan borzalmasan fáj, és maradandó szervi károsodásokat okozhat a túlélés, habár ha elegendőt fogyasztunk, ritkán lehet túlélni. Akasztás: a siker titka, hogy jó csomót kössünk. A túlélés veszélye, hogy oxigénhiány miatt agyi károsodást szenvedünk, vagy eltörik a nyakcsigolyánk, ezért mozgásképtelenné válunk. Gyógyszer- és alkohol-túladagolás. Bár a legtöbb gyógyszernek megvan az ellenmérge, lehet hatásos. Az alkohol túladagolása önmagában is megölheti az embert. A túlélés kockázata: szervi működés-képtelenség, megrongálódott mentális képességek. A fegyver általi halál, főleg a főbelövés, 99%-osan biztonságos. De van, amikor a lövés nem öl meg, csak vérvesztéséget, agyi vagy más testi károsodást okoz. Én szívem szerint ezt választanám, de András

halála után megváltam a pisztolytól, kár volt. Több módszert nem tárgyal ez a weboldal, pedig még lennének szerintem lehetőségek. Például milyen az, ha valaki üveget eszik? Biztosan nagyon fájdalmas és körülményes. Vagy a vonat elé veti magát, vagy, közelebb van, metró elé? Leszúrja magát? Például beledől egy kardba. Vagy a kenyérvágó kés is elég? Maradt egy csomó kérdésem, amire nem találok választ egy internetes oldalon sem.

Találok viszont egy linket az öngyilkosság eszközeit taglaló site-on, ahová segítségért lehet fordulni. Végül is meg lehet próbálni. Végigböngészem a www.save.org, www.suicidepreventionlifeline.org, www.survive.org.uk/suicide és a www.samaritans.org oldalakat. Közben rákeresek magyarul is, hátha az anyanyelvemen is kapok segítséget, bár nem sokat remélek. Mégis találok egy oldalt, www.psyché.hu, ahol ez a biztató szöveg fogad:

„Kedves Látogatónk!

Pszichoterápiát nem vállalunk, kérünk, ne várj csodát egy egyszeri beszélgetéstől. Sem a pszichológusok, sem a pszichiáterek nem varázslók, akik majd helyetted oldják meg a gondjaidat. Azokat csak TE tudod megoldani, a legtöbb, amit tehetünk, hogy megpróbálunk ebben segíteni.

Szeretnénk még mindezek mellett pszichológiai ismereteket is terjeszteni, hozzáférhetővé tenni mindenki számára.

Érezd jól magad nálunk, szívesen látunk és viszontlátunk bármikor!”

Be is zárom rögtön. Megfordul a fejemben, hogy esetleg felhívjak-e egy telefonos lelkeségély-szolgálatot, de azonnal el is vetem. Biztos, hogy nem tudnám egy idegen akárkinek csak úgy elmondani a problémáimat. Talán ha megbizonyosodhatnék róla, hogy

az illető hiteles személyiség, de erre ilyen módon nincs esély.

Egyszer elmentem pszichológushoz, aki pszichiáter is volt egyben. Egy ismeretlen férfihoz, akit egy barátom ajánlott, egy mentálhigiénés központban. Beszélgettünk, és tesztet is adott, hogy ha van kedvem, töltsen ki. Egyet kitöltöttem. Utána azt mondta, felvetődött egy probléma a mi közös munkánkkal kapcsolatban. De döntsem el, ha akarom, akkor még járhatok, beszélgethetünk. Eddig ez csak egyszer fordult elő velem, hogy a páciens intelligensebb, mint a pszichológusa. Egy festő, akinek lebénult az egyik keze, ezért jött hozzá. Gyógytornaképpen hegedülni tanult, és az évek során hegedűművész lett. És festeni is újra tudott. Itt elterelődött a beszélgetés, nem is igazán értettem, hogy mi itt a probléma. Esetleg felhívhatnám? De miért zavarjak akárkit is a gondjaimmal? Ha még a saját barátom se kíváncsi rá, aki pedig szeret engem, úgy gondolja.

Vagyis kíváncsi rá, csak nincs ideje meghallgatni, mert nyaralni kell mennie a feleségével.

Én is úgy gondolom, hogy talán szeret, és ő az Igazi Angyal. De lehet, hogy csak képzelődöm. Vagy annyira mégsem szeret. Vagy lehet, hogy nem ismeri fel, hogy ő az Igazi Angyal, és akkor hiába szeret.

Visszatérek az egyik angol nyelvű túlélőoldalra. 24 órás, bizalmas, nem elítélő érzelmi támaszt nyújtanak, telefonon, e-mailben, levélben vagy személyesen. Nekem inkább információra van szükségem, átnézem az oldalt. Mert elhatározom, hogy saját magamat fogom kihúzni. Az ember úgyse számíthat senkire.

Írnak például az érzelmi egészségről. Az érzelmi egészség nem adott a születéssel, hanem azoktól a

körülményektől függ, melyek között az ember felnő, és a tudástól, képességektől és tapasztalatoktól, amiket élete során összegyűjt. Egy másik oldalon elolvasom, melyek az öngyilkosságot megelőző periódus tünetei. Rájövök, hogy a negyvenegy felsorolt körülmény vagy tünet közül nálam harminckilenc megtalálható.

Ugyanolyan vagyok, mint a többi egymillió ember, aki ebben az évben megöli magát.

Az egyik oldalon találok egy nemzetközi szervezetet, amelynek van magyar nyelvű része is. Azért jó, hogy azt is meg akarják menteni, aki nem tud angolul. Csak az meg hogyan találja meg az oldalt? A www.befrienders.org/ oldalon vannak magyar nyelvű információk, öngyilkosjelölteknek és segítő szándékúaknak is. A fórumokból úgy tűnik, a legtöbb ember úgy gondolja, hogy ha valaki van olyan hülye, hogy megöli magát, hát legalább egy hülyével kevesebb van a világon.

Pedig általában a hülyék és igénytelenek a legjobb túlélők.

Vagy úgy gondolják, hogy az öngyilkosság szegény. Szerintem az öngyilkosság egy normális válaszreakció bizonyos történésekre és körülményekre, csak mivel nincs kultúrája, nehéz kivitelezni. Sok ember, aki megküzdött az öngyilkossági szándékával vagy túlélte az öngyilkosságot, később örül ennek. Én sosem ismertem volna meg az Igazi Angyalt, ha már nem élnék.

Azt is írják, akinek öngyilkossági szándéka van, azonnal beszéljen valakivel, akár közel állóval, akár hivatásos segítővel. Mert egyedül lenni a legrosszabb. Szerintem nem. Éppen a többi ember juttatott ide, meg nem is valószínű, hogy valaki tudna segíteni. Ha én nem tudok magamon, más hogyan tudna? Leszámítva az Igazi Angyalt.

De az Igazi Angyal telefonját ki-kapcsolva, hallgatásba burkolózva napozik az olasz tengerparton.

Nem tudok úgy tenni, mintha most dacból akarnék élni. Inkább hogy hátha még történik valami. Végül is később is lehetek öngyilkos, esetleg kibírok még pár napot. Azt írják a leggyakrabban: az öngyilkosság egy ideiglenes probléma végleges megoldása. Az én problémám éppen hogy nem ideiglenes. Vegyem már észre, hogy nem keltek senkinek. Ezt kéne elfogadni. Nehéz, mert jó lenne, ha nem így lenne. De erről szól az egész életem. Már az is, hogy a szüleimnek nem kellettem. Az utcán találtak meg. Már majdnem éhen haltam, ezért kórházba küldtek. Nem jelentkezett értem senki. Kis idő múlva sok reménykedő szülővel szembesítettek, akik eltűnt gyereküket keresték. Hátha mégis én vagyok az. De nem. Volt egy nagyon kedves házaspár, velük beszéltem is. Egész addig azt hitték, néma vagyok. Hallottam, behallatszott a szomszéd szobából:

– Nézze, nem lehet, hogy mégis ez a maga kislánya? Csak nem ismert rá elsőre. Nagyon le van fogyva, és valószínűleg nagy traumát élt át, azért nem beszél. Ez megváltoztatja a gyerekeket.

– Maga megőrült? Egy anya megismeri a saját gyerekeit!

– Asszonyom, értsük már meg egymást! Annak az esélye, hogy a maga gyereke előkerül, gyakorlatilag semmi. Ezt a gyereket senki nem keresi. Vigye haza, és mindketten jól járnak!

– De én a saját gyerekeimet akarom!

– De hát olyan nagy a különbség?

– Hogy mondhat ilyet? – zokogott a nő, és kirohant.

– Karcsi, de nagy állat vagy, bazdmeg! – hallottam a kollégáját.

– Jó, én csak segíteni akartam. Nem értem, miért kell hisztizni.

– Akkor vidd haza te!

– Megőrültél? Nem kell nekem ez a gyerek.

– Pedig jó strapabíró! Azt hallottam, legalább négy hetet töltött az utcán! Novemberben, bazdmeg! Fogalmam nincs, hogy bírta ki.

Volt egy ilyen őrangyalom. Csak kevés emlékem van, de ez tisztán megmaradt. A férfi arca, testalkata, minden. Őt követtem, és ő megmentett.

Évekig nem akart örökbe fogadni senki, mert már túlkoros voltam ehhez. Aztán egyszer mégis. Egy házaspár, aki elvesztette a lányát, aki pont olyan korú volt, mint én. De pár hónap után elváltak, és egyikük sem vállalta, hogy engem nála helyezzenek el. Ezért visszaadtak állami gondozásba. Jól emlékszem ezekre a dolgokra, de nem akarok emlékezni. Van is némi eredmény: mindig egyre több részletet sikerül kitörölnöm. Nagy szerencse, hogy egy olyan hivatásos anyához kerültem, akinél ott volt Krisztián! Egyetlen támaszom, aki mindig megbízhatóan szeretett. De nem használhatom ki, neki is megvan a maga élete, Anna Pavlovnával. Anna orosz nő, és rémesen féltékeny. Emiatt alig láthatom a bátyám.

Basa Viktor

miserere

adjál még Uram pár könnyű fényű estét és néhány szép nyarat a hosszú tél után	bomlott elmék helyett adj egyszerű igét
füröszse napsütés a mocskos földeket	vendégül add magad koldulj asztalunknál ha fáj az irgalom te akkor is maradj

Armageddon után

szárnyak emelkednek
sziklák összetörnek
nagy súly zuhan rájuk
mindenütt sötét lesz

minden gyertya elfagy
éles lesz a láng is
fényes kés a szembe
megvakít a penge

angyal minden úton
reng a föld ha járnak
itt most nem vigyáznak
szótlanul figyelnek

mozdulatlan élők
állnak mint a tárgyak
széllökést kívánnak
törjön össze testük

mert az égen jel van
mert a földön vér van

nem kiált egy hang sem
háromszor csak minden

vár, és vár, és vár

E számunk szerzői

- Baka Györgyi** (1951) – könyvtáros, költő
- Balogh Ágnes Emese** (1988) – egyetemi hallgató, Heréd
- Bánosi György** (1953) – költő, író, középiskolai tanár, Budapest
- Basa Viktor** (1974) – tanár, katekéta, Budapest
- Batta Eszter** (1988) – grafikus, Budapest
- Bereti Gábor** (1948) – közíró, költő, Miskolc
- Birtalan Ferenc** (1945) – költő, Budapest
- Borgó György Csaba** (1950) – festőművész, főiskolai tanár, Miskolc
- Bozók Ferenc** (1973) – költő, piarista szerzetes, tanár, Kecskemét
- Csáti Demeter** (XV–XVI. század) – költő, ferences szerzetes
- Csisztay Gizella** (1947) – polonista, műfordító, Budapest
- Csóka László** (1967) – festőművész, Százhalombatta
- Elmer István** (1952) – író, szerkesztő, Budapest
- Fazekas István** (1967) – költő, író, műfordító, Százhalombatta
- Gudovics Vera** (1969) – festőművész, Százhalombatta
- Hegedűs János** (1979) – fényképész, Budapest
- Horváth Béla** (1960) – tanár, Érd
- Kolta Dóra** (1966) – PhD-hallgató, Gödöllő
- Krizsán László** (1929–2006) – történész
- László Bandy** (1941) – grafikus, Százhalombatta
- Mandics György** (1943) – író, matematikus, Budapest
- Márton Béla** (1913–2007) – festőművész
- Mátyus Aliz** (1948) – író, szociológus, szerkesztő, Budapest
- Mitták Ferenc** (1949) – helytörténész, Százhalombatta
- Nagy Katalin** (1951) – kutató, műfordító, Budapest
- Németh András** (1956) – költő, egyéni vállalkozó, Budapest
- Ócsai Éva** (1974) – középiskolai tanár, Dunakeszi
- Oláh András** (1959) – költő, író, Mátészalka
- Oláh Tamás** (1944) – költő, szerkesztő, tanár, Budapest
- Papp Tibor** (1936) – író, költő, műfordító, tipográfus, Budapest/Párizs
- Psenák Ilona** (1986) – műfordító, Révkomárom (Szlovákia)
- Regős Ágnes** festőművész, népművelő, Százhalombatta
- Sebeők János** (1958) – író, publicista, közszereplő, Budapest
- Szalai Gáborné** (1948) – könyvtáros, Százhalombatta
- Székely András Bertalan** (1952) – művelődésszociológus, kisebbségkutató, Isaszeg
- Szép Enikő** (1991) – egyetemi hallgató, Százhalombatta
- Szép István** (1955) – zenei könyvtáros, Százhalombatta
- Szigetvári József** (1960) – koreográfus, fesztiválszervező, Százhalombatta
- Szilágyi-Nagy Ildikó** (1978) – író, kritikus, szerkesztő, fotóművész, Pázmánd
- Szűgyi Zsolt** (1982) – költő, Budapest
- Takács Péter** (1947) – népművelő, Százhalombatta
- Tandori Dezső** (1938) – költő, író, műfordító, Budapest
- Varga László** (1974) – festőművész, Százhalombatta
- Véghelyi Balázs** (1983) – költő, író, Százhalombatta
- Vezér Mihály** (1960) – közgazdász, polgármester, Százhalombatta
- Zalán Tibor** (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest
- Zerza Béla Zoltán** (1979) – költő, Százhalombatta

Németh András
Semper idem

*– Imádkozunk a csillagok után kutató
kagylókészhez?*

*– Nyílj meg nekem, magamba zárlak,
zárj magadba, megnyílok neked.*

I.

ó
úgy
dadogj
mint levegőt
veszített tüdőök
elfogyó félhomályban
tapintás szem kopáran
tisztá part előtt
kövekre fűzött
halott út
ó

II.

te
légy
örzöm
árapály
ringass mindent
megnyílvá alattam
engedd benned ússzam
étert higgyek
és halált
örök
fény
te

III.

tűz
 penge
 és körberajzol
 kő iszap karcol
 ha árnyék simogat
 de vele az aranykor
 a nap ereje az alkony
 arcodon part marad
 vértükörben alszol
 és körberajzol
 penge
 tűz

IV.

ha
 szín
 öl ölel
 gyöngy
 hull alá a fény
 kitárt karjai közül csak én
 velem az alkony halálhulláma ring
 jégfehér láz testárnyékok árkaiban
 de marad az élő erény
 lány hús felszínén
 könny
 öl ölel
 víz
 ma

V.

se
 most
 se máskor
 ne kérj csak adj
 legyél az én szavam
 szűz gyönyör a nap ölében
 a víz hiába lüktet értem
 habja gyöngyöt fogan
 és te maradsz
 halálszomj
 korty
 te

VI.

héj
falán
belül a várt
hullám takarna
el de nem a nap szeme elől
amíg legördül semmi könny
az arcodon mert csak közöny
ringatni gyöngy port a föld
ragyogó testét és a habra
se várj tovább
halál
héj

VII.

én
aztán te
hiába keressük
az ég kupolaujjait fölöttünk
imák gyöngyházát – az embert? –
és a ragyogásért bennünk összezúzni
képtelen kést mikor az idő visszadob
önmagába ahol kettőnkért lesz halott
a naptenger fény víz de élve jut ki
újra láthatod – az embert? –
partot ér a testünk
vagy a lelkünk
porként te
én

Oláh Tamás

Ikerkép

Szmolenszk, 2010. április 10.

Ott ült a koronájukat fosztott fák
szívében a pusztult világ,
fagyöngyök között
csupa szétszakadt idegen tárgy,
kerekek fent az ágakon,
lent a géptest széttört darabjai,
megtépett ing, kabát,
a holt anyag görbült, színét vesztette,
zsugorodott, de megmaradt,
az tűnt el,
mi teremtett rendet a testben,
készült a jóra,
szemet imára zárta,
gondolatot küldte útjára,
s a látomás után surrant.

Öklömbe harapok.
Pőrére vetköztet ezer kilométerről
a fájdalom szaggaott lüktetése.
Vacogva keresek fogódzót,
de agyam üres, hiába kutatok
a szavak között, a hűtlen értelem
nem segít.

Szemem lezárom,
ha már az áldozat nem én vagyok,
hagyom könnyem lefolyjon arcomon.
Hiszen testvéreim voltak,
mint azok mind,
kiket a *kaukázusi* parancsa likvidáltatott.
Némán ült a rovar vékony szája fölött,
amikor intett,
s mozdulata halála lett
tízezreknek.
(Tudom, téged Oszip Mandelstam sem
kímélt meg.)

A végrehajtók nyomát a fű rég benőtte,
de rémtettük emléke,
mint az őstengeri csiga
millió évig mészkőbe
rejtőzve,
a kollektív emlékezetbe
marva megmaradt.

Bárcsak sohasem történt volna meg
az az eszement gyilkolás.
Bárcsak sohasem jött volna el *ez* a nap,
mikor a múlt megvillantotta tükördarabját,
finom ujjai közé vette a percet,
s a két idősík
az erdei tömegsírok felett egybecsúszott,
hogy a túlélők csatlakozhassanak
a menetelő lengyel tisztek néma seregéhez.

FINTA JÓZSEF | REFORMÁTUS TEMPLOM SZÁZHALOMBATTÁN

Tatjana Ocsejeva¹

I. Ne fuss

„Az élet lehelete – egy könnyű pillanat.”

Omar Khajjam

Ne fuss,
Rohanni kár.
Ne bánts
A szív lángját.

Tudod.
Nem láthatod a tarka rétet,
A csalogány dalát sem hallhatod,
Nem kóstolod az eper-mézet,
Új törülköződ is félig varrod.

Érzed.
A vad szél eloltja a szikrát,
A gyenge fuvallat fellobbantja.
Észrevétlen forog a világ,
Az éj és ég egybeolvad, néma.

Látod.
Én egy kis veréb vagyok csupán,
Égre vágyom, bár rövid a szárnyam.
Az élet egyetlen szárnyacsapás,
A szél játszva borzolja maradék tollam.

2. Az ember kóbor lelke

Tetralógia

2.I. Flörtölő galóca

A ligetben a lombok alatt,
Ezerféle gomba nő: galamb-,
Keserű-, tinóru-, szőrgomba,
De legeslegszebb a galóca.

¹ A szerzőtől kapott kézirat

Messze látszik. Tündöklük rajta
Ékes sarpan², hímes harisnya.
Gyilkát leplezni folyton flörtöl,
De rá is halál vár a földön.

2.2. Beteg légy

Fejével a mennyezetnek ütődik
A hatalmas, fekete, őszi légy.
Fájdalmát eltitkolni igyekezik,
Körbezümmög-donog a szobában szegény.
El akart rejtőzni egy résbe,
Hiába kapaszkodott – elszállt a lelke.

2.3. Bíborszínű nyárfalevél

Csipkés szélű,
Bíborszínű
Nyárfalevél reszket,
Alig él.
– A föld ölén,
A hó keblén,
Hogy elszenderüljek én,
Lehullok.

2.4. Unalmas „hegedűművész”

Lakók házát felferve,
Az éj csendjét megtörve,
A tücsök – zajgó firma,
Plafon ura – hegedül ma.
Fénye villan, hangja zuhan –
Földbe hal a „hegedű”.

² mari fejdísz

2.5. Csúszós alak

Epilógus *Az ember kóbor lelke* című tetralógiához

Az ember eljött e világba,
Hogy repkedjen, mint réten a lepke,
Munkálkodjon, mint szorgos méhecske.

Sorsát homlokára írták,
Isten fentről mindenkit lát,
Lelkének ígér új formát.

Kígyóként élsz majd sziszegve,
A csúszós bőr elő van készítve.
Gazdája – egy orvosi üvegce.

3. Mama

Mottó

„Mit hagyok én magam után a világon?
Meggyet a tavasznak,
A nyárnak kakukk hangját,
Az ősznek vérvörös juharfát.”

Rjokan

Mama.
Ahogy gondolod, úgy teszek.
Mikor megvédesz, örvendek,
Ha megpirongatsz, elfogadom,
Talányaid kibogozom.

Te almafa vagy, én az almád,
Kit régen vártál, óhajtottál.
Nem adsz engem a szélnek,
Jégesőtől óv kezed.

Szíved melegét, lélegzeted
Csontjaimba, vérereimbe
Nagy szeretettel adtad,
Évekké nőtt a pillanat.

Ne aggódj, ha fádról lehullok.
Talál a földön helyet magod.
Mások örömére tavasszal
Hófehéren kivirágoztam.
Mama.

Ljubov Koszova-Sztarceva³

* * *

„Szent helyemre” bújok
Az emberek elől.
Minden egyes sorhoz
Izzón imádkozom:
„Te, lelkem szülöttje,
Vérem hevítettje,
Mint gyors csermely vize –
Fuss forró versekbe.”

* * *

Elaltatom gyermekim,
Elaltatom férjem is,
Aztán elszököm tőlük
Egy különös világba.
Múzsza-ország ajtaján
Hangtalanul belépek,
Abban az arany csendben
A szent lantra rálelek.
Húrjait felhangolom,
Zengjen, ahogy akarom,
Hadd szárnyaljon a lelkem,
Keresztül-át mindenem.
Mit csak bírok reggelig,
Isten-lányként játszom itt.
Aztán sietek haza –
Ők semmiről sem tudnak.

³ A szerzőtől kapott kézirat

Maria Vagatova⁴

Aj Juvan a Moszum folyó vidékéről

Én, Aj Juvan a Moldan nemzetségből,
 Aj Juvan a Moszum folyó mentéről,
 Étellel-itallal teli asztalnál
 Ülök.
 Étellel-itallal teli asztalnál
 Ülök, és énekelek.
 Moszum folyó menti földem
 Drágább a szívemnél, tudjátok meg.
 Moszum folyó menti vizem
 Drágább az életemnél, tudjátok meg.
 Lám, ilyen földem van nekem.
 Lám, ilyen vizem van nekem.
 Nekem, Aj Juvannak a Moldan nemzetségből,
 Aj Juvannak a Moszum folyó mentéről,
 Eme fényes világon ilyen gazdagságot
 Adott Numi Torum.
 Ha beköszöntött a téli nap,
 Sítalp-utakra álltam.
 Ha előbukkant a téli nap,
 Szarvasszánon jártam.
 Dermesztő fagyos napokon
 Kezem-lábam megfagyott sokszor.
 De a hófúttá erdei utakon
 Siklottam tovább a buránon⁵.
 Száraz, gyantás fából rakott tűz
 Mindig hajlékomul szolgált.
 Száraz, gyantás fából rakott tűz
 Mindig menedékemül szolgált.
 Tűzzel dédelgetett Aj Juvan
 Tűzzel melengetett Aj Juvan
 Sok izzadságceppet hullattam ösvényeimre,
 Sok könnyceppet hullajtottam ösvényeimre.
 Én, Aj Juvan a Moldan nemzetségből,
 Aj Juvan a Moszum folyó mentéről,
 Hát így jártam-keltem, lám, így éltem.
 Fehér vad teli terhét
 Sokszor megadatott cipelnem,
 Vörös vaddal körülaggatott övem

⁴ In: *Moja pesznja, moja pesznja* (Dalom, dalom), Jekatyerinburg, 2002, 82–85.

⁵ motoros szán

Sokszor megkötöttem feszesen.
Én, Aj Juvan a Moldan nemzetségből,
Aj Juvan a Moszum folyó mentéről,
Igazat mesélek nektek,
Igazat énekelek nektek.
Ha beköszöntött a nyári nap,
Csúszós fenekű csónakomat
Rögvest vízre bocsátottam.
Ha előbukkant a nyári nap,
Szarvaslapocka-nagy evezőmet
Rögvest vízbe mártottam.
Én, Aj Juvan a Moldan nemzetségből,
Csónakomon útnak eredtem.
Én, Aj Juvan a Moszum folyó mentéről,
Máris a gyalogösvényen termettem.
Esős napon
Eső áztatott,
De utamon tovább mentem.
Szeles napon
Szél fújta testemet,
De utam tovább vezetett.
Moszum folyó mellékfolyóinak sokasága
Témérdek apró halat ajándékozott nekem.
Moszum folyó víz-ágai
Sok örömet szereztek nekem.
Most jó emberek között ülök,
És méltó módon beszélek.
Most földijeim között állok,
És jó szívvel énekelek.
Tűzzel-széllel dédelgetett Aj Juvan
Tűzzel-széllel melengetett Aj Juvan
Sok halat fogtam,
Sok vadat ejtettem.
Moszum folyó menti földem
Drágább a lelkemnél.
Moszum folyóbeli vizem
Drágább a szívemnél.
Én, Aj Juvan a Moldan nemzetségből,
Aj Juvan a Moszum folyó mentéről,
Eme világon így éltem,
Nappalaím-éjszakáim így töltöttem.
Hej, gyerekek, gyerekek!
Haj, cseppségek, cseppségek!
Magam mögött hagyott útjaimat
Keressétek meg, találjátok meg.
Serény-ember-jó-kezem
Elerőtlenedett.

Bátor-ember-jó-lábam
 Bizony lassúvá lett.
 Moszum környéki erdő fáiban gazdag.
 Énekben köszönöm meg
 Istentől kapott napjaimat,
 Ezekről énekeltem most.
 Én, Aj Juvan a Moldan nemzetségből,
 Aj Juvan a Moszum folyó mentéről,
 Jó férfiak között vagyok –
 Lám, hogyan éltem.
 Jó asszonyok között vagyok –
 Lám, milyen sors adatott nékem.
 Moszum folyó menti földnél drágábbat
 Nem kerestem, több ilyen helyet nem ismerek.
 Moszum folyó vizénél nincs
 Drágább kerek e világon.
 Én, Aj Juvan a Moldan nemzetségből,
 Aj Juvan a Moszum folyó mentéről,
 Sok férfinhoz hasonlatos ember,
 Sok igaz emberhez hasonlatos ember,
 Hát így éltem,
 Hát, így járok-kelek...

Nagy Katalin fordításai

Tatjana Ocsejeva (1968, Jadikbeljak) mari költő, író. Tanítóképző főiskolát végzett. A tanítás mellett verseket, énekeket ír felnőtteknek és gyerekeknek. Több önálló kötete jelent meg. 2008 óta tagja az Orosz Írószövetségnek. Verseit több nyelvre is lefordították. Magyarul először lép az olvasók elé.

Maria Vagatova (Volgyina) – 1936) hanti költő, újságíró, énekes, mesemondó, a hantik Nagy Anyja. Sokgyermekes, nomád, réntenyésztő családban született (Berjuszovói járás, Hanti-Manysi Nemzetiségi Körzet). A leningrádi Herzen Pedagógiai Főiskolán végzett. Verseket második férjének, a fiatalon meggyilkolt hanti költőnek, Vlagyimir Volgyinnak a biztatására kezdett írni. Több önálló kötete jelent meg. Verseit sok nyelvre – többek között magyarra is – lefordították.

Ljubov Koszova (művészneve: **Sztarceva** – 1959, Polevo) komi-permják költő. Filológiát végzett az Udmurt Állami Egyetemen. A Komi-Permják Társadalomtudományi Intézetben tudományos munkatárs. Első, permják nyelvű kötete 1992-ben látott napvilágot, ezt követte a gyermekeknek írt elbeszéléskötete. Versei rendszeresen olvashatók különböző folyóiratokban.

Tatjana Daniljanc

Fehér vers

Gennadij Ajginak

fehér fehérség
fehérebb mint a hó
a virágzó fénynél fehérebb
az ablakon túli fehér hó
átdöf engem
a fehér hó
a fehér hó
a fehér fény
.....

elbűvöl a fehérség
a fehér a fehéren
a Te fehérséged
világod fehérsége
a galambok lába nyomán
a háromlevelű bíbor
fehéren a fehérségben
.....

elbűvöl a fehér a fehérségen
az arc maga
(nem az arc a fehérségben)
a galambok szárnycsapása
emlékeztet
a fény kifürkészhetetlen
a fény
.....

fehér a fehéren
mondom
a szó
átáramlik
tisztá vízként
a gégén:
fehér a fehéren
legyen!

.....
ám fehér a fehéren
így mondom
állítom:
fehér a fehéren

Mandics György fordítása

Grzegorz Wróblewski
A beszélgetés művészete

Mit fogunk ma csinálni – kérdezed.
Nem tudom – felelek.
Én sem tudom – mondod.

Nem tudjuk – erősítem meg.
Nem tudjuk, hiszen te sem tudod – morfondírozol.
Azért, mert nem tudom? – csodálkozom.

Azért, mert nem tudod – erősíted meg.
Csak azért, mert nem tudom? – emelem a hangom.
Magad is jól tudod – jelented ki.

De én nem tudom – állítom.
Tudod! – kiabálsz.
No jól van, tudom – ordítom.

Tehát... mit fogunk ma csinálni? – kérdezed.
Még pontosan nem tudom – mondom.
Ezt senki sem tudja – adsz nekem igazat.

Csisztay Gizella fordítása

Tatjana Daniljanc moszkvai orosz költő és filmrendező. A harmicévesek generációja hagyománytalan reprezentánsa minimalista költészetével. Az itt közölt vers a *Beloe* (Moszkva, 2006) kötetből való.

Grzegorz Wróblewski (1962, Gdansk) Jelenleg Koppenhágában él. Hét verseskötete jelent meg. A fordított vers a *Pomieszczenia i ogrodu* (Warszawa, 2005) kötetből való.

Michal Habaj

Utolsó tangó a barokk cirkuszban

Nézd: a táncterem ma üres, a hölgyek
dzsemmé változtak, befőttes poharakban
pihennek. Soha nem voltak ilyen lágyak,
mondanám édes ajkakkal, ha
a szájból nem nőtt volna ki egy feneketlen, fekete tó.
Nézd: a táncteremből az üresség terme lett,
s ajkaim egy mélabús lány ajkai lettek,
ki valahol nagyon messze él...

Elfeledjük azt az ólomeget,
mi megkeseríti a szánkat, mint
egy vérittas csók mandulája.
Arcod nem fénylik a tükör élén,
a tükör nem fénylik a kés pengéjén.
Nem nősz fel,
nővé nem leszel.

Mikor benned feldereng az állat,
távol a csipkétől, a sminktől és frizurától,
az éjben, mely fényes, mint a suhanó nyíl,
elviszlek téged a dobbanás szívébe.

Minden szervünk, mi most kiált belőlünk,
kétségbeesve kerüli az angyal jelenlétét.

Valamilyen nagyon távoli helyen
magunkhoz térünk, testünkben
emberi, tánkra emlékeztető lábakkal.

(Lelkünkbe csupán Rodin faraghatott ürességet.)

Elveszek egy arcot és elindulok.

Mint kanóc a láng alatt,
úgy gömbölyödök a magányba.

Mint kanóc a láng alatt,
úgy gömbölyödök a magánytól.

Nosztalgia

A randira floppyval érkezem virág helyett.
 Óh, köszönöm, sűgod, s a beismeréstől szinte ég az arcod.
 Félig ember, félig robot – a szerelmed csupán egy program,
 akárcsak a kék ég, az 1890-es évjáratú chardonnay,
 a sirályok vijjogása lent a part felett és ez az egész tengerparti nyaralóhely.
 Drapp öltönyöm és szalmakalapom is engem igazol.
 Én vagyok az első költő, aki a kiborgok családjából származom.

Képeslap Párizsból

Ahogy Breton úr említi, 1923 augusztusában
 megjelent egy fiatal lány árnyéka a Git-le-Coeur utcában.
 Tíz év elteltével ismét megpillantotta
 Nezval úr egy festői városka alkonyában.
 Filmben lépegetett, s ma rátaláltunk újra:
 azokon a helyeken él, ahol a szív megpihen.
 Tíz év múlva, amikor egy éjjel alatt az ifjúcska herceg
 álma emlékké fakul, gyöngyházás
 kezei mozgásában a kung-fu és a tango egybeolvad,
 és a Git-le-Coeur utcából a látomás-lény alakja
 újra feldereng mint a legkedvesebb elérhetetlen árnyéka.

Psenák Ilona fordításai

Michal Habaj 1974-ben látta meg a napvilágot Pozsonyban, vers- és prózaíró, irodalmár (az avantgárd és a modern irodalom a specialitása). A Szlovák Tudományos Akadémia (SAV) tagja (Szlovák Irodalom Részleg).

A Cédus Művészeti Alapítvány logójával jelzett oldalakon tavalyi pályázatainkon jelentkező szerzők műveit közöljük.

Harry Clifton
A kristálymennysország

„Új néped és hirtelen könnyű hasznod”¹
(*Pokol*, XVI. ének)

Itt ülök fönn a kristálymennysországban,
Magasan, mint Dante, letekintek
Az ember-embernek-farkasa Firenzére, vagy Dublin városra,
A Dáil Éireann fölötti csodás üvegkupoláján keresztül.
A kávézás megvolt; negyed tizenkettő van
És a képviselők visszavonulnak. A koncentrikus poklok
Székei megtelnek, összeesküvően,
Míg az elnöki kalapács koppan, a Ceann Comhairle
A csendért kiált, és megkondul a szavazó harang.

A Ház hirtelen kiürül a színpalak mögötti ajtókon át.
Charlie Haughey átmegy a színpadon,
Szóba elgyedik egy nővel, akit ismerek –
Még mindig szép, még mindig egy gazella. Hány év
Házasság után is azzal a dublini becsüssel?
Odafent az erők, melyek az univerzumot irányítják,
A fény, az értelem és a szeretet, Dante látomása,
Az ablakon átsugároznak. Egyedül vagyok idefenn
A képviselőház karzatán, amint a délelőtt feloszlata

Szétszórt közönségét, szunyókálva, mintha ott se lenne,
A fényes termen át.
A miniszterem felemelkedik. Összahajtom az *Irish Times*-t
És figyelem Ó Snodaigh-t, a koboldot és manót,
Idegesen vakargatja három megmaradt hajszálát
A kopasz folt mentén – őt, közvetlen főnökömet!
A sűgőt a „Tekintettel arra, hogy” színészbejárón keresztül.
Egy köztisztviselőt, amilyen én vagyok,
Egy életfogytost, aki szórszálát hasogat ítéletnapig,

¹ Babits Mihály fordítása

És komoran azt gondolom, „alkalmatlan
Az állam ügyeire,
Egy Tejfölösszájú.” Majd az előcsarnokban
Hallom beszélni, amint egy csikkel ellazul:
„Hagy szarjon Charlie arany tojásokat,
Vagy az ország baszhatja” – sznob vagyok, tudom,
Dante árnyéka, büszke és sértett,
Az örökségből kitagadva, a mennybe kristályosodva
Magasan és fénylőn, mint a kupola a Dáil Éireann fölött,
Dublin fölött ítélkezve, és egyre öregebben.

Carrie Etter

A háború negyedik éve

Eleinte a fájdalommat
mindkét végén megragadtam

kifacsartam, mint egy mosogatórongyot,
és szokványos dolgokra vágytam:

pitypangokra, szempillákra, csillagokra.
Nemsokára a nővéreimmel új dolgokat

gondoltam ki: hogy hallgassuk meg
a szőlőrigót hajnal előtt, hogy igyunk

friss tejet a kerítésoszlop mellett,
hogyan nézzük meg az év első borját –

annyi szerencsét raktározunk el,
amennyivel senki se tudna betelni.

David Harsent
A πανοπτίκιον

(Yannis Ritsos után)

A homályban a csupasz, festett bábok
finom erotikus töltést árasztottak. Testük
tökéletes volt, mintha egy külön
öntőformából jöttek volna... de amikor a férfi közelebből
nézte őket, úgy tűnt, mintha arcát látná az arcuk között.

Lépések hallatszottak az előcsarnokban. Levetkőzött,
és elfoglalta a helyét, mozdulatlanul, a többiekkel együtt,
amint a látogatók körbejárták a termet. Egy nő így szólt:
– Ezt itt jól elfuserálták – aztán nevetett egyet.
Megremegtek a férfi szempillái, amikor lehunyta a szemét.

Ócsai Éva fordításai

Harry Clifton (1952) ír származású költő. Öt verseskötete jelent meg, verseit számos irodalmi díjjal ismerték el. Jelenleg a University College Dublin tanára.

Carrie Etter (1969) amerikai költő, irodalomkritikus és tanár. Hat verseskötete jelent meg. 2001 óta Angliában él, jelenleg a Bath Spa University kreatívírás-tanára.

David Harsent (1942) angol költő és fordítókönyvíró. Kilenc verseskötete jelent meg, amelyek közül több is elnyerte az év legjobb kötetének járó díjat, valamint a T. S. Eliot-díjat.

Birtalan Ferenc
 Degan Alihastro verseiből

I.

Szélisten Esőisten
 Hozzatok enyhülést
 Sebére szívemnek
 Madáristen
 Tépd torkomból a jajgatást
 Szaladj elő ősi hegyekből
 Leopárdisten
 Nincs velem az én szeretőm
 Napra tárja combjai ívét
 Mézcsorgású kútjára
 Más hajol enyhért
 Tengerszín szeméből
 A gyönyör másra sugárzik

5.

Reggel ha látod az égen a kondort
 Tudhatod vigyáztam álmodat éjjel
 Ne riasszon a pumaszemű szörny
 Gyékényed fölé ne szálljon Denevérasszony
 Tengerszín szemed ne nyíljon az éjbe
 Mikor sápad az utolsó hajnali csillag
 Előhajtani aklából a Ragyogót
 Fölsiklik az égre a kondor
 Visszahullajtod takaródra az árnyat
 Állok messze a hegyeknél
 Nézek utánad
 Szárítják könnyes arcomat
 Keselyűszárnyak

9.

Patak zuhan a hegyről
 Hallom a hangod
 Szikláktól gyönyörült ének
 Meddig hagynak az istenek itt
 Cicomázni az évszakokat
 Mikor küldenek karvalyokat érted
 Légy templomuk oltárdíszé
 Kifosztva utánad meddig tátogat a nyár
 Jaj vigyázz szemed nélkül ne hagyj
 Tengerszín-szerelemtelen
 Halott hideg a smaragd

13.

Aranykorongokat ragyogtat melled
 Lecsukló fejemet
 Pihenni engedd
 Simítsd homlokomat
 Simogasd meg az arcom
 Tengerszínszemed búcsúztasson
 Míg átkísér őseinkhez
 A gyászba öltöző alkony

BRONZKORI HÁZ A SZÁZHALOMBATTAI RÉGÉSZETI PARKBAN

A Kelet-motívum újjáéledése

Orientalista gondolatok Ady prózájában

Európa és a Kelet. Az európai ember gondolkodásában a történelem kezdete óta fontos szerepet foglal el a Kelet, ez a titokzatos, gazdag vagy szegény, elbűvölő vagy primitívnek ítélt távoli hely, amelyet a kontinens lakója hallomásból, útleírásokból, ritkábban saját tapasztalataiból ismer. Ez a „Kelet” lehet az ókori Perzsia, Észak-Afrika, a Szentföld, Baskíria, a nagy kínai birodalom vagy egy sziget a Csendes-óceánon – jelentőségét nem az iránytű pontossága szabja meg. Szerepe állandóan változik, a mindenkori politikai, világnézeti átalakulás függvényében ellenség vagy szövetséges, megtérítendő avagy az igaz hit helyszíne, a borzalmak hona vagy a vágyott éden. Lakóiról az ókortól kezdve készülnek etnográfiai, antropológiai jellegű leírások, gondoljunk Hérodotosz, Strabon, Plinius műveire. A középkorban Marco Polo, Evlija Cselebi és a többiek útleírásai közvetítik az ismereteket. Az akkori keresztény Európában élő tudósok ismeretei lényegében az Óvilág kontinenseire, vagyis Európára, Ázsiára és Afrikára korlátozódtak, bár az utóbbiak esetében főként a peremvidékekre: a Földközi-tenger, a Nílus és a Vörös-tenger melletti tájakra, s azok többé-kevésbé mélyen ismert háterszágaira terjedtek ki. A középkori Európában a „Kelet” egy ambivalens térfogalom volt, senki sem tudta, hogy északon és északkeleten hol végződik Ázsia, és Afrika mennyire terjed ki déli irányban.¹

A nagy felfedezések korától kezdve kiszélesedik az európai ember vilásképe, az áhított és félt egzotikumot már nemcsak keleten, hanem szinte a szélrózsa bármely irányába elindulva megtalálhatja. Ettől kezdve voltaképpen nehezen választható el az orientalizmus a primitív, illetve az egzotikus kultúrák iránti vonzódástól. A távoli földrészek lakóiról nemcsak leírások keletkeznek, hanem már az ókorban (l. Aiszkhülosz, Lukiánosz) ők maguk is irodalmi művek hőseivé válnak, s ez a tendencia a XVII. századtól felerősödik. Ugyanekkor filozófusok vállalkoznak e népek szellemi kultúrájának általános értékelésére (pl. Montaigne, Lafitau, Rousseau, Montesquieu, Voltaire). Elsőként Herder ismer-te fel a keleti népek és irodalmak szellemének jelentőségét a nyugatra nézve. *Gondolatok az emberiség történetének filozófiájához* című munkája, valamint népdalfordítás-antológiája jelentik a primitivizmus, illetve az orientalizmus elméleti kiindulópontját. A XVIII. század vége felé fedezték fel az angolok majd a németek a szanszkrit költészetet. Európa-szerte a romantika hozta meg a keleties irodalom fellendülését. Ezt Friedrich Schlegel és Goethe munkássága, az átvett keleti irodalmi formák terjedése jelzi. Számos fordítás készült ekkor keleti művekből (pl. Magyarországon Vörösmarty kezdeményezésére az *Ezeregyéjszaké*). Általában egész alkotások átvételével, megnemesítésével találkozunk, s nem ritka egész kis népköltészeti gyűjtemények közzététele, mint például Chamissóé. A romantika a vágyott egzotikum világát kereste keleten, s a XIX.

¹ W. Kramer, *Új látóhatárok*, Bp., Kossuth, 1979, 10.

század második felében feléledő újromantikus hullám egy soha addig nem tapasztalt, a filozófia, a művészet minden területére kiterjedő Kelet-kultuszt bontakoztatott ki.

A XIX. század derekán nyugati nyomásra Kína és Japán megnyitotta kikötőit, és ezzel egy addig soha nem tapasztalt kulturális kölcsönhatás kezdődött meg. 1854-ben áruk borítópapírjaként japán fametszetek kerültek Párizsba, Európa kulturális fővárosába. Innentől számítható a japán művészet nyugati felfedezése, az impresszionizmus, majd a posztimpresszionizmus japán-kultusza.² A politikai térképen új színfoltot jelentett a gazdaságilag fellendülő Japán, amely a fejlett kapitalizmus korszakában felvette a versenyt a nyugati államokkal. A Franciaországgal kiépülő kereskedelmi kapcsolatoknak köszönhetően érkeztek Európába a fametszetek, s ezek nyomán és hatására az 1870-es években a képzőművészetben végiggyűrűzött a távol-keleti művészet hatása. Divattá vált a vonaljáték, a dekorativitás, a növényi minta, megerősödtek a stilizáló tendenciák. Az 1888-as katalóniai világkiállításon megjelentek a japán bútorok, tárgyak, s a párizsi világkiállításon (1867, 1878, 1900) a közönség nagy mennyiségű japán művészi alkotással és használati tárggyal találkozhatott. Az orientális motívumok váltak a műalkotás megújulásának fő forrásaivá, s az egzotikum iránti vágy megjelenítése lett a század utolsó évtizedeiben Európa-szerte kibontakozó szecessziós mozgalmak egyik esztétikai alapelvevé. Az „elkülönülés” egyik megjelenési formája az ősi, a primitív, a „nem európai” iránti érdeklődés, s a japán elemeken kívül felbukkantak egyéb keleti motívumok is. „Európában, különösen a művészi és irodalmi produkció területén, lassanként kialakult egy elképzelt 'Kelet', amelyben kínai, török, indiai, perzsa, arab, héber, babiloni, asszír és óegyiptomi elemek az 'orientálisnak' egy teret és időt átfogó meta-képzetében egyesültek.”³

Ady Párizsban találkozott a keletiség e kavalkádjával, illetve a Kelet képviselőivel is. Például Bajashi, az „én sárga kis japán diákom” (*Buddha temploma vár*, Budapesti Napló, 1905) valószínűleg egy volt azok közül a tehetséges fiatalemberek közül, akiket Japán programszerűen küldött ki nyugatra, hogy az ottani civilizáció technikai és kulturális vívmányait tanulmányozzák. A novella tanúsága szerint addigra már némi infrastruktúrával is rendelkeztek a francia fővárosban élő japánok, hiszen Ady karácsony estéjén Buddha templomába igyekszik barátjával.

Az *Abd-El-Kader* című egzotizáló novella valós alapja egy olyan jelenség, amely nem volt ritka a századforduló gyarmatosító birodalmaiban. A kolonizáló államok a távoli tájakról őslakók csoportjait szállították Európába, hogy

² Ingrid Schuster, *China und Japan in der deutschen Literatur 1890–1925*, A. Francke AG Verlag Bern, 1977, 5–9.

³ „...hatten dabei in Europa, insbesondere im Bereich künstlerisch-literarischer Produktion, allmählich einen imaginären »Orient« entstehen lassen, in dem chinesische, türkische, indische, persische, arabische, hebräische, babylonische, assyrische und altägyptische Ingredienzen in einer Zeit und Ort übergreifenden Meta-Vorstellung des »Orientalischen« zusammenfließen.” T. Scheffler, *Exotismus und Orientalismus = Tropische Tropen – Exotismus*, kultuRRevolution, Zeitschrift für angewandte Diskurstheorie, nr. 32/33, Hg. Jürgen Link, Essen, Klartext Verlag, 1995, 105.

ott – főként állatkertekben – kiállítva, bemutathassák őket. A cél nemcsak az idegen kultúra, embertípus, ruházat stb. megismertetése volt, hanem az európai lakosság fölényérzetének erősítése is.⁴ Ady hőse egy 16 éves, szép arab fiú, Abd-El-Kader, aki a nagyapjával érkezett Párizsba. „Marokkóiak, berberek, tunisziak, szudániak jöttek együtt. Francia vállalkozók szedték össze a tarka, piszkos, néhány sátoralja népet. S hozták valamennyit a nyári Páris gaudiumára Abd-El-Kaderrel és nagyapjával. Szép, bolondos falut rögtönöztek számukra, s ők esténként ott mutogatták magukat.”⁵ Ady antropológiai jártassággal és művészi érzékenységgel ábrázolja a bennszülöttek szépségét, akik közül kitűnik a szinte az együgyűségig ártatlan fiú. Szépségét hamar felfedezik a párizsi asszonyok, és esténként elviszik a városba, ahonnan néha csak napok múlva, frakkba öltöztetve, zavartan, szégyenkezve és pénzzel érkezik vissza. A rövid elbeszélés élesen ütközteti a romlott európai város és a bennszülött fiú tiszta világát, tulajdonképpen felvonultatja a koloniális próza kliséit, mindezt ugyanakkor olyan mélylélektani megállapítások kísérik, amelyek csak tollvonásszerűen, de elkerülhetetlenül előkészítik a végkifejletet: „Egy pillanat volt, egy rémes pillanat. Egy pompás, divatos, párisi asszony jajgatott véres, összetépett arccal.”

A magyarországi Kelet-divat a millennium táján. Miként egész Európában, úgy Magyarországon is élt a Kelet iránti érdeklődés, változása-alakulása ugyanúgy végigkísérhető az évszázadok során. Nyomait a Nyugathoz hasonlóan megtalálhatjuk útleírásokban, műfordításokban, irodalmi művekben, építészeti elemekben stb. Egy mozzanatban azonban élesen elkülönül egymástól a nyugat-európai és a magyar Kelet-kultusz: a magyarok nem csupán az egzotikumot, hanem saját múltjuk megtestesítőjét is látták a Keletben. „A nyugati romantika azonban a keletiségben csak tartalmi elemeket keresett. S midőn az orientalizmus e sajátságok hangsúlyozását hirdeti, ezáltal nálunk a faji vonások előtérbe nyomulását segíti elő. Ami tehát a nyugati romantikának egyik *tartalmi* törekvése volt, az a magyarságban mint faji vonás *formailag* élt. Az orientalizmusnak az a tendenciája tehát, amely az egzotikum hajhászása, a szenzációs pittoreszk hatáskeltés végett keresi a Keletet, nálunk letompul és kevésbé lesz ürügy, mint a nyugati romantikában.”⁶ A történelmi múlt meghosszabbítása juttatta el a magyar művészt, gondolkodót a távoli tájra: Szkítiába, Tatárországba, Mongóliába.

Az öneszmélés, az önmagunk iránt való érdeklődés fölerősödése mintegy félezer évig tart, első krónikáiróink működésétől a XVII. századig terjed. A „Kelet” állandó témája irodalmunknak. Domokos Péter szerint Szkítia nevét hazánkban először alighanem Anonymus írta le, népének eredetét pedig a bibliai időkig és szereplőikig vezette vissza. A XIII. században Juliánus tesz jelentést Magna Hungariáról, amelyet megtalált a Volga mellett. Kézai Simon, Kálti Márk és Thuróczy János a bibliai eredetet a hun-magyar rokonság gondolatával kapcsolták össze, s Bonfini is az ázsiai Szkítiában élő hunok rokonainak tartja a

⁴ Gabriele Eissenberger, *Menschliche 'Exoten' in Zoologischen Gärten: Völkerschauen im 19. und 20. Jahrhundert = Tropische Tropen – Exotismus*, kultuRRévolution, Zeitschrift für angewandte Diskurstheorie, nr. 32/33, Hg. Jürgen Link, Essen, Klartext Verlag, 1995, 112.

⁵ Ady Endre, *Az én hadseregem*, Bp., Kozmosz, 1977, 332.

⁶ Staud Géza, *Az orientalizmus a magyar romantikában*, Bp., Terebess, 1999, 26.

magyarokat. Werbőczy István a *Hármaskönyvében* a Góg–Magóg vonalon vezeti le a magyarok eredetét, hun-szittyá alapon indokolja népe jogát e hazához. Nézeteinek hatása Petőfin, Mikszáthon át egészen Adyig kimutatható. A reformáció korában számos irodalmi mű alapgondolata a zsidó–magyar párhuzam. Hogy mikor is említődtek meg hazánkban először a finnugor népek mint lehetséges keleti rokonaink, erről a téma kutatói sem mernek biztosan állást foglalni. A XVI. század elejéről találunk adatot, de ez még kezdetnek is aligha nevezhető.

A XVII. századtól kezd fokozatosan összekapcsolódní az őshaza, a nép- és nyelv eredet, nyelvrokonság kérdése. Otrókocsi Főrís Ferenc a *Magyarok eredete* című 1693-ban kiadott latin nyelvű munkájában úgy véli, a Jugria lakói közt végzett kutatások választ adhatnának a nyelvrokonság kérdéseire. Bél Mátyás pedig megemlíti Mezopotámiát. A felvilágosodás korában az európaihoz hasonlóan a magyar Kelet-kultusz is sokban változott. Őstörténeti szemléletünk, nemzeti tudatunk átalakult. A szittyá, hun, héber, a napkeleti és az ugor származás kérdése más vetületben és összefüggések közt, politikai, tudományos, ideológiai és érzelmi töltésekkel vetődik fel, a korábbi évszázadokban tapasztaltnál sokkal erőteljesebb formákban, megfogalmazásokban. Sajnovics János lappföldi útja nélkül aligha lépett volna oly nagyot előre a finnugrisztika. Kőrösi Csoma Sándor utazása nem csupán a tibetológiában hozott világgraszoló eredményt, hanem a magyar őstörténet-kutatást is továbblendítette. S a távoli tájak, azok lakói egyre gyakrabban bukkannak fel a szépirodalmi alkotásokban is, ilyenek például Molnár Jánosnak Sajnovicshoz írott lapp-magyar verse, Gvadányi József kalandos elbeszélései, Dugonics András *Etelka Karjelben* című darabja, Perecsényi Nagy László, Etédi Sós Márton költeményei. Bessenyei György, Barcsay Ábrahám Lappóniával szemben Szkítia mellett voksol, s a finnugor rokonságot Kazinczy is elveti. Berzsenyi Dániel verseiben a hun–magyar rokonság magától értetődő természetességgel jelenik meg. Csokonai rendkívül fogékony a magyar őstörténet és a primitív irodalom iránt, ezt bizonyítja számos levele és verse. Kölcsey felfogását a *Himnusz*ból ismerhetjük, miként a *Szózat*ból Vörösmartyét. A *Zalán futása*, az *Árpád ébredése* s számos más mű is a magyar őstörténethez kötődik. Magyarországon a XIX. századi primitivizmus elméletének követője és közvetítője Erdélyi János volt, legnagyobb művésze pedig az egzotikus témákkal sokat foglalkozó Vörösmartyé.⁷ Petőfi, Arany, Jókai alkotásaiban is rengeteg példát találhatunk a misztikus Kelet megjelenítésére. Nem feladatunk a példák leltárba vétele, a felsorolás célja egyetlen megállapítás bizonyítása: a XIX. század végi Magyarországon kibontakozó, soha eddig nem tapasztalt méretű Kelet-kultusz nem volt gyökértelen. Speciális földrajzi-történelmi helyzetünkéből következően a gondolat kontinuitása jobban nyomon követhető, mint talán bármely más európai kultúrában.

A századvégi, század eleji Magyarországon szinte kordivat volt a Kelet-kultusz, s itt is, mint Nyugaton, a képzőművészetben kezdődött s a szecesszió szárnyai alatt bontakozott ki: „Nálunk a mozgalom sajátos fejlődést vett: a magyarosság felé. Művelődéstörténet-írásunk nemigen kereste addig, hogyan történt a tisztább és mélyebb magyarság megjelenése, tudomásul vette, hogy egyszer csak itt volt, mint a villámcsapás. Pedig hosszabb fejlődés eredménye

⁷ Vö., Domokos Péter, *Szkítiától Lappóniáig*, Bp., Akadémiai, 1990 alapján

volt. A népi források segítségével megtisztult nemzeti művészet tudvalevőleg irodalmunkban jött létre először. Petőfi és Arany költészetében. Ez az irány azonban követőiknél elsekélyesedett, úgyhogy legjobb költőink a század utolsó negyedében már ellenszenvvel gondoltak rá. Ekkor másutt tört ismét elő, mint ahol várni lehetett, úgy ömölt egyik művészetből a másikba, irodalomból építészetbe, építészetből zenébe, majd megint irodalomba, mint a víz a római kút egyik csészéjéből a másikba C. F. Meyer híres költeményében.⁸ Míg a bécsi szecesszió világvárosi kultúra eredménye, addig a magyar népi elemekből táplálkozik. Az 1880-as évek közepén lépett fel egy mára már elfeledett folklorista, Huszka József, aki azt hirdette, hogy a magyar művészetet, legalább a képzőművészet némely ágában, a keleti (indiai, perzsa) eredetű magyar népi ornamentika felduzzasztásával meg lehet és meg kell teremteni. A nemzeti stílusra való törekvés a századvégen elsőként az építészet területén jelentkezett. Lechner Ödön – jórészt Huszka József hatására – ázsiai, indo-izlám motívumokat keresett, hogy feltámassza a lassan elfelejtődő népi formanyelvet. S ez a törekvés egyre inkább jellemzi a korszak magyar képzőművészetének egészét: „Elsősorban a gödöllői művésztelep alkotóinak írásait és tevékenységét hatotta át ujjongó felismerése annak, hogy a Nyugat-Európából már kiveszett (s egzotikus tájakon keresett) ősi civilizációk fényes erkölcsi tisztaságúnak hitt világa nálunk szinte érintetlen formában őrződött meg a nép körében... Az induló kutatásokat hevítő ősi, keleti, időtlen nemzeti értékekért rajongó romantikus szemlélet a szecesszió rövid, virágzó szakaszában misztikus és az élet teljességét átfogni vágyó etikus esztéticizmussal itatódott át” – állapítja meg Sármány Ilona.⁹ A magyar szecesszió népművészeti formák transzponálásán keresztül alakul ki, a művekben népi és keleti motívumok keverednek (pl. Kőrösfői-Kriesch Aladár, Kós Károly, Torockai-Wigand Ede alkotásain). S hasonló tendencia érvényesül a kor zenéjében, Bartók és Kodály művei ősit és modernt egyesítenek.

A kibontakozó Kelet-kultusz egyik oka – mint Király István rávilágít – a milenniumi biztonságérzet, az annak nyomán eluralkodó nagyhatalmi mámor, a magyar birodalomról álmodó délibáb-gondolkodás. Másrészt a pángermán törekvésekkel, az egyre nyíltabb német imperializmussal szemben újra feléledt a sajátos kisméretű védekező érzés, a hagyományos függetlenségi-szabadságharcos magatartás. Széles bázisa volt a pánturanizmus jelszavával élő „Ifjútörök” nacionalizmusnak is, s általában a legkülönbözőbb tartalmi-eszmei tendenciák forrtak össze és kerültek egymás mellé keletiség címen. Az 1910-ben megalakuló Turáni Társaság tagjai három fő irányvonalat képviseltek: egy részüket a szűken tudományos érdeklődés, másokat az imperialista nagynépi nacionalizmus, ismét másokat a védekező, kisméretű nacionalizmus hozott együvé. Különböző irányzatokat képviselő egyéniségekre hatott a század elején a maga jellegzetes motívumaival ez a sajátos gondolatrendszer, amelyet Király István „romantikus mitizáló keletiségérzés”-nek nevez.¹⁰

⁸ Komlós Aladár, *Vereckétől Dévényig*, Bp., Szépirodalmi, é.n., 101.

⁹ Vö., Sármány Ilona, *A népművészet értelmezése a századforduló művészeti közgondolkodásában*, Ethnographia, 1977/1

¹⁰ Király István, *Intés az őrzőkhöz*, Bp., Szépirodalmi, é.n., 1/245.

Komlós Aladárral tovább sorolhatjuk az okokat: „Szerepet játszott a kelet felé fordulásban Nietzsche antikrisztianus befolyása is. Bartókra már 1902-ben erős hatást tesz Richard Strauss Also sprach Zarathustrája és maga Nietzsche is; 1905-ös leveleiben a német filozófus hívének is mondja magát. A Kelet-imádat és pogánykodás homályában persze sok ellentétes elem kavarog. Volt benne zendülés Bécs, a kapitalizmus és a kereszténység ellen, de nacionalista és antidemokratikus hajlamok veszélye is villogott a mélyén.”¹¹ S nagy hatást gyakorolt az akkori világtörténelem már említett, legfeltűnőbb és legjelentősebb eseménye, Japán hihetetlen gyors gazdasági és katonai fellendülése. Az elmaradt ország pár évtized alatt nagyhatalmi rangra emelkedett, s ez különösen az 1904–05-ös orosz–japán háborúban vált nyilvánvalóvá. Ezt a felemelkedést egész Európa döbbenet, sőt félelemmel figyelte. Nálunk viszont némelyekben a mongol rokonság illúzióját ébresztette.

A Japán-gondolatkor Adyt is élénken foglalkoztatta, számos publicisztikai írásában felbukkan a téma. A költő elvágódik az egzotikum világába, mint nyugati kortársai: „Olykor egyszerűen kidobni szeretném magam a világba, saját jachtomon szelni a tengert, s közelről nézni meg a pápuákat, avagy kóborolni, sátrak alatt hálni vad beduinokkal. A varázsos Japánt is szeretném látni, mielőtt az életem elaludnék...”¹² Az 1904-es, *Mit mond egy kicsi japán?* című cikke személyes indíttatású: „...van egy kicsi japán barátom. Nekem is van. Szereztem.” S az élmény kapcsán elemzi, mit jelent a korabeli európainak ez az ismeretlen keleti ország: „Ezért fordult lelkünk a kicsi japánok felé. Csömörlünk önmagunktól... Vonalait a nagy univerzumnak szebben és jobban látja a maga ferde szemével a kis japán... És mi kezdünk hódolni...” S a bámulat mellett megjelenik a félelem is: „Jaj, hogy szétver ez még közöttünk! – És vajon nincs-e »sárga veszedelem«?”¹³

A *mukdeni lángok* című, 1905-ös írásában pedig ez a félelem katartikus feloldást nyer: „Tokió diadalünnepre készül. Van oka ünnepelni, ragyogni ennek a rejtélyes, csodás nemzetüstökösnek, mely jött, hogy bevilágolja a világot, hogy elhessegesse a lidércet, mely a kultúremberiség mellét nyomta... Töröljük le könnyeinket. A borzasztó embermészárlás vérvörönytengerét a föld beissza. És engedjük, hogy a mukdeni örömtűz vidám pirosságot verjen az arcainkba.”¹⁴ (A mukdeni csata az orosz–apán háború 1905 tavaszán lezajlott döntő ütközete volt, s egyben a történelem addigi legnagyobb csatája.)

Ázsia felemelkedése Adyt bámulattal tölti el, ugyanakkor helyenként ironikusan, nemzeti önkritikával ábrázolja az átrendeződő világot. *Ázsia diákjai* című rövid írása akár konkrét esetről is szólhatna – egy kongresszusról tudósít –, de már a második mondatnál érzékeljük a fikciót. Az Ázsia legkülönbözőbb országaiból összegyűlt diákok deklarálták, hogy a történelem egy új korszakához érkezett, négyezer év után ismét Ázsia veszi át az emberiség vezetését. „Egy pillanat alatt kiosztották a szerepeket. A japániak az új athéniak. Kína az új római birodalom. A hinduk lesznek a világ új angolai. Minden ázsiai náció kapott egy európai szerepet a diákgyűlésen. Az ajnó diákok azonban nagyon

¹¹ Komlós, i. m., 125.

¹² Ady Endre művei, *Publicisztikai írásai*, Bp., Szépirodalmi, 1977, I/288.

¹³ Uo., I/565–566.

¹⁴ Uo., II/79.

megharagudtak. Őnekik az jutott, hogy ők lesznek Ázsia magyarjai. Elkeseredetten otthagyták a kongresszust.”¹⁵

A magyar-japán rokonság ötletén is elmereng Ady, s igen tárgyilagosan: „Mióta ők csinálják a történelmet, a kis japániak, nagy a gusztusunk rokonságba lépni velük. Banzájozva vélik köztünk sokan, hogy mi is olyan kiváló nép vagyunk. Majd csak egyszer mi is megszólalunk... Holott pedig ez a vélemény a magyar nacionalizmusnak egy bogara csak. Bárcsak rokonságban volnánk velük. De nem vagyunk.”

Lírájában is találkozunk a gondolattal:

„S összekarolt a Nippon-babona,
Japán-rokonság éltette a gőgünk.”

(Margita Párisba jött)

Úgy tűnik, Ady teljesen elzárkózik a rokonság ötlete elől. De írásának a politikai mellett van egy kulturális vonulata is. Azzal kezdődik, hogy kiderül ezekről a „modern hunokról”, hogy „tudnak azok mindent. Még magyarul is tudnak. És mi még néhány évvel ezelőtt csak annyit tudtunk őrölkük, hogy ‘Yokohama, Nagaszaki, Hakodate, hajh’.” S a cikk végén Ady arról a legújabb magyar ötletéről számol be, hogy néhány diákot kellene ösztöndíjasként Japánba küldeni: „Hát-ha igaz a hun rokonság. Hát-ha ott, szélső Keleten a rokonainktól könnyebben megtanulhatnak mindazt, amit itt Nyugaton kellett volna, s nem tudtunk...”¹⁶

A Kelet-kultusz a magyar irodalomban. Az irodalmat is áthatotta a magyarság keleti eredetének misztikuma. Elég egyetlen, az egész irodalmunkat átfogó kortörténeti dokumentumra hivatkozunk. A millennium évében jelent meg Beöthy Zsolt *A magyar irodalom kis-tükre* című összefoglaló műve, amely az addigi magyar irodalomtörténet-írás fontos állomását jelenti: „Vázlatát óhajtottam adni a legszorosabb értelemben vett nemzeti irodalmunk fejlődésének, legfőképp magyarságának szempontjából, mely nemcsak alkalmoszerűnek, hanem tanulságosnak is látszott előttem”¹⁷ – írja Beöthy Zsolt, s elének tárja azt a lelki típust, amely a nemzeti fejlődés változásai során és az idegen áramlatok hatásával szemben is állandó maradt. Ennek szimbolikus képe a „volgamenti lovas”, akinek alakja az egész művet áthatja: „Az ősidők homályából egy lovas ember alakja bontakozik ki szemeink előtt, amint a volgamelléki pusztán nyugodtan áll s figyel. Hegyes kucsmájában, párduckacagányban izmos dereka mintha oda volna nőve apró lovához. Sasszemeivel végigtekint a végtelennek tetsző síkon, melynek minden pontját élesen megvilágítja a nap fénye korongja. Nyugodt; nem fél és nem képzelődik; csak az tartozik rá, amit lát, s a messze pusztai képeken és erős világításban edzett szeme mindent világosan lát, amit emberi szem egy pontról láthat. Tegze vállára vetve; perzsa kardja oldalán: lesi az ellenséget. Ha csak egy páran lesznek, szembeszáll velük, ha csapatostul jönnek, hírt visz a többieknek. Ezekért, a többiekért vigyáz és el van szánva mindenre. A belátha-

¹⁵ Ady Endre, *Az én hadseregem*, Bp., Kozmosz, 1977, 75.

¹⁶ Ady Endre művei, *Publicisztikai írásai*, Bp., Szépirodalmi, 1977, 71–72.

¹⁷ Beöthy Zsolt, *A magyar irodalom kis-tükre*, Bp., Athenaeum, é. n., 5–6.

tatlannak mondott messzeségbe is belát: egy távoli fekete pontban felismeri a hullározó sast, az ő istenének gyors, erős és kegyetlen madarát. Ez jó jel; meg-símogatja Ráró lova nyakát és bizton nyugtatja kezét kardja markolatán. Várja a jövendőt és érzi, tudja, hogy a közös ügynek az ő erejére is szüksége lesz. Lelke ennek az erőnek érzetével s a fajtájához való ragaszkodással van tele.¹⁸

A magyarabb magyarság utáni vágy megnyilvánulási formája a pogány magyarság után feltámadt nosztalgia. Ez egész irodalmunkat áthatja, a századfordulón jelenik meg Herczeg Ferenc *Pogányokja* s Gárdonyi Géza regénye, *A láthatatlan ember*. A legkülönbözőbb költők verseiben bukkannak fel a magyar mitológia képzelt vagy valós alakjai, s a korszak lírájának egyik legnépszerűbb jelzője a „pogány”. „Álmodtam én is fényes Ázsiáról, hol harcra fú a vágató magyar” – írja Kosztolányi Dezső *Magyar szonettjeiben*. Az Alföld is mitikus helyszíneként jelenik meg korai verseiben.

*Ez itt Kelet. Hiába küzd nyugat.
E vérvirágos föld ma is a régi,
az ősök itt kinyújtják karjukat.
.....
S a föld is Ázsiáról álmodik.*

Juhász Gyula *A szentesi határban* írja sorait:

*Itt álmodik Attila valahol...
Fölötte bús darumadár dalol,
Fölötte magyar ég kék sátora,
S a hunok harca áll s hunok tora.*

S kedvence, a Tisza is az ősi eredetről mesél a vándornak:

*Keletről jövök én,
Mint a szent, örök fény,
A mesés napkelet
Hozta e nemzetet*

Gyóni Géza *Turáni éneket* ír, s Babits is megkomponálja *Turáni indulóját*:

*Rajta széllal, zivatarral!
Haj szabir az onugorral,
Hajrá hét törzs hét magyarral,
Nyolcadikkal, mord kabarral!
Huj, huj, huj!*

E költőknek csak egy-egy versében vagy alkotói korszakában találhatóak meg a Kelet-kultusz inspirálta képek. Adynak azonban egész költészetét áthatja a Kelet iránti érdeklődés, verseit átszövik a pogány mitológia jelképei, s mindegyik részben

¹⁸ Uo., 15.

prózai műveiben kapunk magyarázatot. Kívüle csak egyetlen költőnk van, akinek egész pályaképe e téma köré rendeződik. Egy mára már elfeledett, valaha igen sokféleképpen értékelt alkotóról van szó, Zempléni Árpádról (1865–1919), aki a mai értékelés szerint valószínűleg egy volt a századvég rengeteg epigon költője közül, a kortárs Móricz viszont elragadtatva írt róla: „Félreszorítottságában tudományos kutatások által jutott vissza a népköltészethez, s egyszerre csak felszínre került lelkében minden homok alá temetett kincs, és hirtelen fölfakadt életéből valami ősbuzgású csodás kiáradás, s lőn az évezredek előtt elmúlt őskultúrának legmagasabb lobogású énekmondója! Ez oly rendkívüli jelenség, amely egész irodalmunkban ismeretlen, s az emberiség szempontjából kitűnő és elbájoló tünelemény.”¹⁹ Zempléni Árpád számos vogul-osztják, ill. turáni mondát, hősi éneket dolgozott fel elbeszélő költeményeiben. Létrehozott rendszere történeti, nyelvészeti képtelenség, Turán jegyében összeolvasztotta Szkítiát Lappóniával, a törököket, mongolokat, japánokat a finnugorsággal. Pozitívum azonban, hogy fölfedezett a maga számára egy új szellemi tartományt, a Kelet kultúráját, s ebben a nyelvroknon népek folklórját, amelyet addig még soha, egyetlen költő sem méltatott.

A török, mongol, vogul rokonság gondolata Adyt is erősen foglalkoztatta, ennek számos bizonyítékát találjuk prózai műveiben. Japán iránti érdeklődését már említettük. Élénk figyelemmel követte kora nép- és nyelvrokonság-kutatásait, s ismerhette Vámbéry Ármin munkásságát. Vámbéry a török nyelv és néprajz világszerte elismert kutatója, az európai tudósok közül elsőként ő tárta fel az ázsiai mohamedán kultúra sajátosságait. Ő alapozta meg a hazai orientalisztikai kutatásokat, Perzsiáról, Bokharáról szóló történeti művei mellett a magyarok eredetéről, a csuvasokról, a török-tatár nyelvekről, a finnugor nyelvészetről jelent meg számos munkája. Kutatásai alapján úgy látta, hogy a magyar nyelv közelebbi rokonságban áll a török, mint a finnugor nyelvekkel. Nézetei heves vitákat váltottak ki.²⁰

Ady is reagált a századfordulón még mindig dúló ugor–török háborúra: „Olvasom a Bródy Sándor lapjában a Vámbéry Ármin új tudós harckezdését a török-magyar rokonságról. Valóban turkok lehetünk mi. Fatalisták, kényelmesekek és kényesek. Kalmárkodni nem tudunk, pedig a modern élet kalmárkodás.” S folytatva a gondolatmenetet, beleszövi a kor elmélyült folklórkutatásáról szóló ismereteit is: „Tegnapelőtt Vikár B., régi újságíró, ki lent járt a Székelyföldön, s belevegült e ritka becses népbe, melyet a mai rendszer nem tart oly szükségesnek megmenteni, holott veszedelme nagyobb, mint a ruténeké, rendkívül érdekes dolgokat beszélt a nép lelkéről. Ez a világ legelhagyatottabb népe, pedig csodanép, értékes nép, okvetlenül nagyon régi fajta.”²¹ A török–magyar–székely párhuzam ősi gyökerekből indul, de Adynál természetesen aktualizálódik és ironizáló következtetésekbe torkollik a *Muri nélkül* című írásban. Keleti eredetünk emlegetése több Ady-cikkben is az öngúny eszköze. A legélesebb hangot talán a *Menjünk vissza Ázsiába* című dörgedelme üti meg: „Néznek bennünket a kultúrnépek. Látják képtelenségünket a haladásra, látják, hogy szamojéd erkölcsökkel terpeszkedünk, okvetetlenkedünk Európa közepén.”²²

¹⁹ V. ö., Végh György, *Századvégi költők*, 1959, II. kötet

²⁰ V. ö., *Magyar Irodalmi Lexikon*, III/479–480.

²¹ Ady Endre művei, *Publicisztikai írásai*, Bp., Szépirodalmi, 1977, I/377.

²² Uo., I/210.

E cikkben Ázsia nem a szkíta egzotikum, hanem a szamojéd rokonság helyszíne. Az alábbiakban Ady finn-ugor kötődésére keresünk bizonyítékokat.

A „szamojéd” jelző megjelenik egy merőben más hangvételű, csodálatos novellában is: „Az északi fény mintha halványabb volna. A hold is bágyadtabb. A besüppedt kunyhó papírablaka a legfényesebb pont a sötét mocsarak táján. Mintha a hó is fekete volna. A két kis szamojéd emberállat jelekkel beszél egymáshoz a kunyhó előtt. Nem kell már a tűzre rakni. A tudós beteg férfiú elmegy...” Így kezdődik a *Két tanár úr* című elbeszélés, amelyből Domokos Péter is idéz mint a finnugrisztika szempontjából fontos írásból. Nyilvánvaló, hogy Ady sok mindent hallhatott Reguly, Castrén és a többi kutató útjairól, munkáságáról, s e novella méltó emléket állít nekik. Minden mondata a finnugor kutatások iránti csodálatról árulkodik: „Dr. Suoho tanár úr bundástul, mindenestül egy kis fázó pehely a szánkón. A két kis szamojéd vagy a kutyáknak segített vagy szaladt a szánkó után. Egész a városig. Itt új utazás várt dr. Suoho tanár úrra. Valamivel emberibb. Nem is bírta volna már tovább. Az Obi mellett a mocsarak minden mérge az ő gyöngye kis testébe pólyálta magát.” És a „két tanár úr”, a finn és a magyar a kórházban találkozik. Egyik betegebb, mint a másik. „És hamar ismerték egymást... Néha összeereszkedett a két különös sovány ember, kik jöttek még szomorúbb tájakról, lappok és szamojédek földjéről...

Ismét bólintott szédülő, nehéz fejével a finn. Németül beszéltek eddig. Most dallamosan finnül, szinte meghatottan citált valamit. Talán a Kalevalából. Talán a saját megtelt lelkéből. A lázas beteg magyar folytatta:

– Úgy vélem néha, hogy jó, szép áldott dolog beleszületni egy kicsi népbe. Az ember sokat szenved legalább, de meg sokat is kell hinnie.

...Akkoron éjszaka, a fagyos Tommerforóban, a sápadt finn hó fényében két tanár úr miatt ujjongania kellett két kicsi nép géniuszának, ha a kicsi népeknek is vannak géniuszai...”²³

Ha csak említés szintjén is, ebből az 1903-ban írott novellából kiderül, hogy Adynak nagy élményt jelentett a *Kalevala* olvasása. S az 1909-ben keletkezett *Északi ember vagyok* című versében Képes Géza egyértelműen a *Kalevala* hatását mutatja ki: „Már a címe is meglepő, de a vers utolsó szakaszában fellépő – és Adynál másutt nem található, egész versszakon végigvonuló – alliteráció és kalevalai versmérték megerősít bennünket abban a feltevésünkben, hogy itt Adyt a *Kalevala* lehetete legyintette meg. Vagy talán a versben mutatkozó kalevalai jelleg merő véletlen lenne? Aligha! Ha meggondoljuk, hogy a Vikár-féle fordítás bevezetésének dátuma 1908. ősz hava (szeptember) 25-e, megjelenésének időpontja pedig az 1909. év eleje, akkor a kalevalai indítás kérdése már határozottabb hangsúlyt kap, hiszen Vikár fordításának megjelenése valóságos esemény volt irodalmunk történetében..”

Az Ady-vers említett szakasza így hangzik:

*Ha én szólok, Észak beszél,
Fagy és fátum fogja a számat:
Ember beszél, kinek a sors,
Az élet, évek és napok
Szívének gyökeréig fájnak.*

²³ Ady Endre összes novellái, Bp., Szépirodalmi, 1977, 102–106.

S Képes Géza közli e szakaszt finnül is, saját fordításában. Ez volt a vers „kalevalaiságának” próbája, s mint írja: „A versszak finn fordítása szinte teljesen magától összeállt bennem, s olyan tiszta kalevalai hangú költészet lett az eredménye, hogy fel kellett kiáltanom a meglepetéstől.”²⁴

Ady Endrének a finnugor nyelvrokonságról való ismeretei nem csupán magyar szakos tanár öccsétől, Ady Lajostól származhattak. Forrásai egyike lehetett nagyváradi asztaltársaságának tagja, a témáról szívesen megnyilatkozó Báthori Ferenc is. A rokonszenves nagyváradi tanárról, a hazai lappológia egy alig ismert művelőjéről Domokos Péter írt tanulmányt. Báthori Ferenc 1904 és 1914 között öt alkalommal járt Lappföldön és Finnországban. Nagyvárad szellemi életében négy évtizeden át jelentős szerepet játszott ez az élénk szellemű, tettekre kész, fáradhatatlan tanárember, aki az írás mellett előadás-sorozatokon szóban is beszámolt útjairól, s tanítványai mellett Nagyvárad nyitott, érdeklődő értelmiségét is megnyerte a nyelvrokonság gondolatának, sőt ügyének is. Ilyen irányú tevékenységéről tanúskodnak a XX. század első éveiben a Nagyvárad Naplónál újságíróskodó Ady Endre elismerő, szeretetteljes sorai is az 1902-ben a bihari fővárosba ellátogató finn kórus kapcsán: „A magyar nemzetnek egyetlen rokon fajáról, a messze északon lakó finnekről sok érdekes dolgot beszél most Bátor Ferenc, a nagyváradi kereskedelmi iskola tanára, aki évek óta merő tudásszomjból behatóan foglalkozik a finn nyelvvel és az irodalommal, – és most nyáron közel egy hónapot töltött Helsingforsban és más finn városokban, tanulmányozván az eredeti nép történetét és irodalmát. A finnek, akik büszkék magyar rokonaikra és úgy történelmüket, mint literatúrájukat alaposan ismerik, nagy lelkesedéssel és szeretettel fogadták Bátorit s a finn diákok – akik úgyis elkészültek a jövő hónapban Budapesten megtartandó diák kongresszusra –, ígéretet tettek neki, hogy viszonzásul ellátogatnak szeptember végén Nagyváradra.

A finn ifjúság vendéggjárása ritka gyönyörűséget fog a nagyváradiaknak okozni – amennyiben ez a diákcsapat, mint Bátor tanár úrtól halljuk, egyben egy jeles finn énekkarrá szervezkedett, úgyhogy itt időzésük alatt alkalmunk lesz tőlük egy hangverseny keretében hallani a szebbnél szebb, édesen bús finn népdalokat és melódiákat.”²⁵

Ez a cikk – önmagában véve is – fontos dokumentum, egyike Ady igen korszakos, finnugorsággal kapcsolatos megnyilatkozásainak. Túl ezen arról is tanúskodik, hogy Báthori lappföldi útjait finnországi utazások (vagy utazás) is megelőzték, lapp-kutatásaira itt is készülhetett. Feltehetően ugyancsak Adytól származik ugyanezen újság következő napi számában az alábbi „tarkaság” is:

„...Bátor Ferenc, a kereskedelmi iskola tanára, akiről megírtuk, hogy közel egy hónapig volt a nyáron tanulmányúton Finnországban, sok érdekes dolgot mesél most a csodás északi világról. Így tegnap azt beszélt el, hogy Finnország északi határán július hónap két utolsó hetében sohse nyugszik le a nap. Verőfényes világossággal ragyog egész éjjel...”²⁶

A fény, a Nap iránti vonzódásra számos Ady-versben találunk bizonyítékokat, s ezt a vonzalmat a költő bővebben is kifejti prózai műveiben. A Keletről jö-

²⁴ Képes Géza, *A Kalevala és a magyar irodalom = Az idő körvonalai*, Bp., 1976, 139.

²⁵ Ady Endre *összes prózai művei*, Bp., Akadémiai, 1964, III/130.

²⁶ Domokos Péter, *Báthori Ferencről*, Filológiai Közlemények, 1985

vő Nap szinte minden esetben az egzotikum, a mítosz, a pogányság témakörébe ágyazva jelenik meg. Ady *Új napimádás* című írásának az az apropója, hogy 1904. június 22-én, a napéjegyenlőség napján egész Párizs ünnepelt: „Ez éjjel áldoztak a modern táltosok.” S ennek kapcsán az író elmereng a Nap szerepén. „Ó, Nap! Miért nem engeded, hogy titkaidat kilessük? Nemigen tudunk semmit. Csak annyit, hogy általad élünk, örülünk, bajlódunk és halunk. (...) Mert minden: a Nap. A Nap: az élet, az ember, a termés, a gondolat. A Nap-stúdiumnak kell lenni a legelső emberi stúdiumnak. A Napban s a Nap által ismerjük meg az embert, s ha ismerni és szeretni fogjuk az embert, ezt a szegény földi bolyongót, jobb, könnyebb és vidámabb lesz az élet. (...) A Nap nem láthatatlan, s valószínűleg ő a mi igazi istenünk.”²⁷

Egy évtizeddel később pedig így ír *Madarak és pogányok* című cikkében: „Valamikor és sokszor arról akartam verset írni, hogy a Napot úgy kell szeretni, mint a madarak és pogányok szokták. Aki a Napot (s vele az Életet) szereti, szeresse madárként, ha feljön, s ha lemegy. A madarakat megcsúfolták a repülőgépek s némely pogányokat pedig kolonizáló s harcba vivő kultúrállamok. De az igazi pogány ma is csak a Napot imádja, ha gránátok rettenetei közé jut is, s az igazi madár gögösen és hibátlanul röpül a Nap alatt.”²⁸

A XIX–XX. század fordulóján újjáéledő Kelet-motívum tehát Ady prózai műveinek vissza-visszatérő eleme volt, akár az elbeszéléseket, akár a publicisztikai írásokat tekintjük. Az élet bármely területén, bármely síkján találkozott a Kelettel kapcsolatos tényezőkkel, azok gondolatokra ihlették. Legyen az személyes kapcsolat (egy japán barát) vagy a tömegek számára rendezett látványosság (bennszülöttek Párizsban), gazdasági-politikai folyamat (pl. Japán felemelkedése, kolonizáció stb.), történelmi esemény (az orosz-japán háború) vagy tudományos eredmények (a török ill. a finnugor rokonság kutatása), Ady érzékenyen, rácsodálkozva és gondolkodva reagál mindenre. Mint a Nyugatot jól ismerő és a Kelet iránt fogékony gondolkodó, egy pillanatra sem téveszti szem elől a magyarság sajátos kulturális és geopolitikai helyzetét, állandóan keresi a párhuzamokat, a rokonságot a Kelettel, hol kételkedve, hol büszkén, hol ironizálva. Kevésbé az egzotizálás, mint inkább a mélyebb egyéni és nemzeti önismeret iránti igény érződik ki a soraiból, s ez a verseiben alkot összefüggő szimbólumrendszer.

Kolta Dóra

²⁷ Ady Endre művei, *Publicisztikai írásai*, Bp. Szépirodalmi, 1977, I/568–570.

²⁸ Uo., III/488.

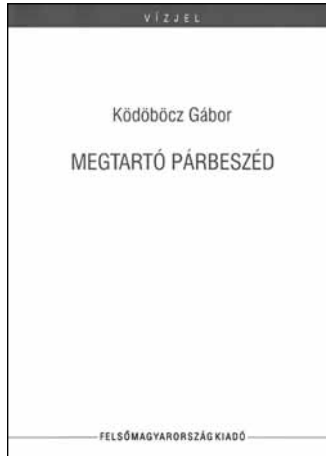
A létteljesség mércéje

Újabb kötetét a jelzésértékű *Megtartó párbeszéd* címmel adta közre Ködöböcz Gábor, az egri Eszterházy Károly Főiskola irodalomtudományi tanszékének tanára, aki könyvébe az elmúlt hat, nyolc esztendő során megjelent tanulmányait, recenzióit, interjúit gyűjtötte egybe. Írásaiból egy következetes, sokszínű és határozott gondolatíságot képviselő egyéniség rajzolódik elénk, aki jó érzéssel eleméz, éles szemmel lát és biztos ítéletet mond.

Munkáiban az irodalmat pusztá nyelvi játékká degradáló dekonstrukciós kánonok idején ő a közösségi lelkeséget nyújtó táj hazához kötődő látásmód képviselőjében, valamint a hagyomány folytonossága és az én-integritás közötti szintézis teremtés igényével lép fel. Ezt olykor konfesszionális hevülettel, máskor meg az irodalomelméleti iskolákban jártas tudós hűvös rigoró zusságával, a szeretetmisztikát a tudásmisztikával elegyítő módon teszi.

Kötetének első harmadában nagyobb lélegzetű tanulmányokat, esszéket olvashatunk, a második harmad a sűrített gondolatíságu könyvismertetéseké, míg a harmadik részben lazább szerkezetű, „kibeszélős” interjúkkal találkozhatunk.

Az első stáció tizenegy opusának három írásában kortárs szerzők, Utas-

Ködöböcz Gábor: *Megtartó párbeszéd*, Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2009

sy József, Kányádi Sándor és Csender Levente munkáinak elemzésére vállalkozik, ugyancsak háromban, Nagy Gáspár munkásságát kiemelve, irodalmunk '56-os élményét boncolja, majd Apor Elemér és Kálnoky László lírájának tükröztesét követően további elemzéseit egy-egy klasszikus szerzőnk, Ady Endre, József Attila, Juhász Gyula és Nagy László munkásságának szenteli.

Már írásainak első dekádjában kiderül, hogy elemzői fogalom-

készletében a létteljesség princípiuma kitüntetett helyet foglal el. E terminus technikusnak az alkalmazása, épp rétegzettsége és kaleidoszkópszerű tulajdonsága okán segítheti azt a konszenzusra irányuló értékmentő és értékteremtő szándékot, amelyre végső fokon Ködöböcz is törekszik, és amelyre mai állapotában irodalmi és társadalmi közéletünknek oly nagy szüksége van. Mert a létteljesség fogalma ab ovo a dialógus és a befogadás premisszája, s jó kezekben hatékony ellenszere lehet a ma ugyancsak fenyegető kultúrfölény és kirekesztés sztereotípiáinak. Amint az a második ciklus munkáiból kiviláglik, Ködöböcz e fogalmat a vitára kész dialógus szellemében a maga nézeteinek kifejtése és védelme érdekében alkalmazza.

Ez a rész tizenegy írást tartalmaz. Ismertetést olvashatunk többek

között Görömbei András Csoóri Sándorról írt monográfiájáról, Bertha Zoltán, Szokolczay Lajos, Serfőző Simon, Lázár Ervin, Fecske Csaba, Kányádi Sándor és Sütő András munkáiról. Itt találjuk azt az alább idézett szövegrészt is, amely Léka Géza regényével kapcsolatos recenziójából való és amely szerzőnk közírói habitusának a jellemzésére oly kiválóan alkalmas. Alkalmas már csak azért is, mert könyvének atmoszférájából egyértelműen kiderül, Kődöbocz érzi, hogy elaknásított terepen jár, s hogy ilyenformán elemző műveinek „szövegalanya sokféle poétikai eljárást, műfaji és hangnembeli minőséget szintetizáló, személyes és kozmikus, szakrális és profán folytonos érintkezésre épülő, mikro- és makrovilágra egyaránt nyitott, tág horizontú szemléleti világegészt teremt. S teszi mindezt a jelentéshálózat gazdag polifóniája, az értékszerkezet funkcionális kevertsége jegyében, érezhetően a mozdatlan elkötelezettségre ügyelve, a létteljesség lebírhatatlan eszményét és a legkiválóbb mesterek... példáját követve”, s azok „lényegszerű üzeneteit, legfontosabb ösztönzéseit saját képére formálva és önnön alkotás-módjához igazítva”. (131. old.)

Idézetünk továbbá híven érzékelteti, hogy elemzéseinek összetettsége és igényes stílusa miként segít gyűjteménye uralkodó premisszájává avatni a létteljesség fogalmát, amely etalonná válva úgy foglalja magában az irodalom magyarsághoz, nemzethez kötő funkcióit, hogy az egyúttal az emberiség közkincsét prezentáló világirodalmi hatások befogadására is alkalmas maradjon. A nemzeti impulzusokból táplálkozó világegész mintegy világirodalommal transzformálja a beérkező inputok nívumait, létrehozza a korszerűség eszményét, hogy

aztán a korszerűség transzformátorként outputjaival táplálja önnön részeit. A kődöböczi gondolatmenettel szinkronban az olvasó meggyőződhet arról, hogy a létteljesség (világ)irodalmában a nemzeti nem elvész, hanem a korszerűség részévé válik, hogy a világirodalommal, a korszerűséggel a nemzeti nem szemben áll, hanem forrása annak.

Könyvének harmadik, beszélgetéseket tartalmazó fejezete mindezeket követően immár az intellektus magasfeszültségű erőterében fogant előzmények utáni levezető, ellazító ujjgyakorlatként olvasható.

Írásai a jelenleg uralkodó értékvilágokkal folytatott intenzív párbeszédben fogantak. Álláspontját kiforrott, ám rugalmasan alkalmazott fogalomkészlet szolgálja, amellyel képes mindig ökonomikusan bánni. Magával sodró érvelését hol metaforikus, hol szenzibilis beszédmóddal színesíti. Az elemzői fogalomkészlet tengelyébe a létteljesség princípiumát állító választás pedig kifejezetten termékenynek bizonyul. Ha tehát sikerül feltárnunk e szerkezetalakító premissza szerep- és jelentésváltozatainak funkcionális és tartalmi sajátosságait, ennek jelzésével már a kődöböczi esztétikai oeuvre belső arányaira és működési mechanizmusára is fényt villantottunk.

A ma uralkodó kánon képviselői az én-központúság nemzetközi divatja mögé húzódva értelmezik át, értékelik le a nemzeti irodalom tradíciókhoz, közösségiséghez kötődő, esztétikailag egyébként világirodalmi színvonalon megalkotott részeit, annak divatjamúlt, korszerűtlenné vált, provinciális voltára hivatkozva. Közben rendíthetetlenül a korszerűségre hivatkoznak, érveik alapvetően nem esztétikaiak, hanem társadalmi, közzelebbről is az esztétikai értékeket

gazdasági kritériumokhoz kötő, rendszerkompatibilis indíttatásúak. Ha az esztétizálás lebegő fellegei közül alászállva a mainstream uralkodó kánonjának szemléletét a hétköznapok talaján fogalmazzuk újra, a létteljesség igénye helyett annak nyers, merkantil fragmentumával szembesülünk: a korszerű az, ami kelendő, ami piacképes. Piacképesse pedig a divat tehet, s mivel világdivattá nem válhatnak tradicionális nemzeti tartalmak, nosza nyilvánítsuk őket avittá, s a profitmaximalizálás érdekében a globalizáció hatására mindenfelé egyre nagyobb számban terjedő, gyökértelen, izolált ént konvertáljuk divattá.

Ugyanakkor már ennyiből is kiviláglik, hogy a létteljesség értelmezésekor sem kerülhetjük el az útelágazásokat. Hogy tudniillik a létteljesség fogalmát a nemzeti lét(fragmentum) vagy a társadalmi lét valóságos teljességét idéző, esetünkben az irodalom világirodalomként felfogott teljességként aposztrofáljuk-e.

Hogy egy példát is említsünk: ha egy kis lélekszámú nemzeti közösség, mondjuk a magyar, a maga sorsát a világtól izoláltan, saját kicsinységéhez igazodva éli meg, hajlamos lesz szabadsága és az általában vett szabadság értékét és érvényességét a maga méreteihez igazítva megélni, ám ha a kis nemzet a maga sorsát a világ nemzeteihez tartozó közösségként éli meg, a valódi arányokat érzékelve képes lesz a maga szabadságának értékét és érvényességét a világszabadság részeként megélni. S ha ezt az emancipációs értékírányt a művészetek terénemára is kiterjesztjük, akkor válik csak igazán láthatóvá, hogy a nemzeti szabadságokkal együtt megképződő létteljességhez mint a szabadság önértéket képviselő eszményéhez a lokális, nemzeti attitűd mennyivel köze-

lebb áll – mivel az Egésznek szerves része –, mint a maga fragmentális, merkantil érdekeit az Egészre oktroyáló s az esztétikum mércéjével mért művészi értékvilág esetében is főleg az üzleti szabadság primátusát, háttartalanságát képviselő attitűd. A műalkotások értékének mérlegelésénél az üzleti szabadság és a nemzeti, társadalmi szabadság motiváló tényezői oly mértékben veendő figyelembe, amilyen arányban ezek az esztétikai értékképződés katalizátorai.

A vita egyik neuralgikus pontját, a Nagy László munkásságát meg- és elítélő nézeteket érintve említi Kődöböcz *A lírai személyiség integritása és a létteljesség igézete Nagy László hatvanas és hetvenes évekbeli költészetében* című tanulmányában, hogy „Annak idején Vörösmarty még joggal írhatta, hogy »ábrándozás az élet megrontója«. Nagy László versszimfóniái viszont az elemi indulatot illúziótlan keserűséggel vegyítve egyetemes szinten artikulálják az ok-okozati viszony fölcserélődését: a szép ábrándok megrontója, az eszmények meg-rablója maga az élet. Ennek kényszerű belátása szükségképpen jár együtt a kétségek fölerősödésével, a létbeli pozíció, illetve az alkotói magatartás részbeni átértékelődésével.” (32. old.)

Érdemes újra és újra átgondolni e sorokat, hiszen csak így vetülhet fény arra, hogy itt nem Vörösmarty kontra Nagy László, vagy Vörösmarty, Nagy László kontra Kődöböcz Gábor, avagy szerző kontra recenziens ellentétéről van szó (utóbbiak közt a vita ez esetben csak látszólagos), hanem itt a létteljesség köré épült értelmi, értelmezői struktúra, azaz az Élet és az értelem logikájával fordított viszonyban lévő „élet” elfogadhatósága a tét. Az Élet és az életeszemény harmóniájának igenlése, illetve az Élet vagy az „élet”

közül az utóbbi választása esetén az ebből következő erkölcsi, esztétikai magatartás elfogadása. Kódöböcz Gábor e vita kapcsán könyvének minden írásában egyértelműen a nemzeti hagyományoktól megfosztott, szűkített érvényű „élet” mainstream víziója helyett a létteljeséget igenlő Élet mellett tette le a voksát.

Nos, fölcserélhető-e az ok-okozati viszony az egyetemes létteljesésként előfeltételezett értelem vesztélyeztetettsége nélkül? A művészi megismerés, avagy a műben működő igazság kifejezésének megérzékítése érdekében, ha az a művészi megismerés forma-eszközöként az értelem szolgálatában áll, minden bizonnyal. Ám ebben az esetben az értelem limeséhez visszahajolván egy ponton az igazság megérzékítésének szolgálatára alkotott számos beszédmódbeli eszköz-igen egy paradoxonos igenné, azaz nemmé áll össze, hogy forma-eszközlétét beteljesítve vagy öncélúvá váljon és értelmét veszítse, vagy paradoxonos voltában is a felcserélhetetlen ok-okozati viszonyt, az értelmet, az igazságot szolgálja.

A létteljeséget létfragmentummá redukáló „élet” esztétikai irálya az avantgárd posztmodern változata.

A létteljeség képletébe foglalt, a bartóki szintézisre apelláló remitológizációs értéktudat hatékony eszköze az élet védelmének, ám Élet és „élet” konfrontációjában mégis védkező pozícióba szorul, s azért, olvashatjuk Kódöböcznél, mert „nincs már valóság hirdetett eszményei mögött” (32. old.). Ahogy az esztétikum közegében a lírai *En* a poétikai eszköztár teljességének alkalmazásával, úgy tágabb, társadalmi merítésben az élet és értékhordozó *személyiség* is őrzi a világ és saját létteljesége feltételként önnön integritását. Az élet-

integritás „mozdulatlan elkötelezettségű” eszményét Kódöböcz itt mintha egy pillanatra feláldozni látszana az létteljeségen ironizáló, az integritásától megfosztott, valóság nélküli „életeszmény” oltárán. De „nincs már valóság hirdetett eszményei mögött”, olvashatjuk az irodalomelméleti divattal egybecsengő szerzői verdiktet. Az irodalomelmélet és a kortárs kritika, vélelmét e hiátusra alapozva nyilvánít patetikusnak, korszerűtlennek, üres érzélgősségnek minden olyan, az ironikusság közegében fogant szöveg-irodalomtól elütő irályt, amely teljességésményéből fakadóan kompozíciós elvként az élethez tartozó poétikai eszköztár egészét alkalmazza. Ebből következően pedig, adott esetben a pátosz az értékekhez valóságot parancsoló gesztus.

A Nagy László lírájával fémjelezhető irányzat elmarasztalása az eredetiség- és teljességigényű művészi törekvésekre vet árnyékot. Arra a művészi irányzatra, amely az emberi emancipációs küzdelmek során mindig kimunkálódó új helyzetre nem mint fragmentumra, hanem a korábbiakat folytatásként megőrző, megújító stációra reflektál. S láthatóan az emancipációs folyamatba ágyazott autopoétikus, az irodalmat alapvető hordozóközegében, nyelviségében megragadó, megőrző-megújító áramlatok képesek a fragmentációs kísértésekkel szemben offenzív pozíciót felvenni. Vagyis szerző és recenzense között nem a posztmodern létfragmentum értékelésében, hanem annak különböző platformok – egyfelől a remitológizáció, másfelől az emancipáció autopoetikus létteljesége – alapjáról történő megítélése között érzékelhető eltérés.

Bereti Gábor

Párhuzamosok találkozása – nem a végtelenben

Lakatos Mihály erdélyi magyar író – Budapesten, Ioan Groșan erdélyi román író – Bukarestben. Életpályájuk akár el is kerülhette volna egymást, de nem ez történt. Véletlenek pedig, mint tudjuk, nincsenek...

Ioan Groșan: *Vaslui megye a NATO-ra gyúr*, M-érték Kiadó, Budapest, 2009

Lakatos Mihály Székelyudvarhelyen látta meg a napvilágot, 1964-ben. Általános és zeneművészeti tanulmányai után szülővárosa Pedagógiai Líceumában szerzett, az érettségi mellett, román oktatási nyelven (merthogy iskolakezdésének évében épp magyarul nem indult tanítói szak), tanítói oklevelet 1982-ben. Két év sorkatonai szolgálat letöltése után 1984-től pedagógus a Hargita megyei Kápolnásfaluban. 25 évesen iratkozik be a kolozsvári Babeș–Bolyai Tudományegyetem magyar–francia szakára, amelyet már – áttelepülve Magyarországra – 1995-ben Szegeden fejez be. Ezt követően három évig PhD tanulmányokat folytat az egyetem Modern Magyar Irodalom Tanszékén – disszertációja a nagy székely író, Nyíró József munkásságából készül. Mindeközben nevelőtanár, majd 2001-től igazgató a Szegedi Tudományegyetem Károlyi Mihály Kollégiumában. Hét éve a kulturális minisztériumban köztisztviselő: először a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Főosztályt vezette – ez a részleg egyaránt foglalkozott hazai kisebbségi és határon túli magyar ügyekkel –, majd a két

tárca újraegyesítése után a Közművelődési Főosztályon főtanácsosként mint határon túli művészeti referens dolgozik.

1988 óta folyamatosan közöl verseket, novellákat, színműveket, publicisztikát, valamint fordításokat a kortárs román és francia prózából. Az erdélyi, a magyarországi, a délvidéki és a felvidéki magyar lapok, folyóiratok egyaránt a szerzőjüknek vallhatják. A Serény Múmia elnevezésű fiatal erdélyi írócsoportosulás alapító tagja. 1995 óta öt önálló kötetet tudhat magáénak: az *Előjáték* és *A ribanc* című novelláskönyve Marosvásárhelyt és Csíkszeredán jelent meg a kilencvenes években, 2002-ben azután két műve is a kolozsvári Kriterionnál – a *Vizit a gömb túoldalán* című dráma- és az *Etimo apó csodálatos meséi* című meséskötete –, végül pedig, a tavalyi könyvhétre, Budapesten a *Vaslui megye a NATO-ra gyúr* című Ioan Groșan-sci-fi műfordítása. Nyolc erdélyi és egy bácskai antológiában társszerzőként szerepel.

Irodalmi munkásságát olyan elismerések fémjelzik, mint a bukaresti Ifjúmunkás 1988. évi Debüt-díja, az 1990-es évtizedben az EMKE drámapályázatának fődíja, a pozsonyi Szörös Kő című folyóirat novellapályázatának I. díja, a Színházi Világnapon rendezett szegedi II. Országos Tehetségkutató Színműíró

Versenyen I. helyezés, a zsűri, a közönség és a Magyar Rádió díja. 2007-ben a Székelyföld folyóirat Próza díjjal tüntette ki. Miután felsőfokú román és francia nyelvvizsgával rendelkezik, egyfelől az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda hivatalos és aktív fordítójaként, tolmácsaként is serénykedik, másfelől viszont e két nyelvterület szépprózáját, közel másfél évtizede ülteti át anyanyelvére. Esszé-, novella-, regényrészlet-fordításai a Helikon, a Nagyvilág, a Székelyföld és az Observator cultural (a bukaresti Román Kulturális Intézet folyóirata) hasábjain láttak napvilágot.

E minőségében találkozott egy tehetséges román alkotó életművével. Ioan Groșan próza- és drámaíró, publicista az egykori Szatmár vármegye nagysomkúti járásában található Kővárhosszúfaluban született (ma a romániai Máramaros megyében Satulungnak hívják), ahol magyarok, románok egyaránt élnek. Lakatos Mihálynál előbb, az 1970-es évtizedben járt ugyancsak a kolozsvári egyetemre, ő román–spanyol szakon szerzett oklevelet 1978-ban. Hallgatóként alapító tagja, szerkesztője volt az intézmény nagynevű diáklapjának, a román, magyar és német nyelvű oldalakkal megjelent Echinoxnak, amelynek magyar részét olyan munkatársak fémmjelezték, mint Beke Mihály András vagy Bretter Zoltán. Az 1989. évi forradalomig tanárként dolgozott, majd a rendszerváltozás után teljesülhetett régi vágya, hogy a sajtóban tevékenykedhessen. Először a fiatal írók Contrapunct című folyóirata, majd egy szatirikus hetilap, az Academia Catavencu foglalkoztatta, jelenleg a Ziua című napilap publicisztikai rovatának a munkatársa.

Számos kötete jelent meg Romániában és külföldön. Ő a Román Írószövetség Debüt-díját nyerte el 1985-ben, ezt követően ugyanezen szervezet tüntette ki 1992-ben Próza díjjal. A 2007-es esztendő – hasonlóképpen Lakatos Mihály csíkszeredai elismeréséhez – számára a Convorbiri literare (Irodalmi beszélgetések) című folyóirat próza díját hozta meg a számára.

A brassói AULA Könyvkiadó 2002-ben adta ki a *Județul Vaslui în N.A.T.O.* című könyvét, amelyet Lakatos Mihály *Vaslui megye a NATO-ra gyúr* címmel fordított le, a budapesti Mérték Kiadó pedig 2009-ben megjelentetett. Az eredetileg a kilencvenes évek vége felé, az Academia Catavencu hetilapban folytatásokban megjelent sci-fi-paródia a XXI. század végén, 2084-ben játszódik. Az elképzelt alaphelyzet: Oroszországon, Fehéroroszországon, a Dnyeszter-menti Köztársaságon, Kínán, Leshoton kívül már csak Románia két megyéje: Szilágy és Vaslui nem került be az Észak-Atlanti Védelmi Szervezetbe (az ország többi része, bár fokozatosan, már korábban bejutott). A moldvai határon fekvő Vaslui számára semmi sem drága, hogy az erdélyi megyével folytatott versenyben ő győzzön – e törekvés szarkasztikus humorú és az utópiába hajló víziója a könyv.

A *Vaslui megye a NATO-ra gyúr* olvasása közben – ahogy a fordító írja egy helyütt – a szerző kínos helyzetbe hozza azokat, akik a villamoson vagy a metróon szeretnek olvasni, tudniillik ellenállhatatlanul szalonképtelen röhögés buggyan ki belőlünk. Csak látszólag fantasztikus irodalommal van dolgunk, Groșan vaskosan a XX–XXI. századforduló eseményeire, személyiségeire, életérzésére, kelet- és nyugat-európai, sőt amerikai mentalitására utal vissza 2084-ből. A Lajtától keletre sokban hasonló a geopolitikai helyzetünk, történelmünk, gyarlóságaink, árulásaink, törleszkedéseink – ezek görbe tükre a könyv.

Mint egy nemrég lezajlott író-olvasó találkozón elmondta Lakatos, a kommunizmus Groșan életében mély nyomokat hagyott. Akkoriban a friss diplomá-

sokat központilag helyezték – többnyire szándékuktól függetlenül – az ország ama részébe, ahol a szakjukon végzettekre épp szükség volt. Az író az oklevele megszerzése után csak úgy kerülhetett az akkor „zárt” városnak számító Bukarestbe, hogy a magas rangú pártvezető, Fazekas János lánya is épp akkor végzett, a kedvéért ezért, hosszú évek után először, abban az évben írtak ki fővárosi állásra pályázatot, s hogy „ne lógjon ki a lóláb”, rögtön nyolcat. Így kerülhetett közéjük Groşan. A forradalomig, pártonkívüliként, persze nem kerülhetett a sajtó közelébe, így pedagógusként kereste a kenyerét.

A pártállami időket egy a fordítónak adott interjújában így jellemzi : *„A fiatal vagy kevésbé fiatal írók számára a legnagyobb problémát egyaránt a cenzúra jelentette. Ceauşescu látszólag megszüntette a cenzúrát a '80-as években, de valójában megduplázta különböző bizottságokkal, amelyek szűrőjén a könyvnek vagy a filmnek át kellett jutnia ahhoz, hogy megjelenhessen. A film esetében a Honvédelmi Minisztériumban egy külön bizottság működött, amely azt ellenőrizte, hogy a műalkotás nem feketíti-e be valamilyen formában minden idők román hadseregét.”* A kommunista ideológia, az író szerint, „noha az élet minden területén jelen volt, a jóérezésű emberek úgy tekintettek rá, mint egy elkerülhetetlen rosszra, következésképp elszigetelték, nem hagyták, hogy behatoljon a bensőségebb szféráikba, úgy őrizkedtek tőle, mint egy fertőző, szegyenletes betegségtől”.

Groşan, aki a saját bőrére érezte az önkényuralmat, a könyvében természetes módon teszi nevetségessé azt. Ceauşescut süsü diktátornak nevezi, akinek még a korabeli Nyugat is bókol, és aki számára, közismerten, makettből Potemkin-falvakat építettek, amelyeket a „munkalátogatásai” után lebontottak – a regény idején azonban már a tângoviştei Disneylandben hétvégeken, szórakozásból, újra meg újra agyonlövök.

Az író nagy erénye, hogy úgy a saját népét, mint a térségben élő többi népet egyaránt képes kritikával szemlélni, természetesen a humor, a satíra eszközeivel, akár a róluk élő sztereotípiákat is segítségül hívva ehhez. A románokról, magyarokról, szászokról, oroszokról, azok vélt vagy valós tulajdonságairól, egymáshoz való viszonyáról vérbő ironiával szól, soraiból az ellentétek szítása helyett inkább a szeretet köszön vissza.

Jelentős részt szentel a szerző a könyvben egy a Moldvai Köztársaságban élő kisebbségnek: a törökökkel rokon *gagauzoknak*. A Teli Félhold nevű folklór-együttesük – egy, két év múlva sorra kerülő izlandi fesztiválra időben elindulva – épp abban a szállodában foglal helyet, amelyben a NATO-csatlakozás ügyében helyszínelő tábornokok. A rozoga Karosa buszon érkező csapat egy kanyarban elveszti Arkagyijt, az öreg prímást koporsóstul, aki alkoholizálás okozta tetszhalálából egy árokban ébred fel. Mint utóbb kiderül, Gagauzia egy föld alatti alagúton akar egyesülni a NATO-ba tartó Vasluival. Eddig ugyanis olyan előnyös partnerségekben volt része a keleti integráció során, mint az *ejtőernyős partnerség* Oroszországgal, a *repcepartnerség* Üzbegisztánnal (gagauz repcét adtak üzbég műszörme kucsmákért), a *sárgarépa-partnerség* Dagesztánnal (répát szintén kucsmákért), a *habkőpartnerség* Fehéroroszországgal (habkővet füles sapkákért), a *bőrparkerség* Ukrajnával (bőrt villanyáramért) vagy a *tehénszarpartnerség* Türkmenisztánnal (tehénszart kecskeszarért). A világ vérkeringésébe is kissé bekapcsolódtak, elég, ha csak az ENSZ „Tyúkot élet-

miszerért” programjára utalunk, amikor is Gagauzia élő tyúkot szállít cserébe a világszervezettől érkező tápért, továbbá a Gagauz–Amerikai Spermabankra, aminek keretében ők látják el Nebraska állam összes in vitro megtermékenyítő klinikáját.

De hát csoda-e ez egy olyan groteszk világban, ahol Fidel Castrót négyszer klónozták, először már tíz évvel Dolly juhocskára, így azután észrevétlenül megszűnt antiimperialistának lenni, ahol az orosz–amerikai *Békés Elvándorlás Nemzetközi Előkészítése Stratégia* keretében már a földönkívüliek megszállása esetén szükséges teendőkre készülnek, vagy PHARE-program működik a mezőgazdasági dolgozók tömeges kijózanítására?

Korábban említettük, hogy Groșan már szülőfalujában kapcsolatba került a magyarokkal. Nem titkolja, hogy például *A Pál utcai fiúk* olvasása közben úgy sírt, mint akinek egy kerékkel több van. A szóban forgó regényének is sok magyar szereplője van. Interjúkérdésre válaszolva elmondta, hogy *„Hosszúfaluban nőttem fel, Teleki gróf kastélyát úgy ismertem, mint a tenyeremet. Gyermekkoromban a kastély volt a helyi tévesz székháza. A községben jelentős számú magyar közösség él, így aztán a magyar gyerekekkel mindig együtt játszottunk a kastélyban. Sajnos néhány káromkodás (amelyek magyarul is tudó barátaim szerint expresszivitás szempontjából világelsők) kivételével nem tanultam meg tőlük magyarul. Ami a viszonyt illeti, a románok és a magyarok főként katasztrófák (lásd az 1970-es árvizet) vagy drámai események (veszprémi gyilkosság) alkalmával tartanak össze, ezért felteszem a kérdést: mi lenne, ha végre az örömeinket is megosztanánk egymással? Hát nem együtt vagyunk az EU-ban, a NATO-ban, Vaslui megyéstől-mindenestől? Miért ne örülnénk együtt, amikor ötvenévnnyi elszigeteltség után újra visszataláltunk Európához, a humán értékekhez? Amúgy könnyekig meghatódtam, látván a veszprémiek viszonyulását Marian Cozma édesapjához...”*

Nos, az írásom elején azt állítottam, hogy véletlenek, pedig nincsenek. Két olyan felfogású ember, mint Lakatos Mihály és Ioan Groșan magától értetődő, hogy egymásra talált. A hasonló gondolkodásmód mellett, jómagam a fordító személyiségét is megismerve – évekig egy szobában dolgoztunk –, nem érzem kétségesnek azt sem, hogy a saját humorához közel állónak érzi Groșan stílusát, hisz ő maga is hasonló szellemességgel ír. Már dolgozik a román tollforgató korábbi, szintén humorral átszótt, történelmi regényének, a *Száz év kelet kapujában* című könyvnek a magyarra való áttüzetésén. Úgy tűnik, a párhuzamos életutak immár tartós együttműködésben találkoztak. Adja Isten, hogy – Groșan vízióját megvalósítván – a két nép történelmi szembenállása is hasonlóan termékeny együttműködésben oldódjon fel egyszer.

Székely András Bertalan

Ki a zsákutcából

Marczinka Csaba: *Impériumváltás fazonigazítással*, Nap Alapítvány, 2008

Meglehetősen nagy késéssel jelent meg Marczinka Csaba tanulmánya, mely 1999–2000 fordulóján íródott, de sajnos semmit nem veszített aktualitásából. Az a szomorú kép, amit lefest korunk Magyarországról, jelenleg is érvényes, sőt azóta legsötétebb jövődölései látszanak beigazolódni. Mindenképpen éleslátásra vall, hogy már az elmúlt évtized végén felfigyelt olyan jelenségekre, melyekkel sokunk csak akkor volt kénytelen szembenézni, mikor már égett talpunk alatt a talaj. A visszanyert szabadság illúziója, mint ő is írja, valóban rengeteg embert elvakított.

Műve első részében a szerző az úgynevezett rendszerváltás valós tartalmát próbálja megragadni. Az 1956-os forradalommal veti össze a folyamatot, hiszen hatalmon lévő és ellenzéki politikusaink egyaránt ezt az eseményt kívánják legitimizációs alapként feltüntetni törekvéseikhez. '56 célkitűzései valóban sokban különböztek azoktól a szlogenektől, amelyeket államférfiaink hangoztatnak, egy demokratikus

szocializmus és népi öngazgatás követelése akkor különös hangsúlyt kapott, és erről mára már a legtöbben elfelejtkeztek. Azzal viszont nem értek egyet a tanulmány írójával, hogy a nemzeti függetlenség, a szovjet uralom alóli felszabadulás kérdése másodlagos lett volna, és csak utólag hangsúlyozták túl. A semleges államként való elismerés kérése az ENSZ-től nyilván óvatosságból történt. Ahogy azt is torzításnak érzem, hogy a szerző a szovjet és magyar sérelmeket egyenlősíti egymással, ugyanis a két ország közelről sem volt egy súlycsoportban. A Nagy Imre-kormány felelősségének boncolgatását sem érzem jogosnak, nem volt olyan ügyes politikai taktika, mellyel el lehetett volna kerülni a szovjet megszállást.

Azzal teljesen egyezik a véleményem, hogy 1989-ben nem zajlott semmiféle forradalom. Az utca emberei bátorító jelek hatására ugyan tömegtüntetésekkel nyilvánították ki véleményüket, azonban valódi elitcsere nem következett be, mint a forradalmak idején. Arról volt szó inkább, hogy az idősebb nemzedékek hosszú huzavona után az ifjabbaknak adták át a terepet, és egyes kompromisszumkész kívülállókat, gyakran hazatért tékozló fiúkat beengedtek a hatalom sáncai mögé. Az előtérbe került másodvonalbeliek teljesen új álarcot öltöttek magukra, kapitalistábbak lettek a kapitalistáknál. Nyilvánvaló, hogy a színpalak mögött valamiféle titkos alku kötöttett, a régi uralkodó osztály elkerülte a felelősségre vonást és megtarthatta gazdasági pozícióit, viszont nem helyezkedett erőszakkal szembe az új trendekkel. Egyébként, amit Marczinka nem említ, erről nem is hazánkban döntöttek, Gorbacsov és Bush beszélte meg egymással a szocialista országokban követendő forgatókönyvet.

Tanulmánya második részében a szerző arról ír, hogy a régi-új elit miként igyekszik alkalmazkodni új gazdáira, a nyugati szuperhatalmak elvárásaihoz. Helytállónak

érzem megállapítását, hogy ez a vezető réteg nem felel meg azoknak a kritériumoknak, melyek rendszeresen egy politikai elitet jellemeznek, hiszen minden fellengzős szólam ellenére szinte az értelmetlenségig csupán önös érdekei érvényesítésére törekszik, amit nemcsak az utóbbi idők korrupciós botrányai bizonyítanak, hanem az a kritikátlan magatartás is, ahogy ezeket az ügyeket az érintett politikusok kezelik.

Fogas kérdés, hogy az a népbuhtítás, erkölcsrontás, amit Marczinka rendkívül szemléletesen taglal, előre megfontolt, tudatos tevékenységnek tekinthető-e vezetőink részéről. Inkább talán az amerikai minta majmolásáról, a külföldi multik meghunyászkodó kiszolgálásáról beszélhetünk. Sajnos a magyar lakosság önbizalomhiánya, lakájmagatartása a „fejlett Nyugat” felé már jóval a „rendszer váltás” előtt is tapasztalható volt, és erre az elit nagyon jól tud építeni napjainkban is.

Úgy érzem, jól látja a szerző a globalizáció konkrét megvalósulásának lényegét is. A globalizáció összetett fogalom, a nagy földrajzi felfedezések kora óta megkezdődött egy folyamat, amely szükségszerűen az emberi civilizáció bizonyos mértékű egységessé válásához vezet, persze ez a világkultúra csak akkor lehet emberi és egészséges, ha megmarad sokszínűnek, magában hordozza egyes alkotóelemei nemes örökségét. Napjaink oly sokat hangoztatott globalitás-fogalmával az a gond, hogy úgy képzelik el, az egész világnak úgy kell ugrálnia, ahogy a nyugati nagyhatalmak fütyülnek, és hogy az ő szellemiségükkel szemben nem létezhet semmiféle más alternatíva (vö. az európaiság sematikus fogalmával). Írása záró részében Marczinka Csaba arra keres választ, hogyan lehet kijutni abból a zsákutcából, amelyre a magyar nép az államszocializmus korában tévedt, és amelyről a kíméletlen, neoliberais új rendszer nemhogy leterelte volna, hanem még mélyebb válságba sodorta. Pozitív utópiát próbál kínálni: valamiféle vallásos tradicionalizmus és a korai szocialistákra és anarchistákra jellemző kis-közösségi szellem ötvözetét jelöli ki útnak. Természetesen a tanulmány szerzője tisztában van a megvalósíthatóság korlátaival, ennek feltétele, mint korábban írja, egy elitcsere vagy egy elit nélküli, alulról ellenőrzött társadalom lenne, ami hazánkban szinte elképzelhetetlen. (Nem élünk az 1860-as évek Japánjában, ahol a nagybirtokosok, a daimjók önként átadták a hatalmukat a császárnak a Mejdzsi-reform idején.) Marczinka azt is felveti, hogy a nyugati minta helyett valamiféle bizánci, görögkeleti gyökerű szláv, különösen orosz út is példát jelenthetne a magyarság számára. Hosszan elemzi, hogy ez a lehetőség a történelmi múltban reális alternatíva volt, csak bizonyos tényezők hatására elfelejtődött, de a kollektív tudatalattiban büntudattól árnyaltan napjainkban is jelen van. Itt vitatkozni szeretnék a szerzővel, mert ugyan igaz, hogy az Árpád-kor előtt és elején számos szál fűzte még népünket ehhez a kultúrához, de a XII. században Lukács érsek az országot egyértelműen Róma mellé állította, és a török hódoltság területén is a magyarok megmaradtak katolikusnak vagy protestánsok lettek, tehát a nyugati orientációt nem lehetett megrendíteni. Emellett az ellenérzések az oroszokkal szemben nem a XX. században, a kommunizmus hatalomra jutásával és Magyarország szovjet megszállásával kezdődtek, hanem az 1848-as szabadságharc leverését sem bocsátották meg egykönnyen honfitársaink.

Említett ellenvetéseim ellenére is Marczinka Csaba munkáját rendkívül alapos, bátor és hiánypótló kezdeményezésnek tekintem, mely remélhetően további vitákat fog eredményezni korunk történelmének értelmezését illetően.

Bánosi György

Mátyus Aliz

Bebarangolom a nyári mezőket

Akár egy szellem, / bebarangolom most a / nyári mezőket. A Duna és Tisza mente, a Szajna és Loire közén. Bebarangolom, bebarangolom. A Kiskunságban barangolok. Beauce-ban járok. Nyári mezőkön. Kis gabonatáblák között és beláthatatlan messzeségbe nyúlók mentén. Megyek és megyek. A Kiskunságban a szegények földjén. Beauce-ban a már mióta gazdagokén. Beauce: Párizs közele, Chartres környéke. Táj, dicső történelemmel, jóléttel. Kiskunság: egy költő által dicsővé tett táj, Petőfitől származóan Magyarország szíve, a szabadság hazája. Úgy is mint a *korlátlan tekintet*. Egykori helyzetében egyszerre a megtartó erő, *Ami ott sikertelen, az más részeken erőre kapni s a hazára nagy befolyást gyakorolni nem fog*, s a mozdulás lehetősége. Most pusztá, apró, szikes virágokkal a fűben, kicsi pillangókkal, drappokkal, égkéekkel. Kiskunság. Nekem Kondorpuszta, Balázspuszta. Petőfinek: Kiskőrös, Félégyháza, Szabadszállás. Nekem a szikes tavak vidéke. Ma már kiszáradt tómedrekkel. Széljárta táj, most szélcsendben. Nem fúj épp. A pillangók mozdulatlanná merednek, a hajamon, a kezemen. Én sem mozdulok. Pacsirta lendül a magasba. Megy, egyre magasabbra, dalával el akarja érni a napot. A gyurgyalagok nem zavarják, jóval magasabban, csak fent repülnek. A pacsirta fújja, s halk zenekari háttérként bugyborognak hozzá a gyurgyalagok. Hazafelé tartanak, a löszös partba, eltűnnek a hamvasszürkenyár-liget fölött. A hamvas szürke nyár őshonos. Valami véletlen mentette meg évekkal ezelőtt, amikor a ligetre rámondták, hogy eljött a kivágási ideje. Út vezet mellette, rajta világosan kidudorodó vakondtúrások. A csatornahídról már átlátni a halászkunyhóhoz. Ott áll, szikes tavak száraz medre partján. Közeliében tanya gémeskúttal, udvart közrefogó házakkal, a Kiskunsági Nemzeti Parké. Osztrák férfi bérli. Keveset lakja. Halászkunyhó és tanya. Mindenünnen ez a kép bukkan elő, mint Hortobágyon a délibáb. Mintha csak elvállalták volna, hogy benépesítik a tájat. Az elhagyatottat. Pusztaságban csoportnyi ház, fákkal, jegenyével. Léckerítésén még nem hatolt át a gyönyörű virágú, mindent benövő, mindent megölő vaddohány. A minden más növényt kipusztítani képes, fél évszázada betelepített, föld alatti vízszintes gyökereiből szaporán szárat, levelet növelő növény. Virága a kirándulókat vonzó, bódító, édes illatával megörvendezteti.

A halászkunyhó három évtizede nem csak szemet csalogató házikó volt, lakója is élt még. Nagy halakról mesélt és őrizte a mesterségét. Akkor még víz és vízi élet volt a tavakban. Gázlómadarak futkostak a szélén, a sekély vízben, egymást is körbetáncolták a gólyatöcs, a bíbic és a gulipán. Szürkületkor nagy utakat megtéve, inni érkeztek a sünök. Ma a kiszáradt tómederben a környék egyetlen gazdálkodó tanyájának kilenc tehene legel. Estére nagy tógyet eresztő, kipányvázott tehenek. Négy éve még a nem teljesen vak asszony hajtotta ki és be őket, ma már a fia tehenei. A fiú az anyja öccsével él a tanyában. Motorral megy a teheneért, kihúzza a cöveket, befelé indítja őket. Felbóg a motor, az állatok meg-meg-irramodnak. Nő nincs a tanyában. Erre az életre a lányok nehezen vállalkoznak.

Valaha a halászkunyhóhoz a két tó találkozásánál lehetett átvágni, náddal benőtt csapáson, kicsi fahídon, bokrok, bodzák, olajbokrok alatt, nádirigók énekétől kísérve. Hintáztak a hajladozó nádszálakon. A halászkunyhó apróka épülete, enyhe lejtésű nádfedelével, a táj építészeti szimbóluma. Kirándulók fényképein háttérül szolgál. És itt fényképezkednek a vidékről elszármazottak is. Csak úgy, mint ahogy megálltak nemesi családok sarjai ősi címerük előtt. Polgárok a szalonjaikban. Értelmiségiek a könyvtárukban, dolgozósobájukban.

A halászkunyhó előtt készült fényképek ideje, hacsak nem egyszeri kirándulóról van szó, ha a tájat ismerők érkeznek, a nyári, késő délelőtti órák. A halászkunyhót telibe süti a nap, fehérre meszelt fala megsokszorozza a fényt. Ha sárga, napszitta is a vidék, abban a kicsi szögletben akkor verőfényes, mediterrán a táj. Aki tartozik hozzá, fényképeket őriz a családdal a kunyhó előtről. Persze csak a halászkunyhó gazdájának halála óta. Vénségére mogorva, zsémbes ember lett belőle. Nem tűrte meg az idegeneket. Hogy nem él, már az is tíz években mérhető. Nekem megvannak a vele való történeteim. Még akkorról, amikor első egy hónapomat töltöttem a Kiskunságban, a szomszédjában, az S. Nagy tanyában, épp harminc évvel ezelőtt. Halász Feri bácsi, ki tudja, mi lehetett a valódi neve, ezt senkinek nem mondta meg, akkor még reggel és este kint üldögélt a kunyhója előtt, egyéb időben bent feküdt a hűvösben, abban az egy kicsi helyiségben, ami a háza volt, egy fekhellyel, egy asztallal, egy székkal. Több bútordarab nem is fért volna bele. Köztük épp annyi hely, hogy mozdulni lehetett. Halász Feri bácsi annak idején ment és megnézte őket, a fiatalokat a szomszédjában, a tanyában, a Nemzeti Parkban. Megtehetette, mert érkezünkben beköszöntek neki. Elmondták, hogy jurtát építenek, tízen jöttek, mindenféle mesterségekhez értők. Lehet, hogy hívatlanul is átnézett volna rájuk egyszer. Látogatóban azt kérdezte, mivel lopják a napot. De hogy valójában mit is csinálnak, nem érdekelte. Körülnézett a portán, mintha az övé volna. Ők meg, mert magukra főztek, főztek tíz helyett tizenegyre. Halász Feri bácsi a naponta átvitt ebédre mindig csak annyit mondott, tegyék csak le. A jurta felépült és fel is avatták. Az ünnepre annyian jöttek el a környék tanyáiból, hogy alig-alig fértek be. Halász Feri bácsi a kunyhójából aznap ki se mozdult. Másnap is csak annyit kérdezett, énekeltek-e benne. Úgy látszik, Budai Ilona hangján az *Erdő, erdő kerek erdő / Madár lakik benne kettő* eljutott hozzá. A *Kék a szárnya, zöld a lába, / piros a rózsám orcája* képes volt benne ébreszteni valamit. Kiszállt ez az ősi magyar dallam a jurta szellőzőnyílásán át a pusztára, messze szállt. – Feri bácsi, elénekeljem magának? – kérdeztem tőle, nem esett volna nehezemre. Nem akarta. A következő három évtizedben, ahányszor csak elénekeltem a tanyámon, a tavak és volt tavak túlpartján, az öregember annyiszor jutott az eszembe. Pedig nem szerettem őt. Ha beszélt, összehúzta az arcát, legapróbbra a szája, orra körül, főképp ha közeledtünk élete távoli múltja felé. Ott titka volt az öregembernek. Még a városi életében. Nem tudni, milyen városban. Nem tudni, mi. De nagyon benne maradt a nyoma. Úgy kerülte, hogy kérdezzem a városi életéről, mint macska a forró kását.

Hogy Halász Feri bácsi nem zavarkolódott maga építette kunyhója körül, s hogy az olyan szépen gondozottnak mutatta magát a Kiskunsági Nemzeti Park jóvoltából, ha olyan lett volna, odaátról meglepődhetett volna rajta, mennyien járnak a kunyhójánál, mennyien gyönyörködik meg, mennyi fénykép őrizi, s milyen messzire eljutottak azok a fényképek. Mert vannak a közelben, Szabad-

szálláson és Kerekegyházán, de vannak aztán szétszórva, az egész országba. Még a Dunántúlra is. A fővárosról nem is beszélve, oda szép számmal. Tíz év óta már elkerülnek, át, a határon túlra. De hiszen Halász Feri bácsi talán ezen sem lepődött volna meg. Ki tudja. Nem volt kiszámítható. A jurtaépítők úgy ózdkodtak tőle, a hónap második felében már senki át nem vitte volna az ebédjét, ha én nem. Vittem, rendületlenül. Én csak a halászkunyhó előtti fotóimat nem mutattam volna meg neki. A nekem kedveseket. Azt nem viseltem volna jól, ha azokra, mint mindenre, rosszat szól.

Halászkunyhó, csak magában, mindenféle évszakban, mindenféle napszakban, mindenféle távolságból. No, ez még hagyján, ezeket láthatta volna. De amikor háttér, s a kép közeli, s készült a késő délelőtti fényben, azt már nem. Azokon rajta van minden. Előbb barátok, aztán még további barátok. Sok-sok fénykép a halászkunyhó előtt, barátokkal. Aztán egyszer csak egy Pécsről elszármazott költővel. Akivel fellendült a tanya. Óriási lett a kertünk, futott benne, hosszában végig a két sor mák. Egy kép kettőnkéről, a kertünk közepéből, aztán a halászkunyhó előtt már nincs tovább a pécsi költő. Ő fényképez. Csinál rólam képet, égbe nézőt, szerelmeset. Aztán már együtt fényképez bennünket, a megszületett gyerekünkkel. Állok, karomon Bence, s egy halászkunyhó előtt, hiába idegen a táj attól a világtól, mégis, Antonioni-filmbe illőn. Magasra nyújt az anyám varrta, kék pántos, hosszúra szabott, derekamon karcsúra hátrakötött ruha. A ruha, amit egy egész életen át kíméltem, hogy tovább és tovább viselhessem. Anyám varrta. Mikor a kép készült, nem gondoltam másra, mint hogy a testemen összelátkoztatom a földön hét évvel egymást elkerülőket, fiamat és anyámat.

Azzal a ruhával később még megjárattam Velencét. S lefényképezett benne az akkor még kicsi, de fényképezni már tudó Bence. Tágas, mély térben, a dózse-palota udvarán. Ott állok, zárás előtti pillanatokban, egyes-egyedül. Mintha nem is lenne más szín a képen, mint a ruhám kékje. Tűz a nap, még mögöttem is szikrázik a falon. De nem messze tőlem egy árnyékcsíkkal lezárul a fény. Egyenes szélű árnyék, épület szegélye adja. Nem úgy, mint a pusztán a halászkunyhóra vetülő felhő bodor árnyéka, azon a képen, amikor guggolok. Bence ül a térdemen, tenyeremben csigát tartok, mutatom neki. A kék ruhám, mint egy folt, mint abrosz az asztalon, leteríti a zöld füvet. Rég nem esett akkor, s a tenyeremben az a lapos, kicsi, barnacsíkos sziki csiga, mint amivel egy reggelre kelve telis-tele volt a tanyánk. A házak fala, a fák kérge, a léckerítés és a padlásra vezető létra szára. Odatapasztották magukat, hogy ki ne száradjanak. Őrizték az élethez kellő nedvességet. A szemünk láttára gyakorolták az életben maradás tudományát! És aztán eltűntek, éltek! Vidámra sikeredett tőlük egy reggel.

Bence az aznap reggeli sétaúton írta bele először a nagy P és nagy B betűket a tómederhez vezető út minden vakondtúrásába. Egy túrás, egy P, még egy túrás, egy B. Visszafelé úton már volt úgy, hogy egy túrás elég volt, rákerült a PB. Öröm áradt a túrásokról. Hát még, amikor egyszer-egyszer visszajáról sikerült a P. Talán már akkor megképződött Bence későbbi képaláírása, csak akkor még külön száron állt a P s a B. Két évtized múlva, olyan nagyon egyszerűen, mint Otto Kokoschka képein az OK, egy száron, előre-hátra púposodva P és B. És ez is olyan egyszerűen került fel az első képnek kimondott képre, mint még a tanyán, a gyerekkor legelején, minden. Ahogy Bence xilofont csinált magának a jegenyék száraz ágaiból. Ahogy életre keltette a szürkenyár-liget egyetlen, s ezért a késő

tavaszban igen feltűnő, kis, halott fáját. Zöldeket szedett a fák alatt. Leveleket, fűszálakat. S felszurkálta őket az ághegyekre. Amíg csak fölért. Kétévesen.

Bence belenőtt a tájba. És ebben a tájban, minden moccanásában, láthatóvá lett az előbukkanó értelem. Sok-sok tevé-vevéssel, amiből reggeltől estig ki se állt, ez a táj nevelte dolgos emberré. És sose lett baja az akaratával. Persze, mert a vakondtúrásokba került betűk előtt, majd egy éven át, ott sorakoztak a bukkák tetején a kereszték. Keresztek, ahogy ezen a vidéken a neve helyett ezt tett mindenki, még hetvenöt éve is. Termeltek, piacoztak, s hivatalos papírokon kereszteteket írtak a nevük helyett. Bence is keresztekkel kezdte, s neki ösztönzőnek ott volt az a mennyi, de mennyi vakondtúrás! Aztán meg a mennyi, de mennyi belerajzolt kereszt. Ennyit összesen nem tett aláírása helyett az itteni pusztai paraszt, a tanyasiak népe. De ők magukra se láttak soha úgy rá, mint ez a kisfiú, már az élete elején. Túl volt már a keresztéken, túl a kézjegyeken meg minden el nem sorolható máson, túl a szürkenyár-liget halott fájának életre segítésén, amibe azért mint egy sámán, úgy belefáradt, amikor második nyara végén megtette élete első megjegyzését. Pontosabban, az életét, ahogy ez később a szokásává vált, első ízben széljegyzetelte. *Az nem lehet, hogy egy gyerek mindig munkál.*

A mi tanyánkat, a jurtaépítő nyarat követő ősön az az asszony kommandálta, akinek a szomszédjává lettünk. Az unokáival tavaszokon csokrot kötöttem, hajukba virágkoszorút az akkor még sok-sok óriás cseresznyefa egyikének hűvösében. A fia, lánya faluban élő gyerekei töltötték a tanyán a nyarat, meséltünk, verset mondtunk, figyeltem rájuk. Elhozták a faluból a barátnőiket is. Akkoriban szomszédolás, munkás idők jártak. Jókedvű volt az egymáshoz beköszönők Adjon Istene. Akkor aztán tanyai első telünkön meghalt a szomszéd-asszony férje. Hogy ne kelljen beköltöznie Kerekgyházára, a faluba, elhozta Szabadszállásról az apját. Olyan jól mozgott, megtette tanyagazdának a férje helyett. Lassan, de mindent elvégzett. És még vesszőt fonni is maradt ideje. Demizsonokra, üvegekre. A bort is maga készítette. Leszedtem neki az otelló szőlőmet, azt mondta, csakis attól lesz a borának szép színe, ő meg megtanított homoki vécét építeni. A homok elszívja belőle a nedvességet, tanította, minden tavasszal ki lehet tisztítani, de úgy, hogy száraz marad a vasvilla utána. A vécé máig is áll. Tavaly ősszel új nádtetőt kapott, az akkor kilencvenéves tatyá keze munkája. És még azt is kibírta. Pedig bizony az a szép, új nádtető egy kicsit vastagra, így aztán súlyosra sikeredett. Amikor a papa meghalt, a szomszédasszony bement a faluba. Attól kezdve a lánya férje, a veje csak munkát végeztetett már a tanyában. S csak az lakott benne, akit felfogadott. Gondoskodott róla, hogy valaki mindig legyen, aki foglalkozik az állatokkal. Neki abból, kis figyelemmel, szépen lett pénz. A cselédnek volt annyi dolga, mint egy napszámosnak, de a munkájának sose volt vége. Neki a napnak se lett vége, mert egyedül lévén a tanyában, minden az ő gondja volt. S mert költeni nem volt érdemes arra, ami jövedelmezett úgyis, szegény ember őrgöngött, kiabált, rohangált a tanyában, messze hangzón, ha a szellőzők csődöt mondtak, s a betömörített csirkék, tyúkok fulladoztak s döglöttek. Mindig éjszaka. Az erdélyiek tartással voltak, de mit tudtak kezdeni, ha a későbbi idők drága lovai elleni kezdtek, mindig éjszaka, s bármi baj adódott. Az élet, úgy, hogy senkihez nem lehetett szólni, volt, akit áthozott hozzánk, volt, aki ivásba kezdett, volt, aki a rádióját bömböltette. Minden embernek el kellett érni, hogy meg ne veszedek-

jen. Nem vállalta ezt a munkát más, csak akinek nem volt válogatnivalója. Ilyen pedig az időben előrehaladva egyre bővebben akadt. Mire Bence megszületett, már csak távolabbi tanyában kaptunk tejet, már az a tanya is gazdát cserélt, amelyikben az öreg házaspárnál bent jártam, a tanyám leégése előtt és után. Megérkezett bele a cukorbetegségében egyszer csak teljesen megvakuló asszony, a fiával. Akinek a tehene ma a tómederben legel. Rajtuk kívül még két tanya áll a környékünkön, amelyikben magyar szót hallani. Az összes többit megvették azok a kispénzű osztrákok, akiknek sose lenne nyaralójuk, lovuk, jó dolguk, ha a mi kiskunsági tanyáinkat meg nem kapják.

Milyen távoli idő a húsz évvel ezelőtti, amikor a fiam megszületett! S harminc, hogy jurtát építettünk, s megvettem a tanyám. Négy évre rá, ezerkilencszáznyolcvannégy tavaszán, amikor a köves út felőli első tó kiszáradt, leégett. Építettem helyette egy ugyanolyat. Nem gondoltam, hogy maradhatna utánam, a házam helyén üszök és rom.

Most elég, ha odaképelem magam a tanya léckerítése mellé, s látom a tavaszban pirosan zsendülő szürkenyár-ligetet. Mellette a szomszéd tanya gabonatóblája, nyár közepére kékesen zöld. Ahol a nap nyugszik, s *olyan, mintha égne, s folya vére*, fák szegélyezik a pusztai rétet. Hullámszik a messzeségben. Mint a Van Gogh-mezők. Amikről Dél-Franciaországban hinni se akartuk Bencével, hogy tényleg azokat látjuk, ott vagyunk, mi vagyunk. Van Gogh világában. Amiket napok óta nézek, fürkészek, amióta csak kaptam egy számítógépes galériát. Mert a Van Gogh-mezők, egy számítógépes galérián, a betűrendnek köszönhetően mind egymás mellett sorakoznak. Az ötezer festő százezer képe között csak a Van Gogh-képek száma csaknem ezer. Épp huszonötlet kevesebb. Kilencszázhetvenöt. És ezt az egészet egy barát küldte, ajándékként, egy gombnyomással. Ha akarom, nincs az a reggel, amelyikre egy festő vagy egy kép ne jutna. Amitől az a reggel alám ne gördülne, s magával ne vinne. S akkor már... Itt nem kell kiállítások rendjét követnem, a festő alakulását, korszakait, itt most a mechanikus rendezőelv a képek cím szerinti betűrendje. Nem hittem, hogy így, együtt a mezők ilyen megindítóak tudnak lenni. Mezők. Mindenfélék. Csupa, csupa Van Gogh-mező. Egymás mellett. És a p-nél, portrék. S-nél önarcképek. Az összes önarckép. A koraiak és a végsők. Van Gogh szeme egy teljesen magába mélyedt arcon. Máshol kancsalin, égnek nézőn. És építmények. Az ember keze nyomát őrzők. Mennyi-mennyi otthon. Ház, viskó, kunyhó. Jellegzetesen délfranciák. Ki csodálná, hogy mert tehattük, bebarangoltuk azt a francia vidéket. S ki csodálhatná, hogy mint a szellem. Nézem most a nyári mezőket. Itt vannak mind a gépen az olajbokrok, ciprusok, kertek és a magvetők. Egy Van Gogh-*Magvető*, ami Millet *Magvetője* után készült. Odébb egy Rembrandt után festett *Lázár feltámadása*. Ennyi kép között, rögtön kikereshetem és megnézhetem mindegyiket. A Millet-képet is és a Rembrandtot. A lehetőség kínálja, hogy egymás mellett nézzem őket. Hogy utána újra csak rátaláljak a mezőkre. Most a pipacsmezők után a búzamezőkre. S az egyikén ott egy ember, egy hullámszó búzamezővé festett arató alak. *Akár egy szellem*. Ott barangolok. Felrémlik bennem Kacusika Hokuszi haikujának a másik fordítása. *Bolygó lélekként / járom majd / a nyári mezőt*. Igen, *bolygó lélekként*. Egy számítógépes galéria kellett hozzá, hogy megérezsem az ebben rejlő igazságot.

Batta, Báté, Százhalom

„A város története, arculata csupa kontraszt, sokszínűség. A mai modern ipartelepülésre tekintve szinte hihetetlen, hogy Százhalombatta története 4000 évvel ezelőtti múltba vezet vissza.” (Vezér Mihály)

„A halomsírok vidéke ez, a Duna fölé magasodó táj misztikus máglyái az éjszakában elúzik a sötétség rontó erőit. S szólnak a dobok, hogy jó éjszakát kívánjanak, vagy segítsék a vadászt...” (Szép István)

„Akkor már tudtam, hogy a halmok alá nem a hun vitézeket, hanem a Kr. e. VII. századi Hallstatt-kultúra előkelőit temették, de nem szoltam Feri bácsinak, tiszteltem a korát és a mesélőkedvét.” (Mitták Ferenc)

„A művészet mindig gyógyír, mindig humánus, ám néha néma kegyelet helyett ordító kegyetlenség. Mert sokszor csak az észveszejtő kitérülés segít elviselni a tragédiák fájdalmát.” (Fazekas István)

„Angyalbőrben, ördög nyelvén / dicsérik az Istent. / Világvégtjátékok.” (Véghegyi Balázs)

„Mintegy ötszáz éve valami elkezdődött. Vagy ki tudja, hogy mikor, pontos dátum nincs. Érzet van csak, amely viszont csalhatatlan. Most e szerint a valami szerint működik az egész világ. Fedőneve: Nyugat. A Nyugat az emberi faj biológiai felemelkedését festi meg társadalmi szinten.” (Sebeők János)

„Pedig általában a hülyék és igénytelenek a legjobb túlélők. Vagy úgy gondolják, hogy az öngyilkosság szegény. Szerintem az öngyilkosság egy normális válaszreakció bizonyos történésekre és körülményekre, csak mivel nincs kultúrája, nehéz kivitelezni.” (Szilágyi-Nagy Ildikó)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,
valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Folyóiratunk megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap
és a Nemzeti Civil Alapprogram
támogatja.